

KAREL POLÁČEK

OKOLO NÁS

OBSAH

Upozornění pro čtenáře

O sloupku

Působení banálnosti

Děti

O abrahámovinách

Rozprava o starém muži

Pojednání o chechtavosti

O lidech s přesvědčením

Výtvarné umění v drogeriích

Lovení okurek z láhve a filozofický závěr z toho plynoucí

O katech a katanech

O stavu četnickém

Povídky

Zprostředkovatelna sňatků

Advokáti a komunismus

Věstkyně

Člověk a motor

Teorie pomluvy

O stavu flašinetářů

Poněvadž

NI

O umělcích v hladovění

O stavu krejčovském

Romantismus opilství

Lékárna

Génius v pořádné rodině

O poměrech

K problému otázky

O detektivce

Romantické prvky v politické terminologii

Politická situace a bujně poprsí

O stisknutí knoflíku

Deštník

Krinolína

Přechodník a kravata

O závoji

O ženském klobouku

Psychologie manžel

O vestě

O sloupku

Také já jsem býval jinoch ctižádostivý a chtěl jsem býti doktorem. Velmi by mě bývalo blažilo, kdybych i já býval účasten společenských poct. Kdybych nebyl lehkomyšlně promrhal své možnosti, i já mohl míti na svém psacím stole stiskátko elektrického zvonku, jímž bych přivolal pokorného zřízence, abych mu s chladnou tváří oznámil své rozkazy. Mohl jsem předsedati anketám a poradám; a mohl jsem s unaveným gestem snímání skřípec ze svého nosu a pohlížení krátkozrakýma očima do archu, abych přečetl shromážděným vážným mužům svůj elaborát. A za mým křeslem stál by tajemník s hladce učesanou hlavou, jež je podobna skleněné kouli, jaká bývá ve venkovských zahradách a dělá společnost růžovým keřům. A tento tajemník měl by v líci lstivě skromný výraz, vlastní všem tajemníkům obou polokoulí, kterýžto výraz praví, že tajemník ví všecko a obstará všecko, a že by starý, v tomto případě já, byl bez něho jako bezruký. Na ulici zdravili by mě tlustí pánové, dávající mohutným rozmachem klobouku opsati ve vzduchu smyčku, otočivše se na podpatku o 180 stupňů. A v mém bytě zjevovaly by se dámy středních let, nabízejíce mně bohaté nevěsty. Já pak tuto dobu odjížděl bych do lázní, neboť moje vynikající společenské postavení poskytovalo by mně práva na jisté distingované choroby. A kdybych zemřel, tu bych byl účasten oficiálních slavností; a na můj pohřeb dostavily by se cylindry; a noviny by psaly, že jsem byl znám svojí dobročinností; a je zcela dobře možno, že nad mým hrobem zazpívali by jacísi vytáhlí mladíci v žaketech a s chocholkou na hlavě smuteční chorál, otevírajíce okrouhle ústa jako štědrovečerní kapři ve vaničkách. A chudí příbuzní lepili by se na mě jako mouchy na turecký med; a vstupující do mých nádherných komnat, velmi by se ostýchali šlapati po perském koberci.

Takto ale, stav se kořistí své lehkovážnosti, nejen že nestal jsem se doktorem, ale promrhal jsem také eventualitu, že nad mým hrobem zazpívají vytáhlí mladíci. A přihodilo se, že stal jsem se sloupkářem z profese. Provozují živnost, na kterou se nevztahuje § 39. živnostenského řádu. Nemohu býti stavěn ctižádostivými rodiči dětem za příklad; zrovna jako nemohou býti studující mládeži vzorem lidé od houpaček.

Avšak když už je to takové a věci dospěly tak daleko, že se nedá nic dělat, tu dovolu, abych přednesl teoretickou úvahu o sloupku. Co je sloupek?

Sloupek je krátký článek, který přinášejí noviny před denními zprávami, tištěný ležatou italikou neboli kurzivou. Bývá to zpravidla glosa k denním událostem. Původ sloupku dlužno hledati v oné odvěké zálibě lidu ke glosátorství. Býváme častokráte na ulici svědky toho, že

chodci z lidu nemohou snést bez poznámky, aby kolem nich šla služka nesoucí džbán piva. Lid nemůže v tomto případě potlačit poznámku: „Hele, ona nese pivo!“ Lid glosuje automobil, jenž nemůže z fleku, i automobil, jenž hudruje letí kolem. Nosiči reklam neujdou poznámkám, ani zedníci na stavbě. Šoféři na štaci vrhají svoje jízlivé řeči za pekařským učedníkem, jenž nese košík s pečivem. Služka, připevněná na gurtě^[1] k okennímu rámu, je objekt pro lidovou glosu. Glosátorství předpokládá jistou zálibu pro lelkování. Proto ani prokuristé, ani bankovní ředitelé neútočí na ředkvičkářku svými poznámkami; a generálové netlačí se u stánku, kde řečný vyvolávač vychvaluje zázračné mýdlo Radikál, aby vyslovovali se kriticky o jakosti vychvalovaného zboží.

Z toho všeho plyne, že sloupek má být poněkud jízlivý, a pokud poměry dovolují, vtipný. Jest tedy s důrazem odmítnouti ony náhražky sloupkové, v nichž výrobci se snaží ležatým písmem dodat svým výrobkům zdání dobré a zaručené jakosti. V takových sloupcích se snaží autoři nastavovati nedostatek humoru jakousi neurčitou lyrikou. Varujeme obecnstvo před těmito bezcennými padělkami. Odmítejte sloupky, v nichž se tvrdí, že dělníkovy ruce tvoří báseň. Nebo že se vám nějaký pracující lid zalíbil svým energickým profilem, z něhož sálala síla přesvědčení. Konzumenti, vyhýbejte se sloupkům, ve kterých se prohlašuje, že Den matek jest vznešená myšlenka, anebo chváli se modré vlnky Dunaje. Modrým vlnkám Dunaje jest na roveň postaviti ideu, že národ nectí dosti památky Žižkovy. Falšované sloupky prozrazují se buď mátožnou lyrikou, nebo oblíbeným karatelským tónem. Sloupkáři, buďtež si vědomi toho, že nejen třistaletou porobou a kletým dědictvím Bílé hory živ jest čtenář; a neračte prohlašovati se zachmuřenou tváří, že pohazování slupek z pomeranče je zbytek starého Rakouska.

Ale poněvadž jsem popsal čtvrtku papíru, proto končím. Je totiž také jedna z nejdůležitějších vlastností sloupku, že se musí ukončiti stůj co stůj, když se popíše jedna čtvrtka papíru. Kdybychom chtěli pokračovati na druhé čtvrtce, to už by nebyl sloupek, nýbrž fejeton.

Půvab banálnosti

Je známo, že určitý druh lidí, a to zejména školská inteligence, dostihnouví jisté hranice věkové, se velmi nerada seznamuje. Inteligentní člověk miluje známosti staré; k navázání nových nedostává se mu jaksi pružnosti; a nemůže se vůči cizímu zhostiti pocitu nedůvěry.

Podobá se v tomto směru ruskému barzovovi^[2], který je charakter chladný jako vzorný žák; nechce s ostatními psy míti ničeho společného.

Zato význačná vlastnost lidu je, že velmi lehce překračuje psychické ohrady, které oddělují člověka od člověka. Domnívám se, že to je důvod toho, proč v této zemi vzniklo tolik hospod. Prostému člověku nedostává se nikdy dosti známostí. Člověk s maturitou sotva vymění si s neznámým, vedle něhož stojí v hloučku na ulici, naslouchaje výkladu prodavače zázračného mýdla anebo pozoruje, kterak na domě opravují fasádu, názory o té věci. Děti, psi smíšené rasy a masy lidu seznamují se mezi sebou prostě, důvěrně a vesele; nemají v sobě onoho pocitu distance, který vychovává v člověku škola a nabyté hodnosti.

A promluvíme si v této souvislosti o tom, kterak se řečené druhy lidí seznamují s projevy umění. Tu budiž poznamenáno, že inteligence činí si s každým uměním známosti prostě a lehce. Inteligence nemá v umění nedůvěry k novému; a velmi snadno seznámí se s uměním, byť sebeneobvyklejším; nevádí mu zde navazovati opět nové a nové známosti. Nevadí mu, že nové umění projevuje se druhy formou nadmíru divokou; člověk způsobů uhlazených a dobrého vychování chová se i k výstřednímu umění uctivě.

Nemůžeme při této příležitosti nezmíniti se o vrozené konzervativnosti lidových mas. Lid nemiluje nových věcí; není „cupidus novarum rerum“^[3]; rozhořčuje jej, že něco jest tak, jako nebývalo. V otázce umění je pohřížen do záliby v slovesných útvarech dávno minulých. Lid je stár; vychvaluje staré věci; za starých dob bývalo vše lepší. Miluje konvenci. Není třeba, aby se vymýšlely nové věci. V konvenčních románech nalézá všechno tak, jak bývalo. Všecko se v pořádku vyvíjí tak, jak má býti. Jest ustanoveno, aby se dva milovali přes odpor rodičů; lakomci mají býti zahanbeni a pravá láska necht' zvítězí. Tak tomu bývalo od pradávna a není tu třeba žádných novinek. I divoké experimenty politické a sociální nerodí se nikdy v lůně lidových mas. Kdyby šlo podle pravého smýšlení a nálady lidu, tedy bychom dnes vězeli v době absolutismu. Lid vzhlíží k zachmuřenému nebi s patrnou nedůvěrou; a kvapně zavírá před přicházející bouří okna a dveře; teprve když bouřka přejde, libuje si, že „pročistila vzduch“. Správně konstatuje Chesterton, že myšlenky anarchie a nihilismu vznikly v aristokratických kruzích. V Turgeněvově Novině se dočteme, kterak student „běloručka“, jenž přišel mezi lid hlásati anarchistické teorie, byl vzbouřenými mužiky ztýrán a vydán úřadům. Revoluční ideje rodí se v hlavách osamocených a pyšných lidí. Lid pak nemiluje samotářů a hrdosti.

Všimněme si, že obchodní štíty krámků v postranních ulicích jsou ještě dnes malovány secesním písmem. Secese oslňovala svojí divokostí ke konci devatenáctého století. Stalo-li se vám někdy, že se vám soukromý úředník nebo holič pochlubil se svými obrázky, které v době prázdně pečlivě maloval, tehdy měli jste příležitost zjistit, že tito malíři libují si ve formách až příliš tradičních.

Půvab banality spočívá v tom, že je všecko na svém místě jako pantofle pod postelí. V písennictví potkáváme známé; v operetě slyšíme melodie, které jsme mnohokrát slyšeli; obrazy budí obvyklé představy. Banalita nebudí rozpaků; je to starý známý, který nikdy ničeho nového neřekne, ale zato neznepokojí nějakými nepříjemnými novinkami. Plískanice v listopadu jsou nepříjemné: ale byly odjakživa; a kdyby najednou v listopadu rozkvetly na Václavském náměstí lípy, tehdy bylo by to pěkné, ale nežádoucí; bůhví, co by z toho pošlo.

Děti

Je smutné, že si děti neuvědomují a vesměs odmítají vrozený názor, že jsou stvořeny k tomu, aby dělaly rodičům radost. A to je tím zavrženíhodnější, ježto každé dítě jest v kruhu své rodiny jakési fenomén. Jde tady pouze o to, aby zvěst o jeho zázračných schopnostech pronikla i do širší veřejnosti. A to právě se špatně daří, a to pro nedostatek pochopení dítěte pro účinnou propagandu, jíž by měl býti zvýšen lesk a vážnost rodiny.

Co právě *naše* dítě dovede, je prostě neobyčejné. (Takové chytré dítě neroste, jak správně poznamenala babička.) Považme, že v sedmi měsících vědělo, jak dělají hodinky; po roce, že pejsek dělá „haf-haf!“; ve čtrnácti měsících dovede ukázat, že je „tááákle veliké“; vypočítávat tu velikou řadu schopností není tu na místě. Musíme opět a opět se navzájem ujišťovati, že neviděli jsme doposud tak chytrého dítěte. A naše přesvědčení sdílejí také jiní lidé, kteří jsou nezaujati. Bohužel jejich názor o zázračných vlastnostech netýká se *našeho*, ale *jejich* dítěte. A jest nadmíru těžko vyvrátit jim přesvědčení, že nikoliv *jejich*, nýbrž *naše* dítě je nejchytřejší.

My bychom snadno dokázali, že naše dítě je nejchytřejší. Musíme však s politováním konstatovati, že jedině, co našemu dítěti chybí, je smysl pro propagandu. Račte uvážit: Doma umí všecko. Ujišťujeme, že dovede podati ručku, uctivě se pokloniti, říci rukulíbám. Avšak na ulici, potkáme-li známého, neřekne rukulíbám, kdybychom mu slíbili království s křišťálovým zámekem. Schová se za sukně a zírá zamračeně. Nestačíme s manželkou horlivě

ujišťovati, že doma dovede říci bez pobízení a v každý čas rukulíbám. Musíme snášeti útrpný úsměv cizincův, který jasně praví, že nevěří tomu rukulíbám; ale proráží v jeho očích přesvědčení, že *naše* dítě nezná způsobů. Musíme pokorně snést nesnesitelnou pýchu cizincovu, s níž prohlásí, že *jeho* dítě i cizímu řekne rukulíbám. Jsme blamováni a pokořeni.

Děti rovnají se svojí nespolehlivostí spiritistickým stolečkům. Slýcháme, že ve spiritistických seancích dějí se divy. Zjeví se např. Napoleon v astrálním třírohém klobouku, v astrální vestě, s astrálním kordem a vysokých botách a zvěstuje, že jednomu z přítomných zemře v roce 1932 bohatý strýček v městě Clevelandu a odkáže milion dolarů. Všichni to viděli, všichni to mohou dosvědčiti. Stoleček z lípového dřeva dovede nejen odpovídati jasně a nedvojsmyslně na všechny otázky, ale i popřípadě zatančiti ve světnici valčík tříčtvrtečním krokem. Avšak chceme-li tato kouzla viděti a vstoupíme-li za tím účelem do spiritistické seance – nic. Stoleček se nehýbá. Zarputile mlčí. Nepozvedne jednu nožičku a neklepá. Není Napoleonů s astrálním kordem. A spiritisté hořekují: „To je zvláštní. *Právě* předtím, než jste přišel, to tak krásně šlo. Zjevil se nám Sofokles a pravil, že Lloyd George zemře. V tu ránu byl tu Sofokles. A jak jste přišel – nic. Není Sofokla...“

Děti zrovna tak: V rodinném kruhu ukazují kouzla. Podají ručku a řeknou rukulíbám. Dovedou odříkati básničku. Chceme-li se však s nimi pochlubiti před cizími – nic. Není rukulíbám, není básničky. Stojíme tu blamováni. Musíme konstatovati, že právě *naše* dítě je napojeno potměšilostí a odhaluje nás před cizinci co lháře. Jak máme potom dokázati, že *naše* dítě je nejchytrější na světě? – Tyto řádky apelují na dětský svět. Voláme jménem tisíce ctižádostivých rodičů na adresu dětí: Vzpamatujte se! Uvědomte si, že jste stvořeny k tomu, abyste dělaly rodičům radost! Řekněte před cizími rukulíbám! Co vám to udělá?

O abrahámovinách

Na jarmarcích dostanete, jste-li stoupenci myšlenky zdobení příbytků, obraz, který se nazývá Věk lidský. Z tohoto obrazu seznáme, že člověk se narodí, roste a odumírá, což je znázorněno pomocí jakýchsi stupňů v podobě pyramidy. Těch stupňů je deset, a každý z nich značí dekádu lidského věku. Tak na prvním je kojeneček s vyvalenýma očima, na druhém chlapec školní, na třetím švarný jinoch, jemuž první láska barví líce jako obal Franckovy cikorky; na čtvrtém stupni se člověk oženil a má kulatý klobouk a zakroucený knír; na pátém stupni zírání na vás životní vážnost z obličeje mohutně ovouseného; šestý stupeň je vrchol pyramidy; tu

stane poutník svěží, zardělé tváře jako vdovec na divadle, ohlédne se dozadu, zamává tvrdým kloboukem, při kteréžto příležitosti je vidět, že tento padesátiletý křemenáč má pleš; jeho vlasy jsou podle obrázku jedinou kořistí uplynulých let; a pak už to jde z kopce. Na dolejších stupních kulatý klobouk nahrazuje domácí čepička se štrápcem a civilní oděv ustupuje županu. Až konečně vidíme tu stoletého starce, jenž podobá se vyschlé kukle, kterou motýl dávno opustil; a na očích má chránítka. Pak už je konec, neboť na tuto vyschlou kuklu čeká smrt s kosou a s přesýpacími hodinami.

Ted' ale rozprede se rozprava o muži, který se podobá vdovci z opery, jenž mává tvrdým kloboukem a ukazuje pleš. To je muž, jenž slaví abrahámoviny. Pojednejme o této slavnosti.

Abrahámoviny jsou velmi důležitou součástí českého veřejného života. Tento zvyk je ve vlastech našich oblíben nadmíru; je to jakýsi lidový svéráz, jehož by mělo býti dbáno při zahraniční propagandě tak jako národních tanců, kroje a českých chaloupek s lomenicemi.

Abrahámoviny slaví mužové ve veřejném životě činní. Pokud se týká soukromých mužů, i ti slaví abrahámoviny, ale pouze v kruhu své rodiny, a když se o tom dostane zpráva do veřejnosti, pak je to placená lokálka, ve které se konstatuje, že oslavenec „dožil se abrahámovin v plné svěžesti“ a kromě toho že „je obecně oblíben pro milou povahu“. Ovšem daleko okázalejší jsou abrahámoviny osob veřejně činných. To jsou: mužové zasloužilí o spolkový ruch, to jsou tedy předsedové zábavních, osvětových, dobročinných a obranných spolků; potom zajisté správní radové, prezidenti, předsedové hospodářských jednot; a nikoliv naposled básníci a novináři. Nikdo z osob veřejně činných neunikne abrahámovinám, neboť všichni tito zasloužilí mužové podléhají kontrole zvláštního druhu lidí, kteří se věnují pátráním po abrahámovinách s onou vášní, se kterou přírodopisci pídí po vzácných druzích brouků. Takový oslavenec je ofotografován a jeho snímek vidíme v ilustrovaných časopisech; na těchto snímcích se oficiálně usmívá v kruhu své rodiny, a je-li svobodný, pak drží v ruce knížku, zvláště je-li ředitelem spořitelny nebo banky.

Podle vzoru „abrahámoviny“ skloňuje se „pohár řízné plzeniny“. Neboť oslava abrahámovin předpokládá značný konzum piva. Abrahámovin nelze tudíž si představit v zemích, kde vládou nedělní školy, kde obchodníci vykládají svým dítkám Písmo a řadí truchlivá prohibice. Potom slavnosti abrahámovin daří se pouze ve společnosti, která trvá houževnatě na zásadě soukromého vlastnictví, a je vůbec i jinak idealistická, milující národ a vlast. Představa, že by například Trockij slavil abrahámoviny, je tak groteskní, jako kdyby se objevil fakt, že pan senátor Mareš se vlastně jmenuje Bronštejn.

Slavnost abrahámovin končí se pravidelně chorvatským zvoláním: „Mnogaja ljeta!“ Což je dosti podivné, neboť Abrahám nebyl Chorvat, ale naopak: Zplodil Izáka, Izák pak Jákoba, jenž chrabře bojoval s andělem.

Rozprava o starém muži

Mužové zestárnuvše stávají se starci.

Starci jsou pojem víceméně statistický. Starci se vyskytují najmě v číslech; věda statistická zjišťuje procentuální počet starců k ostatnímu obyvatelstvu. Pravidelně však jsou starci představa dosti pomyslná. Reálně vyskytuje se tu a tam nějaký stařec v radikálních časopisech; obyčejně nechá ho rodná obec bídně zemřít v obecní pastoušce; nebo se stává, že ani nejstarší starci nepamatují zlořádů, které zavládly v tomto státě.

Nicméně však *stařeček* je pojem daleko konkrétnější. Stařečkové vyskytují se na venkově, jsou milí, bezzubí a bzučí jako čmeláci. Vyhřívají se na zlatém podzimním slunci, a vyšedše za humna, zapálí si zpravidla svoji ulmačku. Jsou pamětníci a řízným slovem odbudou všetečného městského panáka. Nosí podle svědectví spisovatelů z venkovského života jakousi poctivici, vysoké boty a šosatý kabát. Nežídka bývají i písmáci. Na Moravě vyskytují se stařečkové bez háčku na „r“ a s čárkou na „e“. Tito starěčkové hovoří širokým hanáckým nářečím.

Stařečkovi se podobá *dědeček* do té míry, že je taktéž bezzubý, taktéž švitořivý, ale žije v městě. Jeho vítání s vnukem bývá vždy dojemné, neboť vnuk je student, přinášívá pěkné vysvědčení a bude doktorem. Stařečkové i dědečkové jsou oblíbeným předmětem idealizující a svérázující literatury. Naproti tomu *děda* vyskytuje se již v realistickém písemnictví a líčí se jako figura s nádechem poněkud humoristickým.

Znamení místo v hierarchii starců zaujímá *děd*. Význam dědův není pouze v tom, že je nad pomýšlení moudrý a v pohádkách uděluje vždy sirotkovi dobré rady. Vždyť v pohádkách potkává sirotka v lese i stařeček, který se zjevuje, kde se vzal – tu se vzal. A je-li sirotek prozíravý, vždy rozdělí se se stařečkem o skývu chleba, neboť ví, že domnělý stařeček je sám Pánbůh a ten učiní, že sirotek cíle svého přes všechny svízele dojde, draka potře, princeznu krásnou za manželku pojme a s ní půlku království věnem dostane. Avšak děd sídlí za devaterými horami a devaterými řekami a je těžký přístup k němu, zato však oplývá

nevýslovnou moudrostí. A nejen to: V starých dějinách českých a v bájích a pověstech slovanských drží v jedné ruce varyto^[4] a v druhé ruce otevřenou tlustou knihu; vedle něho sedí dvojocasý lev a dívá se s přehnaným sebevědomím. Děd pamatuje jednak Švejdu, jednak šestašedesátou vojnu, a vždy byl hrdým staročechem. Na dědovi je něco prorockého: když nic jiného, tož aspoň jeho plnovous, jenž vlaje v příšerné vánici, za které je dědovi častokráte opustiti rodnou vlast.

Co však je děd proti *kmetovi*? Kmet je nejkrásnější výkvět stařectví. Připomenouti dlužno, že zde nejedná se o kmetech, přísedících soudů, kteří mají souditi přečiny spáchané tiskem. Vždyť je známo, že *ketito* kmetové bývají mladí mužové, ač i oni jsou úctyhodní a nezřídka nadmíru tlustí. Avšak kmet je bez výjimky ctihodný. Kmet vyvine se z muže, jenž slavil abrahámoviny. V životě kmetů se vůbec mnoho oslavuje. Je k tomu také mnoho příčin, neboť vždy kmet zasloužil se velmi o národ. Ctihodný kmet pohlíží nazpět na vykonané dílo. Ctihodný kmet žehná svému lidu. Ctihodný kmet továrník bývá předmětem ovací svých vděčných dělníků. Kmet býval v mládí básníkem a nekamenoval proroků; jeho básně vyskytují se v každé antologii a ve slovesnosti pro střední školy. O kmetech píší se kompozice z jazyka českého. Kmet býval také menšinovým pracovníkem; obrázkové časopisy přinášejí podobiznu kmeta v jeho pracovně, kterak dumá nad otevřenou knihou. Kmet oslaví svoje padesátileté jubileum kněžství a celá kolatura^[5] dojetím slzí.

Hlavu kmetovu i stařečkovu, rovněž i dědečkovu kryjí šediny. (Děd má zpravidla lysou leb, již objímá věnec bílých vlasů.) Šediny tyto jsou ctihodné a jakosti stříbrné. Nezřídka přirovnávají se tyto šediny také k věčnému sněhu, jenž kryje vrcholky velehor. Pokáletí ctihodné šediny či vrhnouti na ně potupnou slinu je vyhrazeno pouze lidem nevýslovně zchátralým. Jinak kmet smí pouze sám rváti si svoje sporé šediny, a to tehdy, když jeho potomci způsobili mu hanbu. Rvaní sporých šedin v tomto případě rovná se co do významu biblickému roztrnutí roucha svého a posypání hlavy popelem.

Pravý opak těchto druhů starců, jež jsme nahoře vypočítali, je *dědek*. Ve vojště je dědek důstojník, jenž dosáhl hodnosti hejtmana a je představeným setniny. Jinak ale civilní dědek je osoba sprostá, jež se ctihodnými vlastnostmi ostatních starců nemá ničeho společného. Každý dosvědčí, že nezná ctihodného dědka. Dědek neudílí sirotám dobrých rad, nejso nikdy Pánembohem. Neslaví žádného jubilea. Nevyjde v neděli za humna a nezapálí si svoji ulmačku. Nikdy ze zoufalství nerve si svoje sporé šediny. Neboť dědek ani stříbrných šedin nemá, jso pouze dědkem plesnivým. Dědek pochází z nejnižších vrstev lidu, je zpravidla

zpustlý a páchne kořalkou. Dědek nezná míry a s vilným pochechtáváním přibližuje se k ženskému pohlaví, ale je vždycky odbyt: „Jděte, vy dědku plesnivý!“

Zestárneme-li, buďme aspoň dědečky, nemůžeme-li býti úctyhodnými kmety. Jenom snažme se nestáti se dědky plesnivými. To bychom se octli na šikmé ploše!

Pojednání o chechtavosti

Pozorujeme, že v naší zemi produkuje se více chechtavosti, než vyžaduje potřeba. Naše země je co do smíchu a chechtavosti aktivní; nepřeháníme, řekneme-li, že bychom chechtavostí mohli zásobiti celý svět. Měli bychom pak aktivní obchodní bilanci, exportující chechtavost; a marxista by řekl: Je, je tu nadhodnota chechtavosti, kdyby se teoretik marxismu zabýval vůbec chechtavostí; avšak on se jí nezabývá, jsa cele proniknut materialistickou filozofií, a proto je duše ponurá, bojující proti zlořádům; a chechtavost je statek ideální.

Poněvadž nám nenapadá pozastavovati se nad obyčejnými zjevy, nedivíme se, že dva známí, potkavše se na ulici, počnou se nehorázně chechtati. Zvláště vážní lidé, zařazení do hodnostních tříd a sloužící do roztrhání těla, bujně se pochechtávají, tážíce se: „Jak se vám vede?“ anebo „Kam jdete?“ či „Co dělá rodina?“ V nejlepší případě vede se nám – no, ujde to –, rodina – no, chvála Bohu –; málokdo řekne, že daří se mu výtečně, třeba by to i byla pravda; ale všechny tyto rozšafné průpovídky jsou provázeny nezřízeným chechtotem.

Hlavně pak jsme měli příležitost zjistiti, že nejvíce se lidstvo chechtá na letním bytě. K tomu cítí se každý zavázán: Platí za pobyt na venkově nekřesťanské peníze, a má tedy právo se veseliti. Chechtáním projevuje radost nad tím, že se Hospodinu podařilo jej stvořiti v tak znamenité jakosti, on pak jakožto takový bují v klínu velebné přírody někde na verandě, popíjeje kávu, na které plují škraloupy jako medúzy na hladině mořské; vůbec a zkrátka, že je na letním bytě. Sledovali jsme s obdivem, za jakých okolností propukají lidé v nesmírnou chechtavost. „Hele, omladina!“ pravila jakási starší dáma k jiným starším dámám, pohlížejíc na skupinu mládenců a slečen. Což přirozenějšího, že otevřela se zřídla chechtavosti? Anebo: Jeden vážný pán pravil obstarlejší dámě, která kráčela kolem, pletouc džempr^[6] a počítaje zádušně oka: „Jejej, slečno, vy jste pilná!“ – „No!“ odpověděla dáma, kterýžto dialog vzbudil takový chechtot, že to bylo vskutku děsné; chechtání zúčastnil se i obsluhující personál, kterémuž nenáleží se ani na letním bytě pochechtávati.

Chechtavost u svých bližních odstraníme, když zeptáme se na věc související s povoláním chechtavcovým. Nikdy neuvidíme rychlejší změny na lidské tváři. Nejen že okamžitě přestane se chechtati, ale okamžitě se zachmuří a stáhne obočí, jako by s tužkou v ruce dělal bilanci. Povolání, služba a zaměstnání je u osob středního stavu věc vážná, nad kterou se dlužno zachmuřiti. Ono chmuření je částí jistého obřadnictví, kterým každý chechtavec oděl svoje zaměstnání. Vůbec lze pozorovati, že při každém vážném povolání je nadmíru obřadnictví; a hlavně u administrativy konstatujeme vrchovatou míru obřadnictví: tolik je v úřadě chmurnosti, přísnosti a různých jiných velebností, až srdce člověka – partaje – nyje úzkostí. A jeden každý soukromý chechtavec, ale v povolání zachmuřenec, cítí se býti středem svého úřadu, tudíž i celého světa; možná že i každý z měsíců planety Saturn pokládá se za střed vesmíru.

Rozdíl mezi smíchem a chechtáním je patrný. Smějeme se věci žertovné a vtipné. Avšak smích nebývá údělem chechtavců, kteří jsou vskutku osoby vážné a důstojné. Považují chechtání za projev společenské povinnosti. Zde není žádných žertů. Abychom uvedli ještě jeden příklad: Přednosta okresní správy politické, místodržitelství rada potkal na ulici dva kněze, jichž důstojnost překonávala každou soutěž. Pan místodržitelství rada pravil: „Páni se procházejí, hehehe?“, načež kněží odpověděli: „Ano, pane místodržitelství rado, hehehe!“ Drahnou dobu stáli tito tři důstojní lidé, a potřásajíce si rukou, nadmíru se pochechtávali. Tady je jasný rozdíl mezi smíchem a chechtáním. Přece mezi místodržitelstvým radou a kněžstvem nebude humoristických rozhovorů. Nemůžeme přece přednostu okresní správy politické podezřívati z vtipnosti; to by byla lehkovážnost. Tady chechtot vznikl zřejmě z toho, že místodržitelství rada se chechtal, že se kněží chechtají, kteří pak se chechtali nad chechtáním místodržitelství rady; tedy z přemíry důstojnosti a úcty k držitelům úřadu.

Někdo však třeba řekne: „Pane, přeháníte tvrdě, že jen osoby závažné a důstojné se chechtají. Ale což slečny? Ty se přece pořád chechtají; a cožpak stav žabí je nějak zvlášť důstojný?“ Dovoluji si však tvrditi, že je zde patrný rozdíl. I prohlašuji: žáby se nechechtají, nýbrž hihňají. A hihňají se ne z důstojnosti, nýbrž patrně proto, že jsou zkrátka a dobře žáby.

O lidech s přesvědčením

Možno pozorovati: Stojí-li na dvoře kád' s dešťovou vodou, pak po několika dnech se voda zakalí a vznikne v ní život. Jacísi zvláštní tvorové, šediví nálevníci pohybují se v kalužině, mrskajícíce zádumčivě ocásky. Odkud přicházíte a co zamýšlíte, truchlivá individua?

A opět na ulici: Sejde se dav lidí, aby vyslechli řeč, projev či rezoluci, a v tom shluku daří se zvláštnímu druhu uvědomělého občana, takzvaného muže s přesvědčením.

Život je bohatý a velmi plodný; příroda rodí nové a nové druhy a přesvědčuje denně, že je věčná, neprobádatelná, temná a podivuhodná; i v ulici zahýří si příroda a dává vzniknout mužům s přesvědčením.

Muži s přesvědčením jsou šedí blondýni, s poněkud urputným výrazem a silných, krátkých nohou. Ne to, že mívají kravatu zastrčenou důmyslně za košili, jest pro ně charakteristické; nýbrž to, že vždy mívají v knoflíkové dírcce odznak. Zajisté že mnohý si všiml, že lidé s odznakem jsou nějakým způsobem nápadní: jakým, těžko říci, ale spatřivše onen určitý pískovcovitý obličej, hned si pomyslíme, že ten muž má odznak; pravidelně tak tomu jest.

Jak řečeno, vyskytují se mužové s přesvědčením hojně ve shromážděních. A hlavně libují si v celonárodních manifestacích, při smutečních slavnostech za padlé ve světové válce, při různých jubilejních shromážděních, slovem tam, kde řečnivá senátor Klofáč a slavnost končí se zapěním národních hymen a chorálu Kdož jste boží bojovníci. Svůj úkol spatřují v tom, že dbají pilně o to, aby účastníci při projevu slavnostního řečníka smekli klobouky. Kdo nesmekne, ten je mužem s přesvědčením označen za provokatéra. Muž s přesvědčením má velmi ostře vyvinutý smysl pro všelijaké provokace. Tak na příklad provokací u něho je, razí-li si tramvaj cestu shromážděným davem nebo octne-li se chodec, jenž někam pospíchá, nedopatřením v davu a snaží se dostat ven. Tehdy muž s přesvědčením zakročí velmi rázně, a je-li napomínaný člověk poněkud živé povahy, tu dochází obyčejně k hlučné srážce. Utrpí-li tím slavnostní ráz manifestace, tu vina za rušení pořádku připočte se k tíži onoho pospíchajícího. Muž s přesvědčením jej pravidelně vyzve, aby se legitimoval; a sám s hrozným výrazem sahá do náprsní kapsy, aby si dodal tvářnosti člověka úředního.

Člověk s přesvědčením pokládá každého, kdo se mu postaví na odpor, za člověka, jenž zaprodal svoje přesvědčení. A tu řeč muže s přesvědčením nabývá velké důraznosti, jsouc jako by sestavena z tučných titulků pražských odpoledníků. Muž s přesvědčením koná s nezapnou horlivostí dobrovolnou policejní službu. Podobá se tím poddůstojníkovi

Přišibejevovi^[7] od Čechova, jenž v rodné vsi dělal představeného, ač neměl žádný úřad, a chodil po chalupách a zakazoval mužikům, aby večer svítili a písňe zpívali. „Zákona takového,“ praví poddůstojník Přišibejev, „není, aby se písňe zpívaly.“ Zato však zakročuje-li někde policie, tu míchá se člověk s přesvědčením do úředního výkonu, spatřuje v policejní intervenci zřejmou provokaci. Vůbec hledá příležitost, aby se mohl zastati utiskovaných. Brojí proti zlořádům, což mu často vynese žalobu pro přečin urážky strážce nebo zločin veřejného násilí.

Člověk s přesvědčením bývá nejrůznějšího povolání, ale vyvolen je k tomu, aby beztak spleť veřejný život ještě více komplikoval. Je živá personifikace „hlučného souhlasu“, „živého odporu“, „projevu nevole“, „volání hanby“ a „bouřlivých ovací“, které se vyskytují v závorkách referátů o táborech lidu. Prostě: Muž v závorkách; živá („Hanba jim!“ Projevy nevole.) („Tak jest!“ Dlouhotrvající potlesk.) (Shromáždění obnažuje hlavy a povstává.). Je to duch shromáždění, kolektivní projev, to, čemu se říká „důkaz, že uvědomění v českém lidu ještě nevymřelo“ a „že si lid podobná jednání líbiti nedá“.

Z lidí s přesvědčením se často rekrutují příslušníci stavu pořadatelského. Nebývá to však pravidlem, neboť vousatý, čilý, mrštný a horlivý stav pořadatelů je svérázný druh lidí, kteří konají svůj úřad právem, jsouce k němu povoláni, kdežto lidé s přesvědčením mísí se zpravidla do věcí, do kterých jim ničeho není. Nemají ani pásky na rukávě, ani šosatého kabátu, ani tvrdého klobouku na holé lebce, jako mají pořadatelé. Nikdo se jich o nic neprosí; ale starají-li se o veřejné záležitosti, je to proto, že mají přesvědčení, a ti druzí je zaprodali.

Výtvarné umění v drogeriích

Jedna dívka se nás ptala, zdali jsme viděli slavné dílo malířské Pohřeb štěnic, obraz úžasné courbetovské invence. Ovšemže jsme viděli a velmi jsme si libovali. Je to scéna nezapomenutelná. Šestispřežení myší táhne pohřební vůz, na němž naložena je ohromná síla mrtvých štěnic. Za rakví kráčí nepřehledný průvod hořce plačících švábů, rusů a blech. Cena obrazu udána není, ale zato cena nedostižného smrtiče hmyzu, jenž způsobil tuto spoustu. Obraz připomíná slavný Jeneweinův cyklus Mor. K Pohřbu štěnic řadí se důstojně obraz Válka proti hmyzu. Je to dílo, jež se rovná nejúchvatnějším scénám Vereščaginovým z rusko-japonské války. Vidíme tu štěnice, které střílí z děl do kohorty švábů, kteří pohrdajíce smrtí vrhají se s praporem v čele a s nadšením v líci na nepřítel. Symbolické obrazy ve výkladních

skříních materialistů, kteří doporučují nějaký přípravek proti hmyzu, budí u lidí jemných povah jistě pocit hrůzy. Těmito obrazy vynikají zejména drogerie v Žitné ulici a na Královských Vinohradech. Smrt drží v zubech dýku a koulí očima. Jiná smrt drží v ruce štěnici, jež vydechla v tomto kostnatém objetí svůj smrdutý štěnicí život.

Nic tak nevyznačuje lidské pokolení jako pomstychtivost. Šváb například je zvíře charakteru mírného a poněkud zádumčivého. Život jeho je celkem nudný a málo romantický. Řekli bychom, že je to život malého poplatníka, jenž má noční šichtu. Den přespává někde v děrách a v noci vydává se na lov, slídě po zbytcích potravy. Nikomu nepřekáží; ale člověk, jenž si vzal do hlavy, že krásný je pouze on sám a jen to, co si chová k své potěše, umínil si pronásledovati šváby se zuřivostí, která připomíná řádění janičářů v makedonských vesnicích. Štěnice to je ovšem jiná. Zde padá v úvahu nejen to, že nikdo si jejich přítomnosti zvláště nevyžádal, ale zvláště jejich krvelačnost a drzost, kterou dávají najevo tím, že byvše mnohokrát odmítnuty, neberou to na vědomí, ale vyhledávají člověka v posteli tváříce se jako by o ně lidé zvláště stáli.

Poněkud jsme se odchytili od tématu. Řekli jsme: Výtvarné umění v drogeriích a zůstaňme při tom. Jsou i veselejší syžety materialistických obrazů než války, zabíjení a pohřby. Všimněme si jenom půvabného žánrového obrázku, jenž doporučuje přípravek proti pocení nohou. Vidíme tuto idylu: Kolem stolu sedí ušlechtilí páni a nastrojené dámy. V jejich obličejích pozorujeme nelibost, někteří z nich zacpávají si nosy. A proč to? Protože jeden soustolovník vyznačuje se ohromnýmá bosýma nohama a cyničností v tváři, a co nejvíce zarmucuje, kanou mu z nohou ohromné kapky potu. Malíř nechce svým dílem říci, že se nesluší choditi do společnosti ušlechtilých pánů a nastrojených dam s bosýma nohama a že je nejméně důvodů, aby muž, jemuž se potí nohy, se ve slušné společnosti cynicky pochechtával, nýbrž že jest mu koupiti si v drogerii přípravek k zažehnání tohoto sociálního zlořádu. – Také spanilé obrázky, které představují člověka s kuřím okem, jsou obvyklou ozdobou výkladní skříně materialistovy. Muž s kuřím okem ve výkladní skříně je zpravidla vesel. Veselost jeho prýští nikoliv z pocitu vlastnictví kuřího oka, ale z toho, že v tomto krámě dostane se významný prostředek proti této chorobě. – Polévkové kostky doporučují tlustí, úsměvní a růmění labužníci s ubrouskem kolem krku. Myslíme, že není větší živnostenské hyperboly než plakát, na němž je vyobrazen řezník, jenž pochutnává si na polévce z – kostky. Tento obraz doplňuje balada, která se počíná veršem:

*Na polévce si pochutnává řezník pan Datel,
neboť on je polévky převeliký znatel.*

Autory obrazů i veršů materialistických jsou drogističtí pomocníci. Z toho lze usoudit, že drogističtí pomocníci nejsou pouze oblíbenými tanečníky v Typografické besedě a Apollu, nemají pouze namaštěný účes s pěšinkou uprostřed, ale i jinak jsou ducha mohutného. Je vidět, že býti drogistickým pomocníkem není jen tak. Šéf vynalezne nějaký přípravek proti molům, a ty, drogistický pomocníku, hned tvoř, maluj a básni; šéf se tě nezeptá, máš-li inspiraci. To je truchlivý osud, milý drogistický pomocníku; ale zato díla tvoje přečkají věky. Národ nezapomene na své velké syny.

Lovení okurek z láhve a filozofický závěr z toho plynoucí

O chudobě pronáší se infámská^[8] věta, že cti netratí; což možno vyložit i tak, že jsouc chudá, nemůže chudoba ztratit ani cti, poněvadž se jí nedostává ani toho ideálního statku. Tento zlomyslný výklad je ovšem nesprávný. Pochází toto přísloví z doby, která se dá nazvat epochou „řemeslo má zlaté dno“. To je doba kvetoucích živností a chudých vandrovních. A věta „chudoba cti netratí“ byla vytvořena k útěše chudých vandrovních, čímž se snad v dřívějších časech hleděla překlenouti třídní zášť.

Pravda však je, že chudý člověk nemá štěstí, kterážto myšlenka rovná se řeholi, že „komu pánbůh, tomu všichni svatí“ aneb „čert dělá na velkou hromadu“. Zdá se, že chudý a prostřední člověk vůbec nemůže vyhrát v nějaké loterii, vyjma nepatrných výher. Stává se sice, že četnický strážmistr vyhraje hlavní výhru, ale četník, to je jiná, četník je příslovečně chytrý a vůbec... Jinak se nepříhodilo, že by prostřední člověk vyhrál, a když, tu vzal mu Bůh rozum, jak dokazují varovné historie, které vypravují staří lidé.

Básníci, jako například slavík pootavský^[9], přirovnával štěstí ke zlaté mušce, jež kol tvé hlavy chvátá, a ke kapce vody, jež v barvách duhy hraje. My pak přirovnejme štěstí k lahvi naložených okurek.

Život bohatého člověka připomíná plnou láhev kyselých okurek. Není umění vytáhnouti si okurku, je-li plná láhev. Ó, jaká rozkoš, píchnutí vidličkou do láhve až ke krku plné okurek! Můžeme v tom případě počínati si nedbale, bezstarostně, se vznešenou nonšalancí, dobře vědouce, že na každý zub vidličky napíchne se nám okurka buď bachratá, která bujně stříká

do očí, nebo tuhá, pokrytá bradavicemi, jaké mívají věštkyně na nose. Bohatec nedovede si představit, že by jeho osud mohl se opovážit odepřít mu okurky.

A nyní pozorujme chudása (který přece má také právo přisednouti ku stolu přírody), s jakou úzkostlivostí blíží se, třímaje vidličku, ke své láhvi, v níž však na rozdíl od hojnosti bohatcovy plavou ve slizkém láku dvě tři okurky. Pozorujme dále, s jakou potměšilou nepřejícností chová se okurka k chudému člověku, jenž dychtí se jí zmocniti. Zrak chudého je zamlžen slizkým lákem, jenž nepřeje chudákovi, aby okurky dosáhl. Obyčejně je vidlička krátká a upracovaná ruka chudého široká, takže nemůže projíti hrdlem. Chudák zamíří vidličkou na místo, kde tuší existenci okurky, avšak okurka, ucítivši dotek vidličky, bystře sebou mrskne a uklouzne jako poctivá panna z objetí rozohněného mládence. I obepluje několikrátě stěny láhve a ukryje se v neznámé tůni, pošklebujíc se zklamaným choutkám chudého. Někdy povede se křečovitému úsilí malého člověka, že zdaří se mu napíchnouti okurku. Ale pak, ó toho napětí, toho neklidu a strachu, aby mu svízelně nabyté jmění neuklouzlo! Pln úzkosti sleduje malý člověk pochod okurky až k hrdlu láhve. A nyní... teď již, když má chudý utrhnouti ovoce úsilovné činnosti, tu okurka, narazivši na hrdlo láhve, upadne a zmizí v temných hlubinách. I zapláče nebožák, a složiv hlavu do dlaní, kvílí nad svým osudem. Jen silní a vytrvalí vydají se na lov po druhé a po třetí doufajíce, že jednou jim bude fortuna přece přízniva.

Někdo by, vida bezpříkladný zápas malého člověka s nepřízní osudu, se podivil, proč chudý usiluje o okurku s vidličkou v ruce a proč nehrábne bezohledně do láhve holou rukou? Tu lze pověděti, že každý malý člověk dbá velmi na formu a raději by se zřekl úspěchu, než by se vzdal delikátnosti. Jen silní jedinci hrábnu bezohledně holou rukou do láhve; a štěstí nikdy nemůže odřící surovým uchvatitelům. Malý člověk, jsa obětí ušlechtilých přísloví, si však říká: „Třebas chudobně, jen když čistotně.“

O katech a katanech

Někdo by se domníval, že kat a katan je jedno, ale kdepak! Rozdíl je znamenitý, o čemž budeme dnes pilně uvažovati.

A uvažujme takto: *Kati* čili mistři popravčí slují takoví lidé, kteří na rozkaz vrchnosti zločince popravovali. V dávných dobách bydlili za městem, žijíce v obecném opovržení pro svoje nečisté řemeslo. Historičtí *kati* malují se na sešitech krvavých románů s kuklou na hlavě

a s maskou na obličej: jsou opřeni o meč, ze špalku teče krev a opodál usečená hlava leží; takový kat vzbuzuje u obecnstva sladké mrazení po zádech a ty sešity se hojně kupují. Nová doba přinesla katům emancipaci. Již slavný Piperger, jenž popravil cikána Janečka v Plzni a bratry Schenky se Šlosárkem, byl občanská existence, jsa zařazen do hodnostní třídy. Jeho zeti panu Wohlschlägrovi pohrával dokonce při věšení vraha Kolínského mírný větřík od Vltavy jeho stříbrnými šedinami, jak půvabně napsal kterýsi pražský list. Z toho pohrávání stříbrnými šedinami katovými poznáváme, že dnešní kat ztratil svůj romantický půvab a že je to také občan, byť i jeho živnost byla rázu poněkud exkluzivního.

Jak jinak *katané*! Všimněme si již toho plurálu: možno říkati *katé*? Nikoliv, pouze prostince *kati*. I to množné číslo ukazuje, že máme co činiti s druhem lidí nad pomyšlení hnusných a ohavných. Připomenouti dlužno, že existují pouze *rakouští katané*, a jejich význam v osvobozené vlasti československé je tak rozsáhlý, jejich činnost tak rozmanitá a závažná, že skutečně musíme si velmi čile počínati, abychom plně národní a sociologickou funkci rakouských katanů vystihli.

Především je otázka: Popravovali-li rakouští katané? Zajisté že popravovali; ba dokonce hojně, pilně a důkladně popravovali. Lid civilní, jako redaktory, pravoslavné popy a polské Židy, věšeli a vojíny stříleli. Od převratu stalo se národním zvykem knihkupců, že ozdobovali svoje skříně fotografiemi, na nichž bylo viděti, kterak rakouští katané ve čtverhranu vojínů s tupými erárními obličejmi delikventy věší. A naše ČTK čas od času bedlivě tyto fotografie obkresluje a šibenici s houpajícími se viselci, půvabně trnovým ornamentem ozdobenou, denním listům posílá, aby si čtenáři nad tím při ranní kávě polibovali.

Popravováním však se činnost rakouských katanů nijak nevyčerpávala. Daleko významnější a rozsáhlejší úkol jejich jest v mučení nevinných obětí. Kdo jest obětí rakouských katanů? Nejméně popravení. Neboť ti konečně byli se slávou pohřbeni, do hrobu byli vezeni na lafetách děl a mnohý senátor si dlouze nad jejich hrobem zařečnil. A konec. Zato ostatních obětí rakouských katanů je řada nepřehledná. Za dnešních časů je obětí rakouských katanů každý, kdo byl dvě hodiny uvázán za to, že snědl rezervní konzervy, kdo musel předčasně do fronty, ač měl v zázemí rozdělaný obchod, a nezřídka ten, kdo nebyl povýšen na praporčíka, ač měl právo jednoročních dobrovolníků. Obětí rakouských katanů dlužno označiti i šikovatele, kteří byli pro zlodějství zavřeni; tak i důstojnické sluhy, kteří okrádali svoje pány. Surovost rakouských katanů šla mnohdy tak daleko, že pozavírali mnohé výmluvné politiky do internačních táborů a přinutili je, aby se obírali krmem králíků. Žaláře a vězení

rakouských katanů nazývají se pravidelně kasematy, kdež nevinné oběti úpí a čekají, až zlomí pouta, aby je mohly rozpřáhnouti směrem k vycházejícímu slunci svobody.

Ohromný je význam rakouských katanů pro průmysl literární. Všichni, kdož sloužili v rakouském vojstě nebo seděli v arestě, pokládají za svou povinnost napsati o tom román, který se honosí vkusnou obálkou, na níž oběť rakouských katanů třímá národní prapor.

Ke konci jest se zmíniti o nesmírném významu činnosti rakouských katanů na poli sociální politiky. Rakouští katané mají nespornou zásluhu na propočítání služebních let svých obětí, na dvoj- až trojnásobném započítání válečné doby. Ubohé oběti rakouských katanů jsou nuceny postupovati příliš rychle a bráti mnohé zvláštní požitky. Víme také, že v politické kariéře má velký význam býti obětí rakouských katanů. Rakouští katané způsobili také, že se nadmíru oživil přednáškový ruch se světelnými obrázky.

Historik, jenž se bude někdy obíratí dějinami osvobozeného národa, rozdělí patrně národ na dvě strany: 1. Oběti rakouských katanů a 2. Rakušáky, to jest ty, kteří pro technické překážky nemohli býti zavřeni, pročež jsou v opovržení.

O stavu četnickém

Byli bychom do jisté míry překvapeni, kdybychom četli v nějaké literatuře asi takovou partii:

„Slunko zapadlo. Na městečko snesl se boží mír. Ptáčkové umkli v korunách věkovitých lip, které roznášely medovou vůni svých květů po ztichlém náměstí. Okna příbytků se osvětlovala, což značí, že obyvatelé shromáždili se po pilné a krušné práci kolem stolu, aby povečeřevše strávili několik milých hodin v kruhu rodinném ve vážné i žertovné rozmluvě anebo ve čtení zábavných poučných knih, aby na chvíli se rozjařili a zapomněli na trudy a klopoty života vezdejšího.

Poslední paprsky sluneční ozlatily rudými červánky četnickou stanicí. Ze dveří této budovy, která na náměstí pevně od věků stála, aby chránila majetek a bezpečnost pokojných občanů, vyšel statný jinoch v četnické uniformě. Spanilým čtenářkám můžeme prozraditi, že jméno jeho je Dušan Zábranský. Mladý četník postál na chvíli na prahu, pohlížeje zasněným okem směrem k jednomu osvětlenému domu, jehož starobylé podloubí zdobilo malebností svou náměstí. Jeho široká prsa dmula se bouřlivými city a v jeho srdci háral neuhasitelný oheň lásky nevinné k sličné dceři místního měšťana a krupaře pana Nikodéma.

Na zámecké věži bilo osm hodin. Dušan, uslyšev jejich melodický hlas, vykročil pružným krokem směrem k onomu domu; milostná touha dodávala jeho krokům křepkosti. Pod podloubím bylo zřítí ladnou dívčí postavu. Milou její tvářinku polil nachový růměnc. Ona spatřila v zahoustlém soumraku švarnou postavu svého milého.

„Betynko milá!“ zvolal mladistvý četník vroucím hlasem, klada svoji ruku kolem štíhlého pasu dívky milené.

„Dušane můj!“ vzdychla dívka, objímajíc švarného junáka. Mladí lidé setrvali drahnou chvíli v objetí. Nikdo jich neviděl, jen měsíček shlížel na ně čtveračivým okem, jistě se zalíbením.

Mladí lidé poznali se před rokem na plese řemeslnické besedy. Uviděli se a ihned vzkličila láska jednoho k druhému...“

A tak dále.

Řekli jsme, že bychom byli překvapeni, čtouce lyriku tohoto druhu. Neboť, a to konstatujeme s politováním, nebývá četník předmětem lyrického líčení, což tkví v nepravém názoru na tento stav. V četníku nenalézám písemnictví zalíbení. Jistě nebývá nikdy lyrickou pasáží. Nanejvýše momentem dramatickým. V pátém aktě tragédie nebo na posledních stránkách naturalistického románu ze života pytláků ozve se výkřik „Ježíš Maria!“ a zaleskne se četnický bodák.

Člověčenstvo představuje si zpravidla četnickou duši naplněnou pouze sveřepostí, služebním řádem a nedůvěrou k občanstvu, jež podezírám z nezákonnosti. Člověk se domnívá, že nejvyšší rozkoší četnickovou je chytati vandráky a lid potulný, že knír závodčího je nabit erární energií jako liščí ocas elektřinou, a kterýžto knír, spatřiv otrhance, se naježí jako srst selského psa, když uzří vcházeti do statku exekutora.

Můžeme prohlásiti, že takový názor na četnický stav je venkoncem křivý a jalový, a že pravý opak je pravda. Nikdo není oblíbenější v kruhu občanstva než četník, a této obliby si jistě zaslouží pro milou a bodrou povahu. Když strážmistr vstoupí po službě do hospody, ozve se sympatický hlahol a mnoho sklenic, naplněných řízným mokem, kyne vstříc milému hostu. Četník, svléknuv ze sebe úřední řemení, které pověsí na věšák, stane se okamžitě hovorným a rozmarným společníkem. Také bývá vyhledáván co bystrý a obratný hráč krejcarového mariášku.

A co se týče lyriky. Lyrika a cituplnost je v duši četnické domovem. Ani památník šestnáctileté chovanky Pöttingea neobsahuje více citových hárání než srdce četnického závodčího. Mnohdy se stává, že zápisník závodčího chová vedle služebních poznámek také i náčrtek milostné básně, do které četník vložil city svého jarého srdce. Ve služebním notesu četnického závodčího našli jsme tuto báseň, která slouží za příklad poezie četnické:

Milá Růžo!

Růže raní, růže píchá,

všech květin je ale pýcha.

Ať nepíchá a neraní,

vyslyš moje toužení.

To je důkaz toho, že i v srdci četníkově sídlí nyvost, horoucí citové a hárání bouřlivé, což by občanstvo rádo četníkovi odepřelo, vidouc v něm ztělesněn služební řád. I v inzertní části časopisů můžeme najít stopy něžných citů četnických. „Která děvůška přála by poznati int. četnického strážmistra, t. č. na Slovensku, pozdější sňatek není vyloučen. Nab. p. zn. „Akord duší“ do admin. t. l.,“ čítáme často v periodických časopisech.

A když pozná četník vytouženou děvůšku, tu i na milostných schůzkách nelení a dává se zkoušeti z paragrafů služebního řádu pro četnictvo.

Pro tyto sympatické vlastnosti miluje četníka Bůh a dává mu vyhrát hlavní výhru třídní loterie, což mu z plna srdce přejeme.

Povídky

1

Přišel do redakce mladý muž: že prý je ten a ten, a pravil: „Hodlám přispívati do vašeho ctěného listu.“

„Velmi nás bude těšit,“ odpověděli jsme, „a co hodláte psát?“

„Budu psát romány, novely, povídky, vážné a poučné úvahy, kritiky, eseje, medailony, profily...“

„Počkejte. Povídáte, že píšete povídky? To je výtečné. Máme velký nedostatek povídek; vůbec nemáme žádných původních povídek.“

„Ó!“ zvolal mladý muž. „Velké množství krásných povídek napíši. V mnoha prvotřídních revuích otiskli již moje práce.“

„To by nebylo na závadu. Proto vás netupíme a těšíme se na vaši ctěnou spolupráci.“

V žádné redakci se nejedná tak mile se spolupracovníky. I potěšil se mladý muž a odešel.

2

A zanedlouho poslal povídku. Redaktor se poněkud zachmuřil shledav, že je pro noviny příliš dlouhá. Avšak uspokojil se brzy, dobře věda, že dnešní mládež nedovede stručně psát; a pak, možno škrtat. Když však ponořil se do četby rukopisu, zaúpěl. Neboť stalo se, co se státi muselo: V oné povídce klečely domy jako řada kajicnic a autor (povídka byla vypravováním v první osobě) vyřítit se kolem čtvrté hodiny ranní z neznámých důvodů z domu a uviděl prodavačku fialek, v jejichž očích byl jakýsi záhadný smutek, která se ihned dala s autorem do literárních rozhovorů.

3

K čertu! Stalo se, co se státi muselo. Vyskytla se fialkářka. Prodavačka fialek má v české literatuře svůj osud. Objevila se poprvé tuším v parnasistické poezii a už tehdy ležel v jejich zádušných očích jakýsi tklivý smutek: a nabízela svoje zboží s dojemnou něhou. V prvních dobách popřevratových se nebe zachmuřilo. Rudá armáda stála před Varšavou a pád města byl otázkou několika hodin. Tehdy objevila se mohutná síla píšící mládeže: a ti všichni měli v knoflíkové dírcce rudý květ revoluce. Toto útlé mládí volalo Hejrup! a bouralo staré řady, kterých neznalo následkem nevinnosti.

4

I jinak děla se znamení na nebi. V divadle Adrii usadila se Revoluční scéna, ve které se hrály takové kusy, že miliardář kouřil na scéně frivolně svoji cigaretu a laškoval s metresou netuše, že za chvíli zahřmí, země jej pohltí jako Koracha^[10], a posléze se rozsvítí a na jevišti objeví se paní Longenová, která bude cudně držeti v ruce srp a kytici klasů, neboť revoluce zvítězila, a proto není již frivolních miliardářů a jejich metres.

Avšak Francouzi poslali Polákům svoje štábní důstojníky, kteří vypracovali plán, a tak polská armáda porazila rudé. U nás jevílo se to tak, že z Revoluční scény stal se kabaret Bum, jenž dával kusy lascivní a žertovné. Potom dlužno podotknouti, že za kritické doby prosincové ztratila se fialkářka z české literatury; bylo to však krátké mezidobí; jakmile se povedl Polákům protiofenzivní náraz, již byla tu zase a od té doby má zase jímavou něhu ve zraku a vede s autorem literární rozhovory. Tedy důsledek změněných politických poměrů; a zároveň konsolidace měšťáckých řádů.

5

Tato fialkářka je přízrakem tajemné kletby českého písemnictví, jež proměnila literáta v jakéhosi macaráta jeskynního, tvora bez uší a očí. Neboť kdyby měl zdravé, civilní oči, nemohl by neviděti, že zřídka nalezneme v očích fialkářky jímavý smutek; a sázím sto dolarů proti jednomu zlámanému centíku, že nevede se spisovateli literárních hovorů. Naopak: Ústa prodavačky fialek podobají se tibetskému modlícímu mlýnku, jenž mele ustavičně zpěvavou frází: „Koupějí si ty krásný, voňavý fialky!“ Jímavý smutek? Nikoliv. Jdete-li v neděli se svojí slečnou po promenádě, tu pobíhá za vámi neodbytný spratek, který drze pokřikuje: „Kupte tý slečince fialky, mladej pane!“

Ovšem psáti o takové fialkářce není dovoleno macarátu jeskynnímu, který se domnívá, že všecko, co souvisí se skutečným životem, by mohlo potřísniiti jeho panenské písemnictví. Umínil si, že fialkářka musí míti ve zraku jímavý smutek; ať vřeští báby na ulici, jak chtějí.

6

Literátství rozmohlo se v českém písemnictví takovou měrou, že zachvátilo i ctihodné spisovatelky z kruhů Vačlenovy Lady^[11]. I taková objevila se v redakci a přinesla rukopis, sbalený v pěkný váleček, převázaný růžovou stuhou. Její jméno sestávalo, jak je u spisovatelek, které narodily se v době Majdaleny Rettigové a žijí až po naše časy, zvykem, ze dvou částí. Jmenovala se dejme tomu Beata Krejzlíková-Tuchoměřická.

„Dobrý den,“ povídá, „nesu vám povídku. Píši dlouhá léta do Lady.“

„To by nebylo na závadu. Proto vás netupíme a těšíme se na vaši ctěnou spolupráci. Ale je to poněkud dlouhé, mohlo by se to zkrátit?“

„Nemůže,“ tvrdila spisovatelka, „poněvadž je v tom jemná erotická psychologie.“

„Jemná erotická psychologie?“ tázal se redaktor zklamaně. „Já se domníval, že povídka má obsah.“

„Tahle nemá. Buď je v povídce jemná erotická psychologie, nebo obsah. Obojí nemůže být. Proto je to tak dlouhé.“

7

Tato ctihodná paní vyslovila mimoděk pravdu, kterou lze modifikovati takto: Buď je v literárním díle obsah, to jest děj, anebo lyrické pasáže a jakás takás filozofie a psychologie. Děj vymyslet je dosti těžko; ale velmi snadno jaksi taksi filozofovati a psychologizovati. V dnešním českém písemnictví je tolik děje jako za dva krejčary utrejchu: nedostatek děje nastavuje se lyrikou, což připomíná mně moji kvartýrskou, která, když jsme si stěžovali, že máme po obědě hlad, odpovídala stereotypně: „Doražte se chlebem!“ Jenomže lyrika není tak výživná jako chleba, aby se mohl čtenář jí dorazit. Dokud se česká povídka držela vdavek, zlých otčímů, kteří pronásledovali nevinné Anežky a bránili jim milovati slušné jinochy Jany, dotud bylo postaráno o obsah. Avšak co říci tomu, že také otčím, i Anežka, i Jan byli zatlačeni jemnou erotickou psychologií?

Nechť se tudíž nikdo nediví, že zábavná příloha nedělních novin je vyplňována překlady. Naši spisovatelé nedovedou napsati povídky, a to proto, že postavili literaturu nad život; a snad nikde na světě není literatura prolezlá truchlivým literátstvím jako u nás; v Čechách se velmi daří směšným preciézkám.

Zprostředkovatelna sňatků

Vlašovice odletěly, suché listí spadlo na zem. A než se otočíme na malém plácku, budou zde Vánoce; to jsou nejradostnější svátky v roce a mimo to čas vánočních povídek.

I roztesknil se fejetonista, vzpomenuv tohoto konzumentského druhu písemnictví. Jeť vánoční povídka glorifikací manželství. Dva šťastní mladí lidé pod vánočním stromkem se zasobují; dva starší šťastní lidé vzpomínají, jak se pod vánočním stromkem zasobovali, při kteréžto příležitosti louskají ořechy a pijí čaj. Jsou však i vánoční povídky truchlivého obsahu: To je tehdy, když líčí se Štědrý večer starého mládence, jenž smutně sklání svoji opuštěnou hlavu pod vánočním stromkem, vzpomínaje své nevěrné milenky. Ba v nejnovější době vyskytují se takové vánoční povídky, ve kterých se starý mládenec, obviněný z rakušáctví, pod

štedrovečerním stromkem oběsí; ale to už je myslím povídka, která se stala obětí poválečné demoralizace.

Nepochybné je, že vánoční povídky jsou jakýmsi zakrytým způsobem agitace pro stav manželský. Vzniká podezření, že tento slovesný odbor fedrují sňatkové kanceláře. Neboť pomýšlení, že mně i o letošním Štědrém večeru bude smutně skláněti starou hlavu pod vánoční stromek, dojalo mě tak, že vyhledal jsem zprostředkovatelku sňatků.

Dlužno jíti spletenými, zatuchlými uličkami; a když jdeme chvílku doprava, potom opět doleva, tehdy užijeme dům, zestaravší v počestnosti; vidíme na něm, že by si přál již zemřít, ale obává se zakročení Klubu za starou Prahu. Jen v takových domech tuším mohou bydleti zprostředkovatelky sňatků. Jen v takových dušných, kašlavých barácích kuje se tajemné spiknutí proti svobodě, integritě a sebeurčení mládenců.

Tápu opatrně v temné chodbě dotýkáje se prsty vlhké zdi. Je tu příšerně jako v dílně pěnězokazů. Konečně uzřím nejasné světlo. Volám „po člověku, jenž by mi ukázal cestu“. A aj! Otevřou se dveře a objeví se hlava domovnice, ozářená světlem svíčky; i připomíná její ozářená hlava záhlaví časopisu Volná myšlenka, na němž jeden pán mává rukama, rozháněje klerikální tmu.

„Kde je sňatková kancelář?“

„To musíte přes dvůr,“ odpovídá domovnice. Je pozoruhodno, že ve vnitřních částech Prahy musí se vždycky přes dvůr. Jdu tedy přes dvůr, provázen jsa zvědavými zraky domovnice, nějakých jiných ženských a houfem děcek; záhy se proslechlo, že vyskytl se muž, který se chce ženit.

Zaklepáme na uzavřené dveře. Uvnitř zahlomozí strašlivě pes. Ozvaly se plíživé kroky, dveře se otevřely a kulatý ruměný obličej se táže, co ráčím.

„Míním se ženit,“ pravím vážně.

„Tedy račte,“ odpovídá kulatý obličej.

Vstupuji do kuchyně. Pes se mezitím uklidnil, a očuchav nohavice, poznal ženicha; pak se protáhnul a zívaje lehl si opět pod postel.

Zprostředkovatelka sňatků je žena nakynutých tvarů jako boží dárek. Řeč její je vážná a medová; ve věcech sňatku, praví, je třeba hlavně hleděti k tomu, aby to šlo dohromady. „Jak to nejde dohromady,“ vece, „pak je všecko marně.“

„Ba,“ přisvědčují. „Ukažte mi nevěsty.“

„Počkejte,“ krotí ruměná paní bujně city. „Především: Jak račte být starý, jaké je vaše povolání a kolik požadujete?“

První dvě otázky jsem přeslechl a na třetí odpovídám pevně: „Sto tisíc.“

„Prosím.“ A ruměná paní zve diskrétním gestem návštěvníka do ložnice.

Na psacím stole je hromada tiskopisů a mourovatá kočka, která seskakuje teprve po důtklivém vyzvání. Nad manželskými postelemi laškuje na zvětšené fotografii ruměná paní s tlustým pánem.

„Tak tedy jako tu nevěstu,“ usmívá se zprostředkovatelka sňatků a obrátila krabici od cukru vzhůru dnem: spousta nevěst vysypala se na stůl.

„Panečku!“ diví se návštěvník. „Totě nějakých nevěst!“

„No,“ odpovídá ruměná paní zálibně. „Mám velikou klientelu. Tak prosím: Tahle by se vám nelíbila?“

„Nikoliv,“ pravím patře na jakýsi ctnostný obličej, „ta je jakási... taková...“

„To je moc hezké děvče, ani byste neřekl. Vám se nelíbí proto, protože máte zálibu v nakadeřeném účesu. Avšak nakadeřený účes není všecko. Hlavní věc je sympatie. Co je do frizury, když jsou potom v manželství nešváry. Což tahleta? Ta je ze zněmčeného území a je sirotek.“

Skutečně, na první pohled lze seznati, že ona dívka je ze zněmčeného území, dobrá: ale proč sedí na houpací židli se zkříženýma nohama a usmívá se frivolně?

„Ona je velmi pořádná a hodná dívka,“ omlouvá ji zprostředkovatelka sňatků. „A z té houpací židle si nic nedělejte; to víte, fotograf ji tak posadil... Konečně, když se vám nelíbí, co dělat? Já už poznala váš vkus: Tahle má kadeřavé vlasy. No?“

„Víte, ta by ušla. Tu bych chtěl za manželku. Kolik dostane věnem?“

„Ona dostane velké věno, ale ne hned.“

„Proč ne hned?“

„Tak.“

Tak to totiž bývá. Nevěsty v krabici od cukru se zřejmě dělí na dvě části: Sirotky s ctnostnými obličejí, které se ženichům nelíbí, ale dostanou věno hned, a kadeřavé nevěsty s velkým věnem až potom. Mezitím co návštěvník dumá nad tímto podivuhodným úkazem přírodním, vysvětluje majitelka sňatkové kanceláře obchodní stránku ženění. „Dostanu dvě procenta z věna a padesát korun zápisného.“

Jsem již značně rozmrzen tím, že kadeřavá nevěsta dostane věno až pak. Potom že ruměná paní přechovává nevěsty v krabici od cukru. Slyšel jsem, že zprostředkovatelky sňatků mají album na nevěsty. Proč nemáš alba, ruměná paní, a proč máš jenom krabici od cukru?

„Já,“ pravím, zapínaje si knoflík kabátu, „musím si věc rozmyslet. Hlavní věc je sympatie. Co je do manželství, ve kterém panují nešváry? Možná že se k vám ještě podívám...“

„V tom případě, pane,“ vece ruměná paní, „dostanu pět korun za informaci.“

Pravím si v duchu, že mnohdy je lépe dát pět korun za informaci než manželské rúznice. Tyto Vánoce bude mi tuším ještě skláněti smutně hlavu pod štědrovečerním stromečkem.

Advokáti a komunismus

Politický život dává bujeti zajímavým paradoxům. Jedním takovým protimluvem je, jakž bylo již řečeno, organizace národnědemokratických dělníků. Neboť dělnictvo je v politickém životě element bouřlivý, nepokojný, aktivní a nakvašený; jeho právem je čas od času dáti zaduněti na dlažbě krokům bataillonů pracujícího lidu; neboť od domácích pánů nelze žádati, aby jejich masy trvale mohutně protestovaly a aby se uvědomělý lid domácích pánů příliš často srážel v jednotný šik, který by dával vládě říznou odpověď. Nyní však si představme sněhobílého senátora Mareše, an kráčí v čele národnědemokratických ringhoferáků, daňkováků a textiláků z Mauthnerových továren, kteří se sešli, aby protestovali proti útokům lichvářů a kartelářů na kapsy poplatníků. A bylo by nutno, kdyby národnědemokratický dělník nebyl pojem pomyslný; je to v knihách národnědemokratické strany položka fingovaná, pod níž se skrývá mladá generace s přesnou cestičkou uprostřed hladkého účesu; a

té mladé generaci vychází čas od času vystupovati v mumraji politickém a v kukle národnědemokratického dělníka.

To však není jediný politický paradox. Je známo, že existuje organizace komunistických živnostníků, která se skrývá pod cudný název „organizace samostatných pracovníků komunistických“. V nesčetných diskusích a debatách komunistických bylo konstatováno, že největší překážkou přeměny stávajících řádů v komunistický pořádek a největší balvan, který leží na cestě proletářské revoluce, je stav drobných živnostníků, kteří dovedou sice čas od času pronášeti horkokrevné řeči a tvářiti se velmi výhružně, ale jen tehdy, když berní úřad, se kterým vedou zarputilý boj, předepíše jim kruté daně; jinak je to však lid skromný, spořádaný, rozšafný a tichý; sůl země; záruka pořádku, pokoje, nejkonzervativnější živel. Řekne-li se tedy komunistický živnostník, je to k smíchu řeč jako s národnědemokratickým dělníkem. Je to důkazem toho, že politické strany mají větší oči než žaludek.

Stav advokátský však je v komunistickém hnutí zvláštní kapitola. Smíříme se s komunistickým živnostníkem a přiznáme mu v rudé armádě klasifikaci B (služba zásobovací, strážní a kancelářská). Advokát však musel by podle všech náležitostí, které tvoří skutkovou podstatu advokátské bytosti, býti k jakékoliv službě, ať ve zbrani, či beze zbraně, úplně neschopen. Advokáti nemohou býti při nejlepší vůli bezejmennou masou, tím dělným lidem, kterému mezinárodní kapitál vysává mozoly, nelze jim stisknouti upracovanou pravici; a duní-li pod jednotlivým advokátem dlažba města, je to důsledek jeho přirozené váhy; ale představu, že by dlažba duněla pod kroky komunistických advokátských bataillonů, dlužno odmítnouti pro zřejmou přehnanost. Advokátu není nic vzdálenějšího než nekompromisní postup. Zahájí-li rozhodné kroky, pak nejen že to nejsou kroky proti nějaké obecné představě, například energické kroky k odstranění drahoty, nýbrž zpravidla kroky proti pojmu individuálně určenému, obyčejně proti liknavému dlužníku. A tyto kroky nemají ráz třídně nekompromisní, ale nesou zřejmě pečeť maloměšťáckého ducha, odvolávajíce se na určité paragrafy stávajícího měšťáckého řádu. Dále nutno advokátům upřít právo úpěti pod tíhou nesnesitelné drahoty; možno jim pouze s poukazem na stoupající indexní křivku žádati zvýšení advokátního tarifu.

Pravili jsme, že nic nemůže býti vzdálenějšího pojmu advokátské podstaty než takzvaná nekompromisnost. Obraz vzbouřeného advokátského lidu, jenž zasypává policii hromadou kamení a provází objevení četnických bodáků v ulici bezuzdným pískotem a řevem, udivil by každého svou neobvyklostí. Je možno, že by advokát bojoval na barikádě s chrabrostí lva za

práva ujařmené třídy? Nikoliv. Jeho vzkypělá krev musila by se ztišiti vzpomínkou na četné paragrafy, jež mluví o zločinech veřejného násilí, urážky stráže, vzbouření a velezrady. Nehledě k tomu, že právě na onen historický okamžik, kdy lid bourá staré řády, připadal by mu den přelíčení, a advokátu bylo by se obávati pro bojování na barikádě kontumačky. Funkce komunistického advokáta v tomto případě svědčí naopak o postupu zřejmě kompromisním. Nehází cihlami po policii, ale hájí dělníka, který to v zápalu bojechtivosti učinil. Hájí ho nekompromisně, s veškerou vervou, kterou mu dává revoluční přesvědčení? Asi takto? „Třídní justice! Obžalovaný soudruh dopustil se všech deliktů, které mu žaloba klade za vinu, a je hrd na to, že revoluce našla jej v rozhodném okamžiku na palubě. Zapějme si píseň, bratři, jak na volné muže patří, třebaš v žaláři byli spoutaní.“ Nikoliv, tak nepočíná si komunistický advokát, ale namítá promlčení, dokazuje, že jeho klient jednal v rozrušení mysli, navrhuje slyšení svědků, kteří mají dokázati, že obžalovaný byl opilý, a ke konci obhajovací řeči žádá za propuštění, ledaže „kdyby se slavný soud mimo nadání nepřiklonil k vývodům obhájcovým, pak se přimlouvá za rozsudek milostivý“.

Již fyziognomie advokátova je mohutným protestem proti komunistické ideologii, která předpisuje vedle zachmuřené tváře i zaťaté pěsti. Ale zachmuřená tvář a tím méně zaťatá pěst nesluší advokátovi. Naopak žerty, veselí a laškování sídlí na jeho ruměné líci, a v kluzkých anekdotách nalézá velké zalíbení. —

Když se vznešená idea křesťanství začala šířiti v naší milé vlasti a věrozvěsté naráželi na tuhý odpor zarputilých pohanů, tu bylo nutno sáhnouti k násilí, aby ohněm a mečem byli pohané přivedeni k učení lásky. Protože však i přesto pokračovala akce příliš zvolna, tu vyskytli se v křesťanském hnutí advokáti, kteří radili ke kompromisnímu postupu. Staří místní pohanští bohové byli uznáni, pojeti do křesťanského učení, přestože to odporovalo monoteistickému učení; byli pouze nazváni svatými a stali se patrony jednotlivých krajín. Což připomíná historické události poslední doby: když byl zadržen postup Rudé armády před Varšavou, tehdy byla pronesena teze „velké majetky budou konfiskovány, ale malé a střední se zachovají“. To je v podstatě uznání maloměšťáckých místních bohů.

Věštkyň

Jsou ženy, jimž Hospodin udělil dar věštění, a ony pak, majíce na domě upevněnou tabulku s nápisem „Věštkyň – I. patro vlevo“, odhalují lidem tajemství budoucnosti.

Avšak dlužno připomenouti, že věštkyně nesídlí v domech železobetonové konstrukce, které jsou opatřeny výtahem a vyzdobeny mramorovým schodištěm.

Naopak: Podobně jako zprostředkovatelky sňatků bydlí v baráčkách perníkových a jde se k nim přes dvůr.

Také jest odmítnouti domněnku, že odhalováním clony budoucnosti zabývají se slečny v prvním rozpuku a křehkých vnad. Spíše podle pravdy řekněme, že věštkyně bývají stařeny zvětšelé jako mohyla bohatýrova v širé stepi, přes kterou prohání se hvízdavý severák, vypravuje dávné zkazky o hrdinských činech našich předků.

A shledáváme zcela přirozeným, že věštkyně bývají ženy, kterým už dávno uvadl mládí květ. Tak jako bychom nehodlali připustiti, že po cimbuří paláce pojišťovny Riunione prochází se za měsíční noci Bílá paní, věštic některému ze správních radů hrdinskou smrt v lité seči s nevěřícími Saracény. Neboť duchové a síly tajemné libují si na rozdíl od živých lidí pouze v staveních zchátralých, kde na dvorku lesknou se louže duhových barev a kde se štěnice pyšní tím, že jejich předkové pamatují dobu, kdy byli místodržící Martinic a Slavata svrženi z oken Hradu pražského, čímž byl dán signál k vypuknutí války třicetileté.

Nuže, milý člověče, jenž přeješ si poznati budoucnost, jdi do prvního patra vlevo a zaklepej skromně na dveře. Uvnitř zašourají bačkory a jakási ctihodná paní s jedním zubem po každé straně, jenž podobá se pilíři podpírajícímu střechu zahradní verandy, otevře a škytnuvši praví: „Mladý pán si přeje proroctví?“

Mladý pán přisvědčí a stará paní mu velí, aby usedl. „Přejete si,“ vyslychá věštkyně dále, „proroctví z ruky, nebo z karet?“ – návštěvník neví a ptá se, co je lepší.

„Lepší je z ruky,“ tvrdí prorokyně. „Z ruky to stojí pouze deset korun, ale z karet pět. Zato však z ruky máte odhalenou budoucnost na celý život, ale z karet se dozvíte, co se vám přihodí v nejbližší době.“ Návštěvník rozhodne se pro karty.

I odstaví prorokyně hrnek mléka z plotny, které již se hrozivě nadýmalo hlásajíc, že každým okamžikem hodlá vyběhnouti, a vytáhne ze stolku karty. Návštěvník se zachvěje, sejme karty a na babiznu sestoupí duch boží a ona počne takto věštiti:

„Vidím, mladý pane, že máte cestu před sebou. Tu cestu v krátké době vykonáte a ve zdraví se navrátíte. A budete v nejbližším čase míti co dělat se soudem. Ale nelekejte se. Nebudete státi před soudem co obžalovaný, ale bude to skrze peníze – (v extázi) vidím velké peníze,

kteří vám připadnou dědictvím po blízkém příbuzném. Vy budete smrt tohoto příbuzného velmi oplakávat, ale nad penězi se budete radovat.“ (Návštěvník dojat horlivě kývá hlavou.) „Ale ostatní příbuzenstvo vám bude závidět a všeliké ouklady vám činit, ale vy všecko překonáte a nad nimi zvítězíte. Tadyhle vidím, že vás obletují tři ženské a všechny by vás rády měly za chotě svého. Jedna je peněžitá, druhá je zámožná, třetí chudobná, ale zato ctnostná a má vás upřímně ráda. I vy ji milujete, ale nejste si toho vědom. A mám-li vám dobře raditi, vezměte si tu chudobnou. Uděláte s ní velké štěstí. Podívejte se, že vám říkám pravdu,“ a ukazuje na zeleného spodka.

„Proč je zelený spodek chudobná, ale ctnostná nevěsta?“ táže se naivně mladý muž. „Protože píská na flétnu, nadýmáje tváře?“

„Ne proto,“ opravuje shovívavě moudrá žena, „to je tak, jak se karta s kartou sejde. Poslechněte mě, vezměte si tu chudou, ona není jen tak bez krejcaru. A nemyslete si, že má pouze vás. Jeden veliký pán jí nadbíhá, ani snad o tom nevíte.“

Jinoch slibuje, že si vezme chudou, a stařena řekne „Hotovo!“ a požádá o pět korun.

Časopis Obchodní komora praví, že „vykládání karet může se dít po živnostensku, tj. za účelem výdělečným, a mohlo by tudíž býti považováno z hospodářského hlediska za živnost. Naproti tomu však není sporu o tom, že vykladači karet nemohou na základě vědeckého neb jiného poznatku prokázat pravdivost svého úsudku, stejně jako je jisto, že většina těchto vykladačů karet počítá pouze s nerozumem obecnstva a jejich činnost jest vypočítána na šálení nevědomých lidí a na mámení peněz. Chybějí tudíž morální podklady, na nichž každá živnost musí spočívat...“

Nehodláme s Obchodní komorou polemizovati. Časopis Obchodní komora nedal si prorokovati budoucnost. Je to jeho škoda. Kdyby tak učinil, pak by zajisté nad svými nepřáteli zvítězil, mnohé úklady překonal a dověděl by se, že má peníze na cestě; možná že by i pojal chudou, nicméně však ctnostnou dívku za choť.

Co je pravda? Nechceme, aby nám věštkyň prorokovala věci ošklivé. Ty i tak přijdou. Avšak každý rád slyší, že má peníze na cestě. Časopis Obchodní komora by lépe učinila, kdyby se nepletla do věcí metafyzických. Mystické cítění není časopisu Obchodní komora dáno. Možná za to míti, že na časopis Obchodní komora nesešoupí nikdy duch boží a ona nebude věštiti. Neboť je srdce vyprahlého a nadita pouze paragrafy živnostenského řádu.

Pro duchovní útěchu nebudeme nikdy vyhledávat časopis Obchodní komora, ale moudrou stařenu, které je dáno odhalovat tajemství budoucnosti.

Člověk a motor

V Langrově Periferii^[12] jsou dvě role, které jsou vskutku po rusku mohutné; jsou mlčenlivé. Švec, v jehož bezprostřední blízkosti odehrává se drama od milování až po vraždu, nepřestává ani na chvíli přibíjet podrážky; teprve když ho vrah vyzve, aby došel pro policii, vstane, mlčky vykoná svůj úkol a opět mlčky usedne, aby dále dělal klep – klep – klep! Tato živnostenská mlčenlivost tkví v přesvědčení, že všechny věci tohoto světa musí ustoupiti před vážností onoho faktu, že jest zítra odváděti dílo; milování – smrt, život – zkáza není nic před mystickou ideou, že lidstvo nemůže choditi v roztrhaných botách; a ta dává v ševci vzniknouti přesvědčení, že musí, podoběn jsa zakletému, přibíjet podrážky až do skonání světa.

Avšak jest nám pojednati o druhém mlčenlivci, o člověku, jenž na staveništi dává do pořádku svůj motocykl.

Mlčenlivost takového člověka, jenž spravuje svůj motor, je hlubší, zádumčivější, avšak také sveřepější než mlčenlivost ševcovská; má svůj kořen v přesvědčení, že to, co nejezdí na motocyklu, je chamradina, láj a plevel.

Člověk, jenž obchází motocykl, kleká na zem, bere po řadě do ruky tu kleštičku, tu zase olejničku, teď zase položí fidlátka, aby zkoušel nějaké páky a ventily, vzal na sebe tvářnost člověka, z jehož soustředěné starostlivosti a bedlivé mlčenlivosti nemůže ho vyrušiti žádná, sebesenzačnější událost.

Člověk spravující motocykl je pyšný. Avšak není to pýcha, jež peklem dýchá, pýcha satanská, jež je dcerou d'áblou, pýcha, jež předchází pád. Je to pýcha kavaleristova, jenž přirozeným způsobem a z rozhodnutí božího je vyvýšen nad opěšalý lid. Proto z této hrdosti aristokratické mívá s hrdým opovržením všechny poznámky, rady a pokyny infanterie, která se shromáždila kolem jeho stroje, aby bedlivý pozor dávala na všechny pohyby muže spravujícího motor. A veškeré jalové poznámky, frivolní žertíky laických opěšalců mívá muž s motocyklem s pohrdavým obličejem, jenž v duchu je nazývá čumily, sígry a dacany dacanskými.

A nyní aj! stoupne muž na pedál na znamení, že svoji práci ukončil, a motor nenadále zahudruje, muž vyšvihne se do sedla, zástup čumilů se uctivě rozestoupí a motocykl s náramným hartusením řítí se po ulicích. A infanteristé kvapně před ním uskakují, a zdvihajíc hůl, pokřikují za ním: „Ty kluku uličnická!“ Neboť mu závidějí onu rychlost, se kterou se řítí po kouli zemské, zatím co jim jest bédně šinouti se, co noha nohu mine; a to jim uvádí na paměť, že jsou bídní červi pozemští. Avšak muž na motoru letí vpřed, maje v srdci pýchu Faethónovu, připodobňuje se v srdci zloději bagdáskému, jenž vznáší se na létajícím koberci nad věžemi a paláci k velikému úžasu věřícího lidu bagdáského.

Možno konstatovati, že mlčenlivost lidí (jež vzniká z hrdosti) je v přímém poměru s rychlostí dopravního prostředku, kterého používají.

Vypravuje se, že za časů formanů, jichž těžké vozy táhly se po císařských silnicích jedna – dvě, jedna – dvě, k čemuž plecací koňové vážně svojí hlavou do taktu kývali, bylo velmi veselo ve formanských hospodách. Tehdy byly naplněny klenuté síně výčepů veselým hlaholem vysmolených hrdel formanů, kteří z plných opasků, ozdobených cingrlátky, vydávali císařské zlatníky, a házejíce jimi furiantsky na stůl, volali s plnou silou svých basů: „Hospodo – za všechny platím!“ A hodovali v družném kruhu svých přátel, notujíce písň formanské.

Také drožkáři měděných obličejů a hlasu sípavého, kteří sedí na kozlíku, pojídajíc svoji menáž z vojenských šálek, které jim v poledne přinášejí na stanoviště ženy s maličkým drdůlkem v týle, jsou lidé řeční, kteří jsou ochotni s lecjakým kolemjdoucím bodře pohovořit, popřípadě i někomu hrubě vynadat.

Družnost je vlastnost idylická, idyle nesluší rychlost, chvat a z toho vznikající přísnost a mlčenlivost.

Motocyklisti ani šoféři nemají písni.

Nikdo neslyšel motocyklistu, jenž dává na staveništi do pořádku svůj motor, prozpěvovati s rozněžnělým výrazem písň:

*Na motoru zarmoucený sedím,
slunko se za hory ukrývá –*

Avšak nepřestane benzinové vozidlo býti ideálem pěších. Každý je si vědom, že jezdec na motoru je ve stvoření vyšším druhem. I snaží se bídný pěšák vzbudit zdání, že jezdí na

motoru, aspoň tím, že odívá svoje prohnutá lýtka v kožené kamaše. Městské slečny libují si v kožených čepicích a kabátcích, lživě předstírajíce, že vlastní automobil.

A je zcela možno, že taková móda přijde, móda pro pěšáky, že budou zavěšovati si automobilistickou trubku na krk; a tuto trumpetu budou nositi s hrdostí, s jakou turecký paša nosí svoje tři koňské ohony. Myslíme, že pěšák s automobilistickou trubkou, zavěšenou na stuze kolem krku, nenadělá moc řečí s jinými pěšáky, kteří nebudou míti této trubky. S automobilistickou trubkou vezmou na se vlastnost pyšné mlčenlivosti.

Teorie pomluvy

Formule pomluvy počíná se intencí, ve které ten, jenž pojal úmysl pomlouvati, se ohražuje, že nechce pomlouvati: „Já nechci pomlouvati, ale –“ „Ne že bych chtěla někoho pomluvit, ale –“ atd. Po této intenci následuje obsah; tak jeví se pomluva z hlediska slovesnosti.

Nyní promluvmě si o pomluvě ze stanoviska právního. Slyšeli jsme jednu starou paní, která bránila se proti nařčení z klepařství těmito slovy: „Já že ji pomluvila? To že je klep? Oho! Mám na to svědky, kteří dokáží, že jsem promluvila čistou pravdu a žádný klep!“ – Z tohoto příkladu vidíme, že lidé pokládají pomluvu za protivu pravdy. Podle toho by jedině lež mohla tvořiti skutkovou podstatu pomluvy. Avšak opak je pravda: Obsahem hodnotné pomluvy, účinného klepu může býti pouze nade vší pochybnost zjištěná skutečnost; pouze pravda může býti reálným substrátem klepu. Každá lež řádnou pomluvu znehodnocuje.

Avšak jak musí býti utvořena pomluva, aby dosáhla svého účelu? Zde budiž pravda pronesena s úmyslem difamujícím. Příklad: Je člověk výtečný. Žije pokojně mezi svými spoluobčany. Hraje náruživě na housle, ale pouze do devíti hodin večer. Jeho pes nedělá nečistoty na schodech. Je uctivý k domovníci, galantní k dámám, přívětivý k mužům a laskavý k dětem. Má cennou sbírku cizozemských známek a je filantrop. Avšak je o něm známo, že má nepěstěné nehty. Jak si vede pomluvač, aby roznesl tohoto znamenitého muže prostřednictvím klepu po domech? Klepař pomlčí o jeho dobrých vlastnostech a vysloví se o něm zlehčujícím tónem: „Ten? – Aha, to je ten, co nosí smutek za nehty. Že se nestydí – vždyť je hanba pohledět na jeho prsty.“ Pozorujeme, že tady klepař promluvil pravdu, ale s úmyslem snížití vážnost onoho muže.

Estetika pomluvy. Jest dbáti, aby klep byl pronášen roztomilým, vtipným a poněkud nedbalým tónem. Klep, který budí pokřik, sváry a hluk na pavlači a potom soudní dozvuky, je klep nízké hodnoty. K tvoření a roznášení pomluv musí býti vyšší kultura a vyvinutá dialektika. Formulace klepu musí býti taková, aby postižený sice zaržál zlostí, ale nemohl se dostatečně brániti pro raffinement pomluvy. Takovým klepům daří se zejména v kruzích uměleckých; školy básníků, směry, skupiny jsou semenišťem vybroušených klepů. Pomluvy zákulisní jsou co do jakosti nejlepším druhem klepů uměleckých.

Pravili jsme, že klepům se daří nejlépe tam, kde je vysoká úroveň slova. Zkušenosti z literární historie potvrzují tento fakt. Artistní směry v písemnictví, které nejvíce dbaly o formální stránku řeči, verbalismus, zplodily tolik klepů, že vyplňují největší díl jejich historie. Stačí prolistovati časopisy té doby: Seznámíme se tu s klepy ohnivými, jedovatými, duchovními, po jazykové stránce vybroušenými, slovem: znamenitými. To souvisí s filozofií pomluvy: Klep je totiž nejkonkrétnější konkrétum, neboť je to určitá záplata, přiřítá na nejurčitějším místě určitého člověka. Literární směr, o kterém jsme hovořili, liboval si příliš v neurčitých náladách, neurčitých gestech, nedopověděných větách a nejasném dění. Vyplňoval snad svoje umělecké poslání, ale neukojoval lidsky: Člověk příliš miluje jsoucno a věci skutečné. Proto artismus na předních stránkách revuí příliš vlál a šeptal v polotónech, ale v posledních sloupcích, tištěných petitem, jasně a zřetelně promlouval a pomlouval určité lidi, čímž bylo dosaženo rovnováhy mezi uměním a životem.

A nakonec rozeberme etiku pomluvy. Klep je věc zdravá, milá a zajímavá; a pro udržování společenského ducha nepostradatelná. Můžeme buditi ve vzdělané společnosti po jistou dobu jistý zájem a upřímné napětí, přednášejíce o srovnávacím jazykozpytu. Avšak nemůžeme se tajiti s faktem, že bychom po určité době zdvořile naslouchající poněkud znudili. A tehdy počneme pomlouvati. Ó, kterak oči zazáří upřímným leskem! Jaký šum a ruch vznikne! Kterak si oddechnou stísněná prsa! Jaká utěšená nálada zmocní se okamžitě společnosti! – Proto vzývejme Boha, aby nám poskytl dar bystré, vtipné a duchaplné pomluvy, čímž nabudeme ve společnosti pověsti milých společníků.

O stavu flašinetářů

Flašinet je nástroj v podobě truhličky, která je na přední straně ozdobena imitacemi píšťal, jaké mají varhany. Je v tom kus chudobného naparování; varhany jsou královský nástroj,

který pontifikálně hřmí a duní, probuzuje ve věřících hlas svědomí a budí v srdcích city nadhvězdne. Ale flašinet je žebrácký instrument, jenž brečlavě kvílí, škemrá a dudlá, aby milosrdné duše daly krejčárek. Flašinet stojí na dřevěných nohách, které podobají se koze, na níž dřevorubci řežou pilou dříví. Je pokryt voskovaným plátnem; a stojí na něm miska, do které se dávají almužny.

Flašinetář je hudebník, který jest od toho, aby chodil dům od domu a na svém nástroji provozoval hudbu. Flašinetář jest zpravidla muž maličké postavy; a je provázen ještě menší flašinetářkou. Z tohoto hudebnického parku číší „nakyslý zápach chudoby“. Je poznamenati, že flašinetář pokrývá svoji hlavu vojenskou čepicí; chce tím naznačiti, že prodělal mnohé kruté boje. A mnohdy zdobí svoje prsa medailí na znamení statečného chování před nepřítelem. Úbor flašinetářův podobá se pohledu na zorané lány z aeroplánu; je záplatován s takovým důmyslem, aby byla manifestována dokonalá chudoba.

Hudba, kterou flašinetář na svém nástroji provozuje, je taková: Flašinetář, chtěje předváděti hudbu, učiní nejprve jakousi manipulaci s mosaznými kuličkami, které má upevněny na přední straně svého nástroje. Potom nasadí kliku a pomocí její ozve se v truhle toto: M-ta, m-ta, m-ta... tráda-íííí, ulu-lu-lu-lu... méééé... ááá... ram-tam... m-ta, m-ta, m-ta... Otázka je, zdali flašinetář musí míti hudební nadání. Pravím, že ano. Stalo se mnohokráte, že flašinetář podlehl našim úpěnlivým prosbám a dovolil nám párkrát zatočiti klikou. Víme ze zkušenosti, že žádnému neodborníkovi nepovedlo se dobytí z truhličky kloudných zvuků. Neodborník nemá oněch potřebných pohybů, onoho citu pro flašinetářskou hudbu, která činí z truhličky koncertní nástroj. Poplete m-ta, m-ta... ííí... ulu-lu-lu-lu... mé-ééé... ááá... dohromady a truhlička skuhrá potom jako stará čarodějnice.

Svědomitý flašinetář, který je cele ponořen ve své umění a u něhož cit pro hudbu je nade všecko, nedbá krejcarů, které se mu v papírku hází z pavlačí na dvůr, a dohraje svoji písničku důstojně až do konce. Jsou však nesvědomití flašinetáři, kteří spatřivše letící peníz, vrhnou se po něm, nedbajíce flašinetu, jenž zarazil se právě na í-í-í-í, a teprve potom, když byli zastrčili krejcar do kapsy, vrátí se k nástroji a vystřídají í-í-í-í kadencí ulu-lu-lu-lu. Nikdo nedovede si představit, kterak kvílí opuštěný flašinet; neboť každý opuštěný flašinet touží po tom, aby si odehrál svoji písničku.

Flašinetáři, o kterých je řeč, vynořují se každý pátek v touže dobu na dvoře a hrají tytéž kousky. Písničky jsou tři; a ať to jsou kousky od Johanna Strausse, nebo Giuseppe Verdiho,

všecky stejně dudlají, kvílí a fňukají. Někdy hrají i moderní kousky; a stává se mnohdy, že flašinetář doprovází svoji produkci hlasem; pěje nakřaplým hlasem:

*Pane kapelníku,
zahrajte tu mou,
tu mou píseň lá-á-á-á-sky
zamilovanou...*

Ale zpívati není žádný flašinetář povinen. Je to dobrovolný jeho přídavek k hudební produkci.

Flašinetáře milují děti a všechny duše cituplné. Nemilují jej domácí páni, domovníci a psi. Od domovníků a psů musí hudebník slýchat všeliké hrubosti. Zvláště psi vrhají se na flašinetáře se zběsilým štěkotem; chraptí nenávisť k chudině, odhalující tak svůj zběsilý charakter, který je napojen zlobou ku poníženým, a podlou poníženost a lichometnictví vůči zámožným. Avšak flašinetář nedbá hlasů nenávisť a zádumčivé točí klikou, vyluzuje z truhličky dojmavé zvuky pro potěšení srdcí ušlechtilých a pro radost spanilých myslí, které milují vše krásné a vše vznešené.

Poněvadž

Poněvadž je slovo, jež, díváme-li se naň pozorně, budí jistý cizokrajný dojem. Optická představa slova *poněvadž* je zajisté arménský obchodník koberci z města Ázerbájdžánu, a upřeme-li svůj zrak *naponěvadž* a po delší dobu je pozorujeme, tehdy poznáváme, že *poněvadž* má vybraný sklad koberců Širaz; a že má podlouhlou bledou tvář, lemovanou krátkým černým prošedivělým plnovousem; a jeho oči mají mrtvý lesk jako rohové knoflíky u ženských kabátů. *Poněvadž* dále nosí na hlavě turecký fez a je oděno v bezvadný frac.

Z druhé strany však je zcela možno, že *poněvadž* je z Vinohrad, předcvičuje v Sokole a má řídké rusé vlasy a na nose skřípec. Hraje dobře preferans^[13] a miluje pohřební pochody. *Poněvadž* má patrný sklon k antisemitismu; a libuje si v barvotiscích. *Poněvadž* dále má zálibu v instrumentálu, a napíše-li článek do novin, tehdy netvrdí, že „je pravda“, nýbrž že „je pravdou“, poněvadž jeho duše je secesní jako ornament na orchestrionu.

Tento úvod vzbudí patrně u čtenářstva nevoli. Jsem však ochoten nabídnouti důkaz pravdy, a pokračuje v této rozpravě, budu se držeti, pokud mi to vůbec možno, zákonů logiky a zdravého uvažování.

Právím: Slova žijí ve dvojí existenci. Jedna existence naznačuje pojem. Druhá budí jistý obraz. Pro tuto druhou stránku existence slova mají živý smysl děti, židé a mají mítí spisovatelé. V Kuprinově Souboji praví Ljubočka, že když byla malá, opakovala si, houpajíc se na houpačce, slovo „možná“, až ztratilo smysl a proměnilo se v cosi nevýslovně sladkého. Ano, opakujeme-li si vytrvale jedno slovo, tedy propadneme jistě autosugesci a ono slovo zjeví se nám z oné druhé stránky; a pak uvidíme, že slova jsou živé bytosti, které procházejí se po světě, odívajíce se rouchem, které málo má společného s logickým smyslem. Tak možno si vytvářeti sny za bdělého stavu. Je pravda, že obraz, který budí slovo, které ztratilo logický smysl, je zpravidla komický. Ale tak děje se všem věcem, které byly odhaleny. To je také pramen humoru, jenž vzniká zejména odhalováním skutečnosti. Proto většina snů je komická; neboť důstojný člověk je ve snu vydán v plen komickým a trapným situacím, před nimiž jej v bdělém stavu chrání zákony, skutečnost a jeho těžká důstojnost.

Řekl jsem, že pro tuto *druhou* stránku slova mají smysl židé, jichž smysl pro slovo vyvinul se zálibou pro studium Písma, talmudu a všech knih, ve kterých se hraje se slovy. Tak vyvinul se židovský smysl pro dialektiku a pro vtip, jehož pointa bývá zpravidla slovní hříčka. Proto také u židů vyvinula se antipatie vůči některým slovům. Kisch napsal povídku o hloupém židovi, panu Kosinerovi, jehož bohatý a chytrý souvěrec z Vinohrad chtěl napáliti a podstrčil mu smlouvu, ve které pan Kosiner postupuje pánu z Vinohrad svůj dvoreček za sedm zlatých. Chytrý žid se dověděl, že přes dvoreček pana Kosinera povede dráha a že erár tento kousek místa vyvlastní. Všecko šlo dobře. Pan Kosiner, jenž měl krásné písmo, si vyhradil, že bude vlastnoručně smlouvu opisovati. Pán z Vinohrad diktuje: „Laut Grundbuchsblatt Nr... *wurde* vom Herrn Kosiner...“ Pan Kosiner se zarazil: „Počkat! Jaképak *wurde*!“ „No, co...?“ táže se udiven bohatý souvěrec. „Přece *wurde*...“ – Pan Kosiner se rozčilil: „*Wurde!* *Wurde!* Nechci žádného *wurde!* Já znám takové všelijaké *wurde!* Marš ven, vy *wurde!*“ A ještě z okna hulákal za upalujícím bohatcem z Vinohrad: „Přijde mi sem takový *wurde* a chce člověka okrást. Švindlěř*wurde*...!“ – Dvoreček pana Kosinera vyvlastnil potom erár a dal zaň sto zlatých, což utvrdilo hloupého žida v přesvědčení, že slovo *wurde* skrývá v sobě nějaký podfuk, podvod a melouch.

Tato úvaha bude patrně přijata s nedůvěrou od civilních geometrů, inženýrů a bankovních úředníků. Ale jsem jist, že profesori, soudcové, spisovatelé, židé a děti mne pochopí.

A slovo *poněvadž*? O tom už jsem napsal, že je velmi neoblíbeno u židů pro vepřovou představu, kterou vzbuzuje, a proto, že vzbuzuje důvodné podezření, že holduje antisemitismu.

NI

Proč bych nezačal také jednou klasicky? Řeknu aforisticky: I zkomoleniny mají svoje osudy.

Budu uvažovati o slovíčku *ni*, které je zkomoleninou spojky *ani*. Není nejmenší slůvko *ni* mezi ostatními slovy, ale jeho význam je takřka politický, necht' nepravím celonárodní.

Tuším, že *ni* pochází z doby Vlastenců z Boudy. Zrodilo se snad současně s čamarou a kulatým tvrdým kloboukem. Jeho původ padá do doby rozkvětu staročeské politiky; a to do časů velkého vzdoru, kdy čeští poslanci rozhodli se neobeslati říšskou radu. Nikoliv tedy do doby punktací, kdy dr. Rieger prodal národ za šampri koňaku a po zemích Koruny české zpívala se posměšná píseň:

*Když pan ministr počal zvat,
aby se sešli na Reichsrat
ti čeští deklaranti,
tu jeden zaklel, druhý povzdechl,
nakonec každý poslechl –
to jsme rebelanti! – (Bis.)*

Ale *ni* povstává slavně tehdy, když počala se pořádati procesí k hrobu Husovu do Kostnice, což velmi popuzovalo liberální vlády rakouské.

Zkomolenina *ni* vznikla v písemnictví jako *licentia poetica*. Neboť nehodí se spojka *ani* vždycky do verše; přečnívá mnohdy, vytahuje se jako guma podvazků a v básni skřípe. Zato verš s *ni* se dobře skanduje. Velkého rozšíření dostalo se *ni* školou Vrchlického; tehdy se v básních „ždalo“ o lásku, den zapadal „růžný“, a národové klonili svoje šíje pod „jařmo“. A tehdy *ni* dominovalo a zářilo jako hvězda první velikosti.

Báseň byla v českém životě vždy mocným nástrojem politickým. A není tudíž divu, že *ni* dostalo se do politického víru a pevně zakořenilo ve spolkovém životě. Silně se rozšířilo

a rozbujelo. „Ký div?“ zeptal by se vlastenecký politik (místo „jaký div?“, tak táží se lidé civilní). Jeť spojka *ni* slůvko patetické; velmi vhodný nástroj rétorické politiky. Hárají v něm city ušlechtilé; jeť jako smolný věnec vržený na bašty sveřepého Germánstva; volá do zbraně od Šumavy až k Tatrám; vede národ z temna poroby ku slunci svobody.

„Ni zisk – ni slávu!“, to je heslo, jemuž nelze uzavřít srdce. Je břeskne jako zvuk polnice; stručné a důrazné. Ale této vlastnosti může děkovati pouze slůvku *ni*. Heslo by umdlelo a ztratilo na své průbojnosti, kdyby se říkalo „Ani zisk – ani slávu!“

Vizte: „Ni muže – ni halěře!“ volal český politik senátorského profilu na volebních schůzích, když volilo se poprvé podle všeobecného, rovného, přímého, tajného hlasovacího práva; a jeho brada čněla před zraky voličů jako slaměný víšek, jenž stojí na pomezí dvou světů, toho starého a toho nového, kdy se národ přestal bát své vlády a počaly praskat staré řády, proletáři v jeden mžik srazili se v pevný šik. Řekl: „Ni muže, ni halěře!“ a skutečně každý cítil, že nebude mužů ani halěřů, jako nebude králů, nebude papežů; a z kostelů stanou se dílny pracujícího lidu; a každý zasedne ke stolu přírody. Kdyby byl prohlásil: „Ani muže, ani halěře!“, pak by každý cítil mdlobu a malátnost spojky *ani*, i nevěřil by, že nebude mužů ani halěřů, ale velké množství mužů a bezpočet halěřů.

Jeť filologie i pro politiku důležitá nauka a každý politik, jenž je povolán vésti masy, nechť přesně liší mezi *ni* a *ani*. Kdo libuješ si v širokém gestu a chceš způsobit, aby srdce davu tlouklo prudčeji, dbej bedlivě na slůvko *ni*. Neboť *ni* zapaluje hlavy jako mohutná brada, vztyčený prst, vlající kravata a rány pěstí do řečnického stolku.

S čímž se uctivě poroučím.

O umělcích v hladovění

Čas od času vidíme, listující v obrázkových časopisech, pána ve fraku, uzavřeného v jakési skleněné skříni, jenž sedí v lenošce a jeho bledou tvář pokrývá škraloup zamrzlého úsměvu. Ze slovního textu, který provází snímek, se dovídáme, že onen pán ve fraku vzal na sebe úkol setrvati v oné skleněné krychli řadu dní a nocí, aniž by požíval pokrmů a nápojů. Zvěst o jeho podivínském rozhodnutí roznese se záhy v kruzích interesentů. A my na tomže obrázku vidíme obecnstvo, jež zírání do skleněné krychle, a prohlédnuvši si pána ve fraku, sedícího v lenošce, odchází, naplněno zvláštním uspokojením.

I vzniká otázka: Je onen pán ve fraku sportsman, jenž vychloubá se zvláštní schopností svého organismu? Domníváme se, že hladovění není žádný sport. Oni páni nazývají se umělci v hladovění. Avšak umění nemůže záležeti v ponenáhlém splaskání žaludku. Je to povolání? Životní existence? Avšak účelem povolání není, aby člověk nejedl, nýbrž aby se živil.

Oh, lidé dobří, jak je to podivné! Jen si to dobře rozvažme: Jsou lidé, kteří aby se mohli uživit – hladoví. Jiní lidé se živí, aby nemuseli hladověti. Hle, logika tohoto povolání: Je-li člověk malý umělec v tomto oboru, to jest: dovede-li hladověti jen krátkou dobu, tehdy je méně vyhledáván manažery a obecnstvem. Příjmy jeho jsou menší, a tedy tento malý umělec v hladovění má menší příjmy, a proto je vydán strádání. Možno říci, že onen malý umělec nemůže si popřátí jídla a pití v dostatečném množství, protože jeho vlohy k hladovění jsou malé. A dále: Umělec, který dovede dlouho hladověti, vydělá si svým uměním tolik, že může hodovati dnem i nocí jako král Belizar^[14]. Avšak nemůže hodovati, neboť jeho umění nedovoluje, aby jedl a pil. Kdyby jedl a pil, nebyl by umělcem v hladovění. Totiž: on si může také popřátí, co hrdlo ráčí, ale až po představení. Jenomže jeho zeslabený organismus nesnese, aby příliš jedl i po představení, mimoto přílišným žroutstvím zmenšil by svoje vlohy. Největším umělcem v hladovění byl by onen, jenž by vydržel celý život ve skleněné krychli, aniž by jedl. Tehdy by za svůj výkon vyzískal nesmírné množství peněz. Uvažme však, jaký by to byl život? Jeho existence byla by řetězem nepřetržitého strádání; a jeho život utvářel by se zajisté velmi nudně. Mimoto pozbyl by naděje, že by někdy sklídl ovoce svého podnikání.

Musíme popřítí, že by hladovění bylo nějaké umění. Máme za to, že umění záleží v pozitivním výkonu. Umění musí býti tvůrčí. Nemůže býti uměním, když někdo, aby se vyznamenal, se vůčihledě scvrká.

Tak dobře. Je však známo, že obecnstvo chodí se na tyto hladovce dívat. I tážeme se, co přišli oni lidé spatřiti? Co možno viděti tam, kde se nic neděje? Ba, kde se děje ještě méně? Neboť hladověti je ještě méně než nic. Jaká je to atrakce, umělec v hladovění? Přijďme se na něho podívat. Co spatříme? Nic nespatriíme. Sedí tu člověk ve skleněné boudě a nic nedělá. Nejí a nepije. To je ovšem podivné. Avšak kde je viděti výkon? Jak se jeví výkon nepojídání a nepití? Hladovec sedí tak jako sytý. Že je oděn ve frak, to není přece nic tak podivného. Jak možno vybíratí vstupné za pohled na člověka, který se ničím nejeví, o němž je pouze známa ona negativní okolnost, že nejí a nepije? Dobrá, nejísti řadu dní je pozoruhodné, ale kde je důkaz, že nejí? A je-li tu důkaz notářsky ověřený – co na tom? Nic se neděje.

Kdyby onen pán ve skleněné kleci zvěstoval, že sní dospělého vepře na posezení, tehdy by bylo možno hovořiti o nějakém výkonu. Řady obecnstva, které by se hrnulo na místo tohoto pozoruhodného divadla, mohly by se přesvědčiti, že tento vepř je skutečný, bytelný, hmatatelný a vůbec smysly postižitelný. A uzřeli by umělce, který by přistoupil k tomu, aby zdolal onoho vepře. Tedy aktivní výkon, hodný pozornosti. Bylo by možno pozorovati, kterak pán ve fraku krájí vepře, cpe sousta masa do úst, rudne námahou, potí se, šklebí se, vzdychá, funí a krká. Lidé by mohli býti přítomni výkonu od počátku až do konce; mohli by býti svědky toho, že umělec triumfoval nad pečeným vepřem, zdolav jej nádherným výkonem. Mohli by viděti, že umělec ve žroutství se vůčihledě nadýmá. A kdyby praskl, stalo by se to ve výkonu povolání. Umělec by zemřel, byv přemožen vepřem. Bylo by zřejmo, že vzal na sebe úkol titánský. Jeho výkon by třeba nepatřil do oboru krásných umění. Avšak poskytl by za vstupné jisté podívání, kdežto umělec v hladovění neposkytuje ničeho. Hladovění zkrátka nemůžeme považovati ani za umění, ani za živnost.

O stavu krejčovském

Cesta ke krejčímu vede kupodivu přes mnohé schody a trojí pavlače; tudíž pouť dosti obtížná, neřku-li romantická. Pozorujete, že hovořím o skutečných krejčích, nikoliv o jakýchsi Maisonech, kde se všechno klouže v lesku a živnost oděla se v nádheru pontifikálních obřadů.

Hovořím o krejčovství starodávném a ctihodném, slovem takovém, které šije šaty pro pány i hochy. Takové krejčovství skládá se z mistra krejčího, jeho manželky, kuchyně a pokoje, potom učedníka. Tento učedník sedí v kuchyni na jakémsi stolečku s nohama zkříženými, jako by byl víry mohamedánské; ale neodříkává sůry z koránu, ale píchá do látky sem – tam. V kuchyni snoubí se výpary kyselého zelí se zatuchlým zápachem soukenných látek; tak tomu je v každém řádném krejčovství; a návštěvníkovi jest zdvihati vysoko nohy, aby se nezapletl do odstřížků látek; vzpomene si při této příležitosti, že Jan Žižka potřel železné křížáky tím způsobem, že přinutil je bojovati opěšalé na místě, kde husitské ženy nastlaly šlojíře^[15], do nichž se rytíři zaplétali a k zemi padali, a tak byli potřeni. Ty však neboj se, že budeš potřen, ale vstup do pokoje, kde přebývá pan mistr.

V dřívějších dobách vyobrazoval se krejčí jako nesmírný hubenec s kozí bradou. I dnešní krejčí mívá bradku, ale to neznačí, že by byl komická figura. Ba právě naopak: Tato ušlechtilá bradka hovoří řečí jasnou, že její majitel jest vlastenec poněkud starší ražby. Sokol a člen

zpěváckého spolku. Na důkaz toho pohlédni na mnohé fotografie, které zdobí stěny krejčovského pokoje. Tyto podobizny ukazují nám skupiny vybledlých, ale vážných vousatých mužů; a náš mistr krejčí sedí uprostřed s důstojností, která povídá: „Zpěvem k srdci – srdcem k vlasti.“

Mimo tyto fotografie visí na stěně obrázky, které představují zvláštní druh rodu lidského, takzvaného člověka krejčovského. Tento člověk krejčovský vyskytuje se zřídka sám, nýbrž sdružuje se ve skupiny jiných lidí krejčovských. Fyzicky jsou si lidé krejčovští velmi navzájem podobní: všichni jsou pozoruhodně dlouzí a obličej, který je nevýslovně šlechetný a ctnostný a jeho pravidelnost rovná se pravidelnosti koloběhu ročních počasí; a vůbec připomíná obličej krejčovského člověka svojí pravidelností a podobou k jinému krejčovskému člověku onu zvláštní pravidelnou shodu v podobě, kterou se vyznačují navzájem produkty současného písemnictví. Ale co se týče oděvu, vládne mezi krejčovskými lidmi značná rozmanitost. Zatímco jeden, oblečen jsa v bezvadný frac, rozmlouvá s pánem v turistickém oděvu a s kukátkem na řemeni, jiný vykračuje si v cutawayi^[16] s tvrdým kloboukem na hlavě. Také stanovisko k tabákové režii mají krejčovští lidé různé. Frac libuje si v cigaretě, žaket v doutníku, ale turistický oděv pochutnává si na lulce.

Mistr krejčí je milý, uctivý člověk, nemá límce, ale zato má míru na krku, která se po krejčovsku nazývá „santimetr“. A krejčí je ušlechtilý a důstojný muž. Lechtá-li tě v rozkroku, nečiní tak, ví Bůh, z lehkovážné bujarosti, ale proto, aby ti vzal míru na kalhoty. Při této příležitosti shýbaje se silně funí následkem pilnosti a dušnosti. Když všecko změřil, tu zapisuje do notesu tužkou jakési záhadné číslice. Potom řekne: „Děkuji uctivě,“ a vyprovodí zákazníka, příjemně se usmívaje a laskavě hovoře.

Oblek je vždycky hotov, jak byl krejčí slíbil: Z neděle. Člověk, oděn v nový oblek, připadá si svátečně a tváří se nadmíru vážně; a je-li solidní zákazník, zaplatí nemeškaje účet, na kterém je tužkou poznamenáno: „S díky zaplaceno.“

A krejčí, potkav svého klienta na ulici v novém úboru, se zálibou se za ním ohlédne, dělá-li zákazník figuru hodnou jeho díla; ale velmi chmuří se vida, že tento člověk hrbí záda. V duchu na něho volá: „Pane, narovnejte se, když jsem vám udělal takový pěkný obleček! Ať se na vás děvčata smějí, abych měl radost.“

Jeť mistr krejčí pyšný jako Bůh, jenž stvořil člověka, a velmi se mu chce říci, že je to dobré.

Romantismus opilství

Pravil jsem jednou, že nejnápadnější znak lidové povahy je romantismus. Je ukryt na dně duše, jsa potlačen skepsí denního života. U jednotlivce je romantismus sváteční rys charakteru. Vystupuje navenek pouze za zvláštních okolností, například když občan napíše článek do novin, ve kterém brojí proti nepořádkům na tramvaji. Tehdy oplývá patetičností, která charakterizuje romantismus. Avšak psychologie masy, shluku, shromáždění, je veskrze romantická.

Možno tvrditi, že kdyby nebyl duch masy v podstatě romantický, byla by politická práce mezi lidem nadměru znesnadněna. Jest nepochybné, že bez vrozené romantické nálady lidu nebyla by například možná demagogie. Jeť demagogie (vzato z formální stránky) umění nápadné, určité a jednoduché stylizace. Demagogie, i v duchu formální romantiky, nedbá odstínů, subtilní argumentace, přesného rozlišování. Demagogie zná pouze špatnost odpůrců a dokonalou ctnost vlastního tábora. Demagogii lze stěží připustiti některé vlastní chyby. Heslo je zbraň z romantické zbrojnice; podobá se srdci krále Douglasa^[17], které bylo vrženo v šik nepřátel. Heslo nemůže býti podrobena kritice: Nuže, rozeberte racionalisticky heslo „K lidu níž, s lidem výš“.

Kdyby nebylo vrozeného davového romantismu, byla by také práce politických úvodníkůů velmi obtížnou záležitostí, neboť stranické úvodníky psány pod tíhou skepse byly by obsáhlé jako disertační práce; pohled na ně by připomínal filozofické pojednání z první polovice devatenáctého století, jistě by oplývaly množstvím glos pod čarou a okrajových poznámek. K lidu prý má se mluvíti pravda. Pravda je jednoduchá; avšak jak spleťitá je formulace pravdy! Tak komplikovaná jako moderní život. Romantismus je ostatně rys dnešní doby: Americký film, který ovládá život jako málokterý projev umění, jest v podstatě zmodernizovaný román pro služky. Dokonalé vítězství pronásledované ctnosti nad zchytralou špatností nesnese podrobné kritiky denního života, který dokazuje, že ctnost vyskytuje se v přírodě pouze ve sloučeninách, ježto na vzduchu života podléhá snadno zkáze.

Pozoruji, že jsem si obral téma příliš široké, a přece jsem chtěl psáti pouze o romantismu opilství. Nuže:

Vrozený lidský romantismus je potlačován za bdělého stavu, v osamocenosti a ve shonu denního života. Ale vítězí nad člověkem ve snu a v opilství. V transu opilství, kdy skepse je potlačena, zkvétá romantismus a vyráží květy ctností křesťanského rytířstva. V opilství stává

se sám sobě člověk bohatýrskou postavou. Jednou večer jsem viděl v ulici šedivého starce, jenž vrávoral pod tíží materiálního nadšení. Pozoroval jsem, že se občas zastavil; zvedl hůl a zavelel: „Pochodem pó-chod!“ Ušel několik kroků a rozmlouval při chůzi: „Je to marný. Lidi, všecko je marný. Proč jsi mě opustila? Takovou už nikdy nedostanu. Ba ne. Jsem sirotek opuštěný.“ Během těch několika kroků prodělal stařec několik romantických nálad. Předně viděl se býti velitelem vojenského oddílu. Nato seznal, že jej žena opustila a zmařila mu mládí květ. Konečně došel k tomu poznání, že je sirotek, dítě bezbranné, které každý šidí.

Opilec velmi rád oddává se pocitu, že je opuštěný. Snad z toho důvodu vyhledává hlučnou společnost. A zpravidla si někoho v té společnosti horoucně zamiluje, o němž je přesvědčen, že je nejvěrnější kamarád, kterého do té doby měl. Víra ve věčné přátelství, která posedne opilce, je rytířský romantismus; a je vždycky moderní, třeba by nebylo již moderní epos o věrném přátelství rytíře Amise a Amila. Přátelství opilců je dojemné a nasycené příliš zřejmě reminiscencemi na konvenční romantickou četbu. Je patetické a překypuje city nadšení. Opilec v opilci budí obdiv; není matky, která by ve svém dítěti našla tolik zalíbení jako opilec ve svém kumpánovi. Avšak přátelství uzavřené v opilství je vratké. Povstává z opilého nedorozumění a rozbíjí se černou zradou. Je už osudem opilcovým býti zrazen nejvěrnějším kamarádem. Tato zrada musí snad býti; romantika opilcova nemůže postrádati této důležité romantické nálady.

Život civilní, takzvaný život všední, je pln kompromisů. Je dvojitý život, jako je dvojitá politika. Jedna je romantická, táborová, sváteční, pro lid. V této politice není kompromisu. Není socialistického politika, který by na táboru lidu hlásal, že nejhoroucnějším přáním jeho klubu je dohodovati se s klerikály. Ale není jistě politika, který by v meziklubových poradách prohlásil: „Nepodám nikdy ruku nepříteli. Buď zvítězím, nebo padnu.“ Tato romantika nebyla by na místě, dejme tomu, v jednání o agrární cla. Neboť romantika je vyhrazena pouze pro sváteční chvíle člověkovy. K těmto svátečním chvílím dlužno počítati opilství; ne nadarmo slaví se památné dny a svátky v životě lidském okázalým pijáctvím. Poněvadž jsme se již rozhodli vidět i v opilství čistý romantismus, nemůžeme se uzavřítí poznání, že nic není vzdálenější povaze opilcově než smysl pro kompromis. Tvrdošíjnost opilcova vylučuje jakýkoli synkretismus. Opilec vytkne si určitý cíl na své vratké dráze, například svítlnu. A k tomuto cíli směřuje přes všechny fyzické překážky, vytrvale a neústupně, podoben jsa potulnému rytíři z romantické pověsti, jemuž je podstoupiti neskonalé útrapy a strážně jen za tím účelem, aby přinesl hroudu ze Svaté země. S touto tvrdošíjností snaží se též dopověděti

načatou větou, přestože údělem opilcovým bývá, že ho nikdo neposlouchá, neboť opilci jsou tak ponořeni do sebe, že poslouchají pouze sebe.

Ať je tomu jakkoliv, dlužno jedině v opilcích spatřovati současné rytíře křesťanstva. Odvažujeme se tvrditi, že za dnešních střízlivých časů je jedině opilec nezištně chrabrý a bojovný, až do šílenství. Jeť ideálem opilcovým zastávati se utlačovaných. Co jest opilci zakusiti příkoří pro tento výkvět rytířských ctností! Je vášní opilých, ať již alkoholem, nebo davovou psychózou, zastávati se pronásledovaných, byť i ono pronásledování byla pouhá fikce. Pro tuto vášň povstává celá řada zločinů veřejného násilí a urážky strážce. Již samotné objevení se strážníka dává vzniknouti přeludu o utiskování. Neboť strážník – jaká to střízlivá realita, která brutálně zasahuje do romantického snu! Opilci, kterým jest seděti pro zločin veřejného násilí, jsou oběti porušeného romantického stylu. Opilec je pro půtku, boj a šarvátky, neboť pouze v boji uplatní si chabrost; avšak strážníci jsou proti rušení veřejného pokoje a řádu. Jde tu, jak je zřejmo, o konflikt mezi realistickou a romantickou ideologií.

Při zatýkání opilcově zjevuje se nezřídka i jiná stránka romantismu z opilství. Je pozoruhodno, že opilec, jenž byl přemožen strážníkem, projevuje ony city vlastenecké, jež charakterizují náladu národovců z doby táborů. Byli jsme několikrát svědky, kterak opilec, jehož odváděli strážníci, apeloval na vlastenecké cítění pozdních chodců: „Kamarádi! Vy mne necháte? To jste Pražáci? To jste Češi? To jste Slované?“ Slovanství hraje u opilých větší roli, než se obecně připouští; každým způsobem je idea jakéhosi neurčitého slovanství mezi opilci více rozšířena než mezi střízlivými. Avšak jak by zaplesalo srdce pana Chestertona, kdyby měl příležitost obcovati s našimi opilci; a kterak by je chválil pro jejich nadšený a fanatický regionalismus! Je pravda, že bytost i střízlivého Žižkovana je naplněná pocitem plného a hrdého žižkovanství. Avšak v opilství byl by Žižkovan ochoten bojovati v žižkovském kroji, pod žižkovskou korouhví proti Karlínským, kteří se vyznačují jinou vírou, jinými barvami; a jsou zkrátka nevěřícími psy.

Abstinentní hnutí setkává se v boji proti opilství s těžkými překážkami, ježto, jak se zdá, podceňuje tuto psychologickou stránku opilství. Je osudem střízlivosti, aby podléhala v zápase proti romantičnosti a dobrodružnosti. Presbyteriánský duch, který opanoval Ameriku, dal vybudeti prohibicionismu. Puritánství je neromantické křesťanství. Vzalo lidem romantismus opilství a snaží se lidem dáti v náhradu trochu křesťanské výstřednosti, která se jeví v podnicích Armády spásy. Protože romantismus libuje si více méně v archaismu, vystupují ženy této společnosti v krojích z počátku devatenáctého století, provozují hudbu a

šprýmy na ulicích a veřejných prostranstvích, jak bývalo zvykem ve středověku konati divadelní představení o poutích a jarmarcích. Protože hlavní stránka romantismu je sdružování a bojovnost, sdružila se tak nadměru střízlivá společnost v Armádu, která odložila sice kopí a samostříly, ale ponechala si to, co je na armádě v míru nejnápadnější, totiž plukovní hudbu. Amerika se snaží potlačit opilství; avšak nemůže potlačit romantismus, který je nejzákladnější vlastností lidské povahy. Romantický duch, potlačen prohibicionismem, rozbujel se v americkém filmu, který překonává dobrodružnosti a výstřednosti období romantiky Waltera Scotta. I odvažujeme se tvrdit, že důvod, proč americký film oplývá tak nestřídmě střelbou z revolverů v podzemních chodbách, padacími dveřmi a únosy, leží patrně v první řadě v prohibici. Neboť romantismus je jako krevní nemoc: Byvši vyhnána radikálním léčením z jedné části těla, vyrazí jinde.

Lékárna

Kdož by se opovážil tvrdit, že vstoupiv do lékárny, dal si junácky čepičku na stranu a hvízdal si světskou písničku?

Ovšem ani v obchodě pleteným a stávkovým zbožím nehvízdáme, majíce klobouk v týle a ruce v kapsách. Avšak nelze ani tvrdit, že bychom v závodě, kde obchoduje se předměty denní potřeby, byli opanováni zbožnou úctou, která by nás nutila státi v koutě a očekávat další věci.

Leč v lékárně jsme vydáni tísnivému pocitu, který nás nutí přemýšlet o záhadě života a smrti; a když ne to, aspoň upadáme v uctivost. I jest známo, že není takového cynika, který by v lékárně nesmekl klobouk; jenom ještě v knihkupectví smekne občan klobouk; v jiném obchodě nikoliv.

Ovšem lékárna není obyčejný obchod. Zde je místo vědy a umění. Lahvičky a porcelánové bílé kelímky jsou srovnány v přísné symetrii; a jeden každý kelímek tváří se, jako by obsahoval elixír života nebo nápoj lásky či kámen mudrců. A neméně zahloubané a do sebe ponořené jsou zásuvky na regálech; předstírají, že chovají v sobě laskavec a koření proti sedmerým nemocem. Všude je latina, hlásající: Já jsem tajemství života.

V lékárně zdá se, že vane nám v tvář dech minulých staletí; ale není to žádný dech minulých staletí, nýbrž vůně ústních pastilek, bílého a růžového cukroví proti škrkavkám a

96procentního lihu. Ale je to vůně, která napolovic uzdravuje nemocného hlásajíc, že je lékárníkovi dána všeliká moc. Tak udivuje občana to, provizor že hravě přečte doktorský recept, aniž chvilku nad ním dumal. A to je velmi podivuhodné, neboť lékaři jest složiti řadu přísných doktorských zkoušek, jichž vliv se projevuje především v tom, že zapomene během dlouholetého studia umění písma, a dělá takové hieroglyfy, že jenom pohled na ně odnímá chuť k životu. A provizor, přes svoje mládí vážný jinoch, svraští pouze obočí, podívá se na návštěvníka přes brejle a velí mu, aby se posadil; načež se odeběře do vedlejší místnosti.

Tam děje se záhadné dílo. Zde uschována je moudrost Chaldeců, mystérie Egyptanů a tajemství alchymistů. Představujeme si, že tam přebývá sám lékárník, Magistr, jenž oděn jsa v roucho astrologů, pomalované planetami, zvěrokruhem ozdobeným čarodějnými pentagramy; a na hlavě má kouzelnickou čepici v podobě kužele, na jehož vrcholu je půlměsíc. A tu Magistr vstoupiv do kruhu, do něhož jsou uzavřeni duchové těkaví, ukloní se napravo a nalevo, zdvihne paže a počne strašné zařikávání: „Jménem Ethaniela, Anazina, Ischyra, Athanata, Adonaje, Sadaie, Eloya, Messasia zapřísahám tě, káži ti, velím ti, ó Běšete!“ Pak za rachotu hromů a kmitání blesků objeví se Astaroth a přinese lék, který provizor-fámulus nalije do lahvičky, a tu přinese do krámu, aby ji zvážil, zazátkoval, zátku vkusně ovázal papírem, přilepil na ni vinětu s nápisem: „Každou hodinu lžici – Lékárna U Bílého lva“ a vydal ji čekajícímu, přijav od něho s truchlivou tváří peníze.

Avšak nikterak není pravda, že lékárník odívá se ve své laboratoři v háv kouzelnický. Naopak: Nosí listrový kabát, pikovou vestu a klobouk panama. A není pravda, že krotí těkavé duchy v čarodějném kruhu a strašným hlasem volá Běšeta-Astarotha a velí mu, aby byl k službám. Naopak: Má záhybek složený ve varhánky jako tahací harmoniku a nepřebývá v laboratoři; tam vaří a míchá prášky pouze pošmurný provizor. Nikoliv: Lékárník neobcuje s duchy a neuvolňuje mocným slovem tajemné Síly. Naopak: chodí do vinárny na čtvrtku vermutu, je tváře světské a slunné, zpívá ve zpěváckém spolku a je vážným členem Měšťanské besedy. Nezřídka mívá také režii ochotnických představení.

Nicméně však, i kdyby byl lékárník zvolen třeba měšťanostou, nemůže to z jeho osoby sejmut vážnost a zbaviti jej kouzla divotvorce. A vždycky bude lékárna vyvýšena nad jiné živnosti: ani krám drogistů, třebaže by jeho vchod byl ozdoben andělem a firmou s nápisem „Guma“, větrem se otáčející, nemůže se lékárně rovnati co do ctihodnosti. Neboť lékárna je latinská kuchyně a dělá i z heřmánku koření čarovné.

Génius v pořádné rodině

Naše noviny vytýkají oficielní Anglii, že při sedmdesátých narozeninách Bernarda Shawa počínala si upjatě; a při této příležitosti hubovalo se u nás na pokryteckou a puritánskou anglickou společnost, že nese velmi nelibě zmínku o Shelleyovi, Byronovi, Oskaru Wildovi a jiných, jimž vytýká nepořádný způsob života, jenž uráží dobré mravy, a žehrá na to, že tito nadaní lidé, neznajíce míry řádných lidí, psali takové básně, jež možno dáti čísti studující mládeži pouze po bedlivé úpravě.

Jestliže se vytýká anglické společnosti pokrytecký puritanismus, tedy je to pokrytectví z naší strany. V představě géníů, velikých reformátorů a moralistů je každá současná společnost pokrytecká v tomto smyslu. Přesně řečeno, není společnost ani tak pokrytecká, jako konvenční. A konvence je výslednice názoru prostředních lidí. Nutno dodat, že bez této konvence by se nám těžko žilo. Blaze zemi, ve které žije šosácký národ. Neboť národ jednostranně založený (kdyby vůbec takový národ byl) zmítal by se ze strany na stranu. To jsou obecně známé věci, které nutno čas od času říci.

Anglie s dominiemi mívá současně dva až tři génie. To je asi tak míra přírodou vyměřená, více géníů by sotva tak velký národ snesl. Neboť údělem géníů je skutečně otřásati stávajícími řády. Každý génius představuje revoluci. A je známo, že lid celkem revoluce nemiluje a brání se všemu, co by mohlo otřásti jeho pořádkem. Jako je génius revoluční, tak je posláním mas, aby byly konzervativní.

Nám je velmi lehké ctít cizí génie. Nám může působit jenom gaudium^[18], jestliže Shaw obviní například arcibiskupa canterburského z lichvářství. Na nás působí velmi žertovně, když Shaw odhaluje pokrytectví tak zvané dobré anglické společnosti; když heroickým postavám vkládá do úst šprýmovné řeči. U nás se tomu říká zlidšťování historie. Ale račte si prosím představit, kdyby u nás vyskytl se takový Shaw, jenž by psal veselohry z husitských dob. Prosím, představte si veselohru, ve které by Jan Hus byl ústřední postava. Říkali bychom o takovém českém Shawovi, že „zlidšťuje historii“? Já myslím, že nikoli. Naopak je pravděpodobno, že by se psalo o nestoudném cynikovi, jenž odvažuje se svou frivolností pokáletí nejsvětější stránky naší historie. A byl by šťasten takový český Shaw, jenž by byl za svoji smělost potrestán pouze tím, že by jeho sedmdesáté narozeniny nebyly oficielně vzaty na vědomí. V této zemi, ve které je slovo „odvaha“ předmětem denní potřeby a ve které se skuhrá, že nemáme humoristy, jenž by satirickými šlehy tepal zlořády, by patrně Shaw musel svázati svůj uzlíček. Satirickými šlehy tepati je dovoleno pouze minulé zlořády, například

řádění jezuitů v době „temna“. Jinak je dovoleno tepati satirickými šlehy pouze drožkářské kobyly, tchyně a zapomnětlivé profesory.

Zrození génia v národě je, jako v pořádné rodině, provázeno jistými obavami. Každá pořádná měšťanská rodina si zajisté přeje, aby v jejím lůně narodil se nadaný chlapec. Jest velmi příjemno každému váženému otci slyšeti, že jeho syn prospívá ve studiích, že hraje krásně na housle a že maluje olejem. Je milé oplývati talenty, pokud to nevadí v kariéře. Když přes veškerou talentovanost udělá svoji kariéru – dobře. Každá pořádná rodina se raduje, když syn, přestože psal vkusné básničky, dotáhl to na ministerského radu. Avšak génius v pořádné rodině – toť hotová katastrofa. Génius je nepravidelný zjev přírodní. Neví se, bude-li z něho heros, či kapitální zločinec. A po jeho život jest rodině slýchati o geniálním chlapci pouze zarmucující zvěsti. Že zradil národ, má nezřízené mravy a vede pustý život. A rodina nemůže se těšiti pomýšlením, že za sto let bude z něho klasik a že po příslušné, úřady schválené úpravě budou jeho díla též předmětem školní četby.

Génius zkrátka, řekněme si to upřímně, je v národě jako v pořádné rodině velký nepořádek.

O poměrech

Tvrdíme se vši rozhodností, že poměry byly už za starého Rakouska. Na druhé straně však jsme ochotni připustiti, že po převratu vyskytlo se daleko více poměrů, ba jsme nuceni prohlásiti, že počet poměrů v dnešní době roste takovou měrou, že za stávajících poměrů nutno tuto hypertrofii poměrů prohlásiti za neudržitelné poměry.

Zkoumáme-li podstatu poměrů, tu nemůže nám ujíti okolnost, že většina poměrů na území tohoto státu se vyskytujících vykazuje převážnou většinou charakter pesimistický. Zřídka potkááme se s poměry radostnými, blahodárnými, takovými poměry, které jsou schopny vylouditi šťastný úsměv na naší tváři. Převážná většina poměrů je schopna pouze nás zarmucovati.

Jaké poměry se u nás zejména vyskytují? Pokusíme se některé z nich vypočítati. Předně máme neutěšené poměry. Tento druh poměrů šíří se najmě z tisku agrárního, když se mluví o vyhlídkách na letošní žně. Naproti tomu rozhárané poměry jsou domovem v národnědemokratických novinách, u příležitosti toužení do roztržitosti národa v množství stran. Neboť podle učení národnědemokratického je stranicství (až na příslušenství

k národnědemokratické straně) pro věc českého národa záhubné. Aby tu těmto rozháraným poměrům čelili, vyvolali národní demokraté hnutí fašistické, které pomocí boxerů a ricinového oleje učiní zajisté rozháraným poměrům přítrž. Je totiž podstatným znakem všech poměrů, ne pouze rozháraných, že přitahují za sebou slovo přítrž jako cibule slzy. Jenom poměrům a řádění třeba učiniti přítrž; jinak toto slovo nemá samostatné existence a visí ve vzduchu, čekajíc na nějaké poměry jako krajta tygrovitá na kořist. Stísněné poměry vyskytují se hojně v obou stranách socialistických, a to zejména u příležitosti mzdových bojů odborových organizací. Naproti tomu konstatuje se ve zprávách Svazu průmyslníků, že hospodářské poměry jsou stísněné. Přítrž stísněným poměrům učiní se jednak zvýšením mezd, jednak snížením mezd; v obojím případě jsou to neudržitelné poměry. Pravili jsme neudržitelné poměry, a právem. Neboť neudržitelné poměry nalezneme zejména na železnicích, poštách, celnících a v městských elektrických podnicích.

Personifikované neudržitelné poměry daly by nám obraz zpoceného cestujícího, jenž se vadí na nádraží se zřízenci, jenž pro svoje zavazadla nenajde v kupé místa, jenž najde vždy vůz obsazen a který, hodlaje v nádražní restauraci vyloviti z polévky nudli, získá místo ní dlouhý ženský vlas; neudržitelným poměrům docházejí zásilky pozdě a v dezolátním stavu; a kdyby se neudržitelné poměry vtělily v českého vlastence, tehdy bylo by jim s rozhořčením seznati, že na jednom pisoáru v Chebu nebylo lze najíti tabulku s nápisem „Zde“. Chodidlo neudržitelných poměrů je hojně ozdobeno kuřícími oky, jimž, čekajícím ve frontě u nádražní pokladny, je vytrpěti hojná příkoří od spoluobčanů. Tedy pravíme: Neudržitelné poměry spadají povýtce v kompetenci ministerstva pošt, železnic a financí. Naproti tomu stísněné poměry má na starosti ministerstvo sociální péče. Neutěšené poměry, po výkladu shora, zařadíme v obor ministerstva zemědělství.

Jsou ovšem také nemožné poměry. To jsou nejneurčitější poměry, které známe. Pokud jsme mohli zjistiti, vyskytují se zvláště při konstatování bytové tísně. Jinak myslíme, že nemožné poměry nejsou z těch nejhorších, které se u nás vyskytují. Nejhorší poměry má na starosti strana komunistická. Máme za to, že nejhoršími poměry, kterými až dosud se mohla vykáhati komunistická strana, jsou jednak zoufalé poměry a jednak katastrofální poměry. Musíme však podotknouti, že i zoufalé poměry, i katastrofální poměry jsou pouze komunistickou modifikací stísněných poměrů.

Význam poměrů jest v tom, že veskrze vládnou a nikdy nejsou nikomu poddány. Jejich vláda je neomezená. Vládnou v továrnách, dílnách, na panských dvorech, na železnicích, v tržištích,

v městských sadech, ve školství i v závodních radách. A jaké poměry vládnu ve vládních místech, hanba povídat. Dále je jisto, že poměry nikdy nemlčí, ale hovoří zřetelnou mluvou tak dlouho, až je třeba si na ně posvítit. Jinak libují si poměry v tajemném pološeru a čekají na to, až budou odhaleny. Není divu, že za těchto poměrů ozývá se volání po odstranění těchto poměrů. Tyto hlasy ozývají se bez ohledu na pomyšlení na to, jaké poměry by nastaly, kdyby se poměry vůbec odstranily. Avšak na to myslím není za stávajících poměrů ani pomyšlení.

K problému otázky

Rozhlédneme-li se kolem, tu zjistíme, že všude je hojnost všelijakých otázek; a zkušenost učí, že otázky byly, jsou a budou.

Můžeme totiž prohlásiti o otázkách totéž, co jsme tvrdili o poměrech: Jako poměry, tak i otázky jsou věčné; poměry sotva překonávají svým počtem řady otázek. Kdyby nám dal někdo na vybranou, co je nám milejší, zdali otázky, či poměry, tehdy bychom nechybili, rozhodnuvše se pro to, či pro ono. I poměry, i otázky jsou stejně žádoucí. A nepřevažuje svým významem ve veřejném životě otázka poměry nebo naopak. –

Otázky ve veřejném životě požívají takové vážnosti jako problémy v písemnictví. Spisovatel bez problému, toť jako majitel výčepu, jenž nemá na stěně zarámovaný průkaz, že nabyl koncese výčepnické; nebo holič, jenž nemá diplomu z krajiné výstavy. Od literáta se žádá, aby dovedl řešiti zajímavý problém; aby dovedl problém postaviti na hlavu, aby dovedl ukázati rub problému; aby se dovedl nevyhýbati věčným problémům, ale dovedl je ukázati v jiném osvětlení; spisovatel musí býti zadobře se syrovými problémy, zemitými problémy, prapudovými problémy; v problémech manželství a manželských trojúhelníků musí býti nadmíru zbláhlý, a sám pak musí podléhati generačním problémům.

Avšak povězte si nejprve, co je to otázka. Definici otázky po zkušenostech, kterých jsme nabyli, položili bychom asi takto: Otázka je to, co volá, ba mnohdy křičí po okamžitém nebo naléhavém rozřešení a co nestrpí odkladu. Otázka je buď ožehavá, nebo palčivá, ale zpravidla ožehavá. Odkladu nestrpí žádná otázka.

Jsou dále otázky standardní a otázky běžné neboli denní. Před válkou těšily se obecné úctě a vážnosti tyto standardní otázky: Otázka menšinová, židovská, ženská a východní. Zatímco otázka menšinová a židovská jsou předmětem neztenčeného zájmu, ženská otázka pozbyla

své apertnosti a za východní otázku nedá dnes ani vetešník zlámanou grešli. A jaká to byla výtečná otázka! Co všelijakých otázek v sobě obsahovala! Předně byla tu otázka nemocného muže v Evropě, dále otázka Dardanel, potom otázka jednotlivých vilajetů^[19], zvláště albánského a makedonského; zájem veřejnosti obracela k sobě otázka křesťanů arménských; a celý svět sledoval pozorně otázku bagdádské dráhy, nehledě k otázkám podružným, jako otázce zrušení harémů, cařihradského patriarchátu a otázce nástupnictví po sultánu Abdul Hamidovi.

Zabývati se otázkami, toť podobá se velmi půvabné hře; ze sportů připomíná nejvíce tenis. Neboť: Otázka se nejprve nadhodí, pak se přetřásá; je přirozeno, že čím palčivější nebo ožehavější otázka, tím rychleji se přetřásá. Málokdo udrží palčivý předmět delší dobu v ruce. Tomuto řešení otázek podobala se známá předválečná instituce „za dva na dlaň“. Občan, jenž si koupil u báby za dva krejcary pokrm, který mu obchodnice vložila sběračkou do dlaně, musel ve dlaních tak dlouho horkou potravu přehazovati, až byla způsobilá k požívání. Podobně má se to s ožehavou či palčivou otázkou. Jenomže jsou abstraktní pojem, není otázka jedlá, k požívání způsobilá, ba naopak, jak se traktuje, často nezáživná. Proto ani otázky, které volají po okamžitém naléhavém bezodkladném vyřešení, nebývají rozřešeny ani po sebehorečnejším přetřásání. Otázka je věčná; a má kromě toho tu vlastnost, že druzí se jako houby v komplex jiných neméně důležitých otázek.

Jako lidstvo má svoje věčné otázky, tak mají státy svoje životní otázky, jež zpravidla záleží v tom, že ukládají o život jiným státům. A národové, stavy a třídy mají svoje existenční otázky. Kraje mají své otázky, jež týkají se zase otázek regulačních, melioračních; a obce mají své komunální otázky.

Končíme tak, jak jsme počali: Otázky byly, jsou i budou. Kdyby nebylo otázek, museli bychom si je vytvořiti.

O detektivce

Detektivka přišla do módy. Tuto módu způsobil zřejmě Chesterton. Několik intelektuálů přiznalo se veřejně k zálibě v četbě detektivních románů. Je nyní obava, že pod prapor detektivek přihlásí se snobismus; už nyní je jaksi pro vzdělaného člověka hanba nečísti detektivek.

Detektivky mají podobný osud jako biograf. Byly doby, kdy pro kulturního člověka byl biograf zakázaný lokál. Intelektuálové holdovali biografické neřesti tajně v předměstských kinematografech. Byvše přistiženi při činu, tvářili se rozpačitě, jak by si asi počínal vážný kmet, kdybychom jej přistihli, an hraje někde u zdi čáru nebo fotbal s hadrovým míčem. Profesor dopadený svými žáky v noční vinárně nemohl být více zmaten. Časy se radikálně změnily. Dnes je film oficiální umění; a divadelní režisér, jenž nechce být pokládán za zpátečníka, musí ve své režii uplatnit hříčky, jež poněkud připomínají filmové triky.

Četba detektivek, pronásledovaná osvětovými svazy, veřejným míněním a pedagogy, uchylovala se v dřívějších dobách do tajných útulků, kdež bujela jako bohoslužby křesťanů v katakombách za doby Diokleciánovy. Studenti hltali detektivky pod lavicí při hodině matematiky a náboženství. Státní úředníci oddávali se detektivnímu čtení na letních bytech v klínu vznešené přírody. Jedině na periferii neviděla se mravní úhona v této zálibě. Vidíme předměstské mladíky se svazky umouněných detektivek po kapsách, kteří jedva vstoupí do elektriky, ponoří se do čtení; vidíme je na kopci pod Santoškou, kterak v hloučku obklopují předčítajícího; na ulici vrazí do nás čtenář, jehož nos sleduje podivuhodné osudy Nick Carterovy, jak jsou popsány v sešitu s barevnou obálkou. Na předměstí vyměňují se cliftonky za retka. Studenti prodávali je za cizozemské známky.

Ze stanoviska slovesného vzato, můžeme detektivky pokládati za druh prózy, v níž převažuje děj; detektivka nesnese oblíbených lyrických a psychologických lící. Poněvadž dále je základem každé detektivky záhada a protože fabule může se pohybovat pouze v oblasti kriminální, je zřejmo, že z technického hlediska je detektivka velmi těžký druh písemnictví. Můžeme, jako konečně ve všech oborech literatury, rozeznávat detektivku uměleckou a konvenční. Podle toho jsou také detektivové dvojího druhu. V rozsáhlé literatuře cliftonek, bufalobílek a nickcarterek vystupuje detektiv hladce oholených tváří, s vystouplými lícími kostmi a zapadlýma očima. Do energicky staženého koutku úst patří anglická lulka. Detektiv horečně přemýšlí, zabořen do klubovky, a pokouje vonné havana. Jeho zevnějšek tak odhaluje jeho povolání, že podivujeme se naivnosti zločinců, kteří se stávají kořistí tohoto detektiva. Neboť co říci o zločincích, kteří neprchají při pohledu na muže oděného ve sportovní dres, s holí, placatou čepicí a bezvadnými knickerbockers? Což je snad ještě zapotřebí, aby z levého oka detektivova zářily tři paprsky, jaké vídáváme na obálkách detektivních novel? Také obsah těchto detektivních povídek nemůže nás přinutit, abychom s autorem věřili v geniálnost muže s placatou čepicí. My konstatujeme pouze, že tento pán má obzvláštní štěstí ve svém podnikání, že osud položí mu v cestu vždy takové stopy, jichž

nedbati může jen slepý. Zřídka se stává, že pán s čepicí, vyšetřuje vraždu, nenajde knoflíku, popsaných manžet nebo ženského vlasu. Není takového pána s čepicí, který by nedovedl zachytiti dopis, psaný tajným písmem, k němuž klíč dodá vždy ochotně náhoda. Pán v placaté čepici padá uprostřed příběhu do rukou zločinců, aby byl vysvobozen, když se událost chýlí ke konci. Načež se konstatuje, že vrahové dostali se na elektrické křeslo, a chytrost detektivova byla vychvalována ve všech čelných amerických novinách.

Ve špatných detektivkách musí se vyskytovat podzemní chodba, tajné dveře, skryté za obrazem nějakého předka, jehož tajné pero může objeviti pouze geniální muž s placatou čepicí. Ve špatné detektivce vystupuje vždy deus ex machina v podobě případu hypnózy a podivuhodných náhod. Ve špatné detektivce je dále hned zpočátku označen člověk za vraha jen proto, že má nesympatický obličej nebo přinejmenším velikou bradavici na nose. Také je špatným zvykem zločinců, že se detektivovi ušklíbají ohyzdně do obličeje, čímž pána s placatou čepicí přivádějí na stopu.

Kdežto spisovatelé špatných detektivek se snaží vyličiti svého reka jako vzor chladné mlčenlivosti, opičí obratnosti a ocelových svalů, počínají si opravdoví spisovatelé, kteří vzali si detektivní příběh za pouhou záminku, aby rozvinuli svoje ideje, tím způsobem, že představují svého detektiva jako nenápadného člověka a odívají jej znaky, které charakterizují obyčejné úředníky. Činí tak u vědomí toho, že byl-li někdo předurčen k tomu, aby se stal detektivem, tehdy sama příroda musí se oň postarati, jako pečuje o mimikry pronásledovaných zvířat, aby se zevnějškem nelišil od svého okolí. Zkušenost mluví pro toto stanovisko. Detektivové, jak je známe z civilního života, oplývají skromnými půvaby. Pouze na detektivech podružného rázu můžeme poznati jejich povolání. Mívají totiž příliš lesklý černý knír, jejich hlava bývá zpravidla pokryta černým tvrdým kloboukem; mají sklon k otylosti; a kulaté břicho podepírají krátké paťaté nohy. V létě nosívají modré listrové sáčko a pikovou vestu, což dodává jim poněkud vzhledu inspektorů pojišťoven.

Je dále zajímavé, že slavní spisovatelé detektivek stvořili detektiva hlučného, křečovitě hovorného, nervózně veselého; jeho zevnějšek ozdobili tučným zátylkem a velikou pleší, což na nezkušeného čtenáře působí dojmem jisté bonhomie^[20]. Otcem tohoto druhu detektivů je vyšetřující soudce Porfyrij Petrovič z Dostojevského Zločinu a trestu, který svojí démonickou veselostí, hlučnou hovorností dožene rafinovaně vraha k přiznání. Typ otlého, plešatého detektiva s knírem převládá i u francouzských autorů detektivek. Naproti tomu fyzickým

vzorem amerických, anglických a německých detektivek je zamlklý a kostnatý Sherlock Holmes.

Podle teorie Edgara Allana Poea nesmí být detektiv pouze chytrý, ale i duchaplný. Pouze chytrá policie pařížská v jedné novele tohoto autora rozdělila podlahy a dvůr na čtvereční sáhy, které podle určitého plánu prohledala velmi důkladně, aby našla inkriminovaný dopis. Je jisto, že by seberafinovanější skrýš nemohla ujíti jejich bdělému zraku. Tato pouze chytrá policie nenalezne onoho dopisu. Chytrý a duchaplný detektiv zjistí, že onen dopis leží, jakoby pohozen, ve schránce mezi odloženými a nepotřebnými dopisy. Je uložen v obálce, ve které zasílají se bezvýznamná, konvenční oznámení. Autor počíná si tou metodou jako onen chlapec, jenž se svým přítelem hraje „sudá – lichá“ o fazole. Chlapec drží v ruce sudý počet fazolí a dává hádati. Přítel hádá „lichá“. Nyní chlapec uvažuje: Je-li můj soupeř hloupý, bude nyní hádati „sudá“, protože ve své naivnosti bude se domnívat, že budu opět hrát na sudou, když jsem na ni vyhrál. Je-li chytřejší, bude hádati „lichá“, protože bude předpokládati, že já jsem hloupý a budu sázeti na sudou, když předtím na sudou prohrál. Je-li velmi chytrý, uváží všechny tyto okolnosti a bude hádati „lichá“ atd.

Solidní a důkladný autor detektivky nesmí dáti uhodnouti zločince hned z počátku. Zejména se varuje toho, aby svého zločince nevyznačil příliš nápadně odpornými vlastnostmi. Naproti tomu je požadavek, aby detektivkář rozestřel podezření na všechny jednající osoby stejným dílem. Naprosto je nepřípustno, aby se autor ke konci své povídky vytasil s novou okolností nebo s novou osobou, kterou označí za zločince.

Uvedl jsem na počátku této úvahy, že detektivka jakožto literární útvar přichází nyní do módy. Můžeme očekávat v nejbližší době hojnost detektivů od renomovaných autorů. Myslím, že pro českou literaturu bude snažení o detektivní román jen s prospěchem. Čeští autoři budou tak přinuceni vymýšlet si fabuli. Doposud hrál děj v převážné většině české literární produkce roli ubohého pastorka, jsa tísněn přívalem lyrických pasáží a verbalistních hříček. Ztrácel se jako tenký pramének uprostřed bujné vegetace literárních močálů a bažin. Možná že se detektivka stane povinnou školní četbou. Všecko lze očekávat v těchto podivných neurovnaných dobách.

Romantické prvky v politické terminologii

Zpozorovali jsme, že ze všech směrů, které se kdy v umění vyskytly, zanechal romantismus na životě nejhlubší stopy; a zdá se, že nejtrvalejší. Není to ovšem romantismus Byronův, kdy nosily se účesy à la Capulet, kdy módní barva tváře byla bledá, žily úzké nohavice a každý mladý člověk domníval se v srdci nositi tajemství, které hodlal vzíti s sebou do hrobu. Společenským předpisem byl splín a nepadnutí v souboji pokládalo se za jistou úhonu dobrých mravů. –

Romantismus, který došel obliby v širokých vrstvách, je romantismus Ivanhoe. Walter Scott způsobil, že v tisku dvacátého století bojuje se rytířskými zbraněmi. Tak jako ještě dnes těší se značné popularitě mezi lidem barvotisky, představující zříceniny hradů, vášnivé krasavice se dmoucím poprsím a s holubičkou na rameni, obrazy, které jsme si zvykli vídati v oficínách holičů i v krámech uzenářských, tak i, abychom tak řekli, romantická fazóna naplnila život do té míry, že musíme se u tohoto zjevu zastaviti v zamyšlení.

Tento romantismus tuším nabyl v masách své popularity pro svoji psychologickou jednoduchost. Romantismus je založen na principu filozofického dualismu: Na jedné straně je Dobro, na druhé straně Zlo. Ormuzd, bůh světla, bojuje s Ahrimanem, tmou. Romantismus nezná odstínů, polotónů, které ve výtvarném umění vynalezl impresionismus. Nezná pohybu světla a hry stínu. Neboť romantické světlo je světlo trvalé, nepohyblivé, zářivé, bez poskvrny, zato tma je absolutně tmoucí, černá a neproniknutelná. Psychologický realismus hmoždil se s detaily. Snažil se konstatovati, vysvětlovati, tříditi. Neznal jedné ctnosti; absolutní nepravosti u něho není. Každý zjev vykládal pro sebe. Avšak romantismus zná jenom rytíře bez bázně a hany, kteří milují ctnostně, věrně a vytrvale, panny duší liliových, s rozpuštěnými zlatými vlasy, a naproti tomu: Duše absolutně černé, intrikány, do jichž bledé tváře vyryly nejstrašlivější neřesti tajemné runy, nešlechovníky, jichž povinností pronásledovat ctnost za každé okolnosti a při pronásledování ctností se d'ábelsky chechtati; intrikány, kteří znají podzemní chodby a neviditelné dveře s tajemným zámekem, a intrikánky černých vlasů, které, aby zmocnily se dědictví zlatovlasých a šlechetných panen, líjí jedy do křišťálových číší.

Manýra politického boje přizpůsobila se této lidové zálibě, a to zejména v politické terminologii. Jsme svědky toho, čtouce stranický tisk, že ten či onen předák podnikl řečnický turnaj. Víme, že předáci a pohlaváři mají své panoše, kteří lámou za ně kopí. Máme čistý štít, který nepodaří se našim odpůrcům pokáletí. Některý politik oděje se v háv nevinnosti, jiný zase v brnění, od něhož odrážejí se šípy, napojené jedem pomluv. Otravují se studně. Na

hrady vrhají se smolné věnce. Občas padne některá bašta nepřátel za našeho upřímného jásohu. Také pavězy a toulce se vyskytují. V táboře nepřátel je zděšení a zmatek. Najatí žoldnéři konají námezdnické služby. Kují se pikle a intriky. Podnikají se křižácké výpravy. Lid se vyzývá, aby semknul se v pevnou hradbu, od níž budou se odrážeti nepřítelny útoky nepřátel. A masky padají. Bojujeme s otevřeným hledím.

Avšak nejúčinnější zbraň, kterou přejal politický boj z arzenálu romantické terminologie, je zrada. V politickém životě hraje zrada vynikající roli. Slovo zrada je plné ponurého zvuku. Již půlnoc rozložila se po táboře českém a Přemysl Otakar Jana Erazima Vocela čte list Rudolfa, římského císaře. Lid, díky svému romantickému založení, věří zradě jako Písmu. Ve světové válce věřil, že v ruském vojště byla zrada; i naši byli zrazeni. Všecko bylo zaprodáno. Lid je ochoten všecky zjevy, které jsou mu proti mysli, vykládati zradou.

V hnutí sociálnědemokratickém nastala doba, kdy pod vlivem ruské bolševické revoluce musela se strana rozdělit na dvě části. Šlo o boj dvou metod, kterými měl býti proveden Marxův program. Jedni, opírajíce se o Bebelův^[21] výklad Marxe, tvrdí, že přeměnu společenského řádu ve smyslu socialistickém lze provésti pouze po etapách, evolucí. Komunisté hlásají násilný převrat. K tomuto rozpoltění tábora sociálnědemokratického byly závažné důvody politické a sociologické. Ty však nelze lidu vykládati. Dlužno sáhnouti k romantickému, lidovému výkladu: Sociální demokracie za podpory buržoazie vráží zrádně dýku do zad odborovému hnutí. Avšak komunisté jsou Moskvou placení zrádci proletariátu.

Není náhodou, že předválečný realismus nedobyl si nikdy oblíby v masách a žil pouze jako kritická sekta nevalného hloučku inteligence. Neboť potíral důsledně romantismus a neulehčoval si svůj úkol, hromadě na svojí straně dobro a vytýkaje odpůrcům absolutní zlo. Také realistické písemnictví nedošlo přízně davu. Vzalo si za úkol obírat se skutečným životem. Avšak skutečný lid je příliš ponořen v romantickou náladu; a zrada, intriky, kopí, štít a smolné věnce jsou mu bližší než zbraně současného života. Proto účinná demagogie musí bojovat na základě středověkého válečného umění.

Politická situace a bujně poprsí

Politická situace bývá v čele novin a pojednávají o ní úvodníkáři. Pěstění bujněho poprsí vyskytuje se naproti tomu vzadu v inzertní části. Fejetonisté nenáleží uvažovat o politické situaci; a bujným poprsím se veřejně neobírá. Probudí-li se však ve fejetonisté filozofické

pudy, pak pojednává o obém současně a bude zjišťovati souvislost obou, jinak dosti vzdálených pojmů.

Styl doby nazvané „fin de siècle“ byla hubená secese. Avšak poslední desetiletí před válkou, překonavši hubený směr v umění a životě, počalo opět kynouti a bachratěti. Je to hrdinská doba „této fešné Vídeňáčky“. Zřetelně můžeme konstatovati vliv monarchistické ideje na pěstění bujného poprsí. Symbolické obrazy z této doby, jichž úkolem je zvyšovati lesk panujícího domu, vyznačují se zpravidla nadmíru bujným poprsím, jemuž ukládá tvůrce úlohu napájetí oddané národy živným mlékem věd a umění, pořádku a blahobytu. Funkce bujného poprsí je rozsáhlá. Vyskytuje se na plakátech hospodářských a průmyslových výstav, představujíc rozkvět průmyslu a zemědělství. Nalézáme je ve prospektech, zvoucích na výstavky umění. I tehdejší Pallas Athéné, jež zdobí záhlaví cirkulářů, nabízejících vědecká díla, je bohyně tvarů mohutných a kynoucích; také hudba v oné době byla boubelatá a žádoucí. Život představoval se v podobě kypré číšnice (číšnice bývala kyprá, jako vojín bezvýminečně švarný), jejíž bok objímal bujarý mladík levou rukou, drže v pravici sklenici pěnivého piva, které se tedy nazývalo řízný mok. Poddaní národové žili pod vládou císařského domu, jenž byl bohat na četné arcivévodkyně, oplývající bujným poprsím. Ba i tehdejší svěťice, které se prodávaly na jarmarcích v pestrých barvotiscích, byly na svěťice příliš rozložené. Vláda bujného poprsí byla úplná a absolutní. Panny po stránce poprsí nedostatečné byly v opovržení, a vyhlídky na vdavky stoupaly v přímém poměru s dmoucími se ňadry. Dmoucí se ňadra byla závažnou rekvizitou v tehdejších písemnictví. Dnešní literatura úplně postrádá dmoucích ňader; zdá se, jako by nynějším Ivanům, kteří milují současné Evy, byla dmoucí ňadra něco úplně vedlejšího: a na místě dmoucích ňader vložili expresionistický socialismus.

Běda, třikrát běda, rozpoutala se lítice válečná, abychom mluvili řečí polních kurátů. Umlkl tlukot slavičí a zazněla trouba válečná, jak říkali okresní hejtmani. Národové utkali se v bezpříkladném zápolení, v němž šlo o prestiž, místo na slunci, čest a světový obchod. Čest, prestiž, místo na slunci, světový obchod vzal čert; ale nejvíce doplatilo na to bujné poprsí. Ve světovém zápolení zvítězila Amerika, detektivní film, žvýkáci guma; bary staly se chrámem moderního lidstva, vážnou položkou moderní literatury. Evropa je v úpadku, revoluce je na postupu; manhattan je prý jakýsi koktajl. Básně pohrdají rýmem, libují si v uvolněném rytmu, ale nemají obsahu; to ale není hlavní: hlavní je forma. Opisování, napodobování a plagiátům říká se *přibližování* vzorům anebo dynamické úsilí o výraz. Mluví se jedním dechem o

mikádu, moderních tancích, kinematografu, cirku a marxismu. Nikdy nebyly spojovány dvě protilehlejší představy v jedné asociaci jako světová revoluce a boty „shimmy“.

Nuže jedním slovem, zvítězila Amerika. Staré Evropě nezbylo než uctivě se poklonit dolaru. Evropa se u Ameriky zadlužila; a proto objevila náhle americkou kulturu. Americká kultura má nad evropskou, přes všecku její tradici a bohatou historii, převahu hlavně proto, že američtí boxeři, hlavně černé rasy, dobývají v boxu šampionát světa. Dempsey by knokautoval i Goetha; jak tedy neuznati supremacii^[22] Ameriky. I jazzband dělá větší rámus než Wagner. Hlavně však je známo, že jsou Američanky hubené. Když už jsme se poklonili vysokému kursu dolaru, nezbyvá, než abychom hubenost prohlásili za štíhlost; a tato štíhlost stala se přísným zákonem módy. A jak zahynula dmoucí ňadra v literatuře, tak zmizelo bujné poprsí v praxi. A kdyby city byly sebebouřlivější, musejí mít dosti místa ve štíhlých prsou. Žádná panna nepřipustí, aby se jí ňadra bouřlivě dmula: rovněž domníváme se, že schovávání navoněného lístku za ňadra vymizelo jako serenády s kytarou pod balkonem, provazové žebříky, dýky zákeřníkovy a jed v číši. Pokud existuje romantika, pak je to ovšem americká: Šílená jízda v automobilu, skok na rozjetý vlak, mrtvola v liftu a propadliště v hotelích, ve kterých zmizí detektivové.

Politická situace po světové válce zkrátka způsobila, že ztratilo se bujné poprsí. Nárek a kvílení staromilců nad tímto truchlivým faktem nepomůže, jestliže Dawesův reparační plán definitivně neztroskotá a Amerika neprohlásí, že odpouští Evropě všechny své válečné dluhy. Jediná naděje ctitelů bujného poprsí je striktní zachování Monroeovy doktríny. Prohlásí-li Amerika desintressement^[23] na věcech evropských, pak je jisto, že bujné poprsí nalezne opět svoji bývalou slávu.

O stisknutí knoflíku

Zcela nenápadně objevily se zase na zdi vedle výkladních skříní obchodníků smíšeným zbožím a cukrdlaty červené skřínky, které mají knoflík a pod ním tři otvory. Vhodíš-li do jednoho z nich dvacetihaléř a vyhovíš-li rozkazu: „Stiskněte knoflík,“ tu vypadne ti podle tvé libosti buď čokoláda, nebo mléčná karamelka, či Ia pišingrová oplatka. Kdyby se stalo, že nic nevypadne, protože někdy ty automaty správně nefungují, pak vejdi do obchodu a reklamuj bonbon. Kupec se podiví, řekne: „Ale – ale,“ a dá ti bonbon, připojiv několik slov na omluvu nepřesného automatu. Máme-li dosti dvacetihaléřů, tu můžeme tuto hru častěji opakovati; a

činíme tak ani ne z mládnosti, nýbrž z odvčké touhy lidstva zmáčknoti nějaký knoflík. V tisknutí knoflíku je skryto mnoho strašně zajímavé romantiky. Romány Julia Verna byly hlavně proto tak oblíbeny v našem dětství, poněvadž častokrát v těchto dobrodružných příbězích vystupoval tajemný muž, jehož jméno dovídali jsme se v posledních kapitolách, a ten Tajemný doktor stiskne knoflík a ve vzdálenosti mnoha mil vyletí do povětří ostrov a při této katastrofě vezmou za své všichni bídáci, jichž podlé činy volaly po několik set stránek k nebesům o pomstu. Ve všech dobrodružných románech hraje tisknutí knoflíku význačnou roli. Stisknutím knoflíku přivolá se mlčelivý černý sluha: je černý, ale duše jeho je oddaná, sloužil již dědovi svého pána se psí věrností. Stisknutím knoflíku uvádějí se tajné dveře v pohyb. Stisknutím knoflíku možno pohnouti centovým balvanem, pod nímž je zajisté skrýš, která obsahuje buď poklad, nebo závažné písemnosti. Americký film přehnal romantiku knoflíku až k nemožnosti. Zde má stisknutí knoflíku následky neslychané. V podlaze je propadliště, do něhož zřítí se detektivové a spadnou až do jakéhosi pochmurného sklepení, nebo stoky, odkudž jsou vysvobozeni hrdinou seriálu teprve asi v prostřední epoše. Jsou zde věci, které nestvořil ani Bůh, ani moderní technika, ale bezuzdná fantazie libretistova. Dům, uveden stisknutím knoflíku v pohyb, potápí se pod hladinu jezera za strašného chechtotu ďábelského zločince; a jen vzhledem k lidové morálce a finančnímu úspěchu filmu nezahynou spravedliví, aby mohli v posledním díle filmu mstiti pronásledovanou ctnost.

Zajisté je málo lidí, kteří by ve svém životě nezatoužili stisknouti knoflík. Mnohý neznal by své pravé váhy, kdyby nemohl se zvažiti na automatické váze. Psací stůl získává na svém významu, je-li opatřen stiskátkem, jímž možno přivolati člověka. Jen šéfové a mocní tohoto světa mají na svém stole stiskátko k elektrickému zvonku. Ostatní lidé nemají vlastního stiskacího knoflíku, a tak podléhají pokušení burcovati domovníky a zvoniti bez příčiny u cizích dveří. Vážný člověk tak nečiní; vždyť je to tak říkajíc uličnictví. Vážný člověk nemá však romantických náklonností; ale je málo těch, kteří by alespoň v mládí nezvonili u cizích dveří.

Neběží přece jen o to, abychom lidi vyrušovali a měli radost z toho, že hubují, byvše bez příčiny vylákáni ven. Běží o stisknutí knoflíku. O to, že můžeme se domnívati, že jsme Tajemní doktoři nebo Mstitelé, kteří stisknutím knoflíku způsobí nějakou velikou událost, jsouce nástroji božské spravedlnosti. Měl jsem přítele v dětství, který po dlouhou dobu schráněl krejčary a chtěl si ušetřiti takovou částku, aby mohl jednou zaplatiti pokutu za svévolné zatažení ochranné brzdy ve vlaku. Byl velmi dychtiv na to, co se přihodí, až zatáhne za ochrannou brzdou. Bohužel, nedostávalo se mu peněz na toto dobrodružství: bylo málo

krejcarů. A když dospěl a byly peníze, pak nebylo jaksi už té žádostivosti. Nedychtil již po zatažení za ochrannou brzdu. Romantika se vytratila. A změnil tak své názory, že svévolné zatažení za ochrannou brzdu pokládá nyní za uličnictví. Ani nedychtí po stisknutí knoflíku. Vůbec vidím, že zestárl.

Deštník

Potkal jsem jednoho dne známého; měl deštník. Mladý muž se poněkud zarděl a pravil s rozpačitým úsměvem: „Já... víte... měl jsem deštník ve správce. Totiž ne já, ale babička. Povídala, abych jí proň došel.“ – „Nuže,“ povídám, „proč se omlouváte? Snad je dovoleno nositi deštník?“ – „Já jenom... abyste si třeba nemyslel...“

Tehdy jsem si uvědomil, že nastal soumrak deštníků. Umírá deštník: Mladí lidé se zaň stydí a svádějí to na babičku. Hyne deštník: Je jednou z obětí nových řádů. Snad sympatizoval deštník s ústředními velmocemi, s nimi bojoval a zahynul po jejich boku? Snad nemůže žít v době republikánské; a jest mu dožívati zakyslý osud staropenzistů?

A řekl jsem si, že by bylo užitečno pohlédnouti nazpět a změřiti jeho dráhu v dějinách oděvu. Vždyť bývaly doby, kdy i deštník býval revolucionářem. Vtrhl bouřlivě do světa a vzbudil mezi konzervativním lidem pohoršení a posměch, jako každé nové zařízení. Počínal si tak bujně a nevázaně, že byl pojat do Schulzovy knihy mezi Pošetilosti módy. Ohrožoval veřejný řád a pokoj. Takže, jak dočítáme se v Ottově naučném slovníku, „v Čechách roku 1787 již touží spisovatel úvah o Praze, že se tu nošení deštníků rozmohlo zvláště u mužů z míry. Každý prý si deštník pořizuje, vznešený i prostý lid.“ Dovedeme si představit, že se tehdejší staromilci bouřili. Zažili jsme před válkou také takovou menší revoluci, když mužové protestovali veřejně proti manekýnkám, které odvažovaly se na veřejné ulici propagovati nebezpečnou módu ženských kalhot. A tyto „jupe-culotte“ byly předzvěstí zlých časů. Itálie počala válku v Tripolisu; a bylo pozorovati sopečné otřesy z Balkánu.

Nejslavnější doba deštníku jest epocha od pasivního odporu českého poselstva na říšské radě až do zlomení moci staročechů v zemích Koruny české. Neboť funkce deštníku nezáleží pouze v úkolu chrániti před deštěm. Úloha deštníku je v tom, provázeti občana na procházkách a sdíleti s ním světový názor, jenž záležel v tom, že moc přichází shůry a že vše nové jest podezřelé. Deštník souhlasil s měšťanem, že Makedonci, italští karbonáři a anarchisté nezasluhují leč opovržení. Sdílel názor se svým majitelem, že krok na procházkách

musí být pomalý a každé přepínání tělesných sil zasluhuje odsouzení. Rychlejší pohyby sluší pouze proletářům a uličníkům. Dítky lepších rodin, dobře vedené, mají se vésti za ruce a kráčet způsobně před rodiči. Deštník žádal od svého majitele, aby jej choval v úctě a dbal toho, aby nepřišel o hedvábný lesk. A splácel svému pánu, zvyšuje jeho vážnost mezi spoluobčany. Deštník byl toho názoru, že není nad zabezpečenou existenci, ať již v úřadech státních, či samosprávných. – V politice toužil deštník, aby císař naplnil slib státoprávního reskriptu a dal se korunovati na krále českého. Tato idea jej vášnivě ovládala, neboť věděl, že korunovační obřady daly by se za nebývalých slavností, při nichž by deštník došel plné platnosti. Jest nesporné, že deštník nesouhlasil s počínáním omladinářské mládeže, jež za noci zamazávala rakouské orlíčky na trafikách a poštovních schránkách. A přirozeně že jako každá seriózní existence byl deštník předmětem útoků humoristických časopisů a dvě třetiny vtípů z tehdejší doby padá na vrub deštníku. Co se týče vzdělání, jest konstatovati, že deštník dával přednost spíše humanitní výchově před reálnou. Věděl, že mezi technicky vzdělanými muži nebude se těšiti té ohleduplné šetrnosti jako mezi těmi, kteří nabyli poučení v humanitních ústavech. Liboval si spíše ve společnosti klasických filologů a obvodních lékařů; ale nejvíce se těšil, obcuje se soudními rady a notáři. Zvláště notářů si vážil, neboť jejich krok po večerní promenádě byl pln houpavých vnaď; a hlava notářů je obtížena vážnými myšlenkami a má sklon k poezii. Neboť to je známo, že notáři píší básně do místních týdeníků. Věrnost deštníku k pánovi je příkladná. Provázel venkovského jinocha na studie a neopustil jej, když dosáhl nejvyšších hodností.

Je tedy přirozeno, že deštník, jemuž se v podstatě přičí každá revoluce a jenž má v úctě autoritu a monokraticky organizovanou ústavu, že nemohl souhlasiti se změnou poměrů, jaká nastala po velké válce. Deštník dobře tušil, že znehodnocením peněz a znehodnocením politických představ, jež naučil se ctíti, bude i jemu nevážnost a pohrdání údělem. Deštník nemůže souhlasiti s republikánským zařízením; odpírá věřiti v účelnost vázaných kandidátních listin. Vždyť již zavedení všeobecného hlasovacího práva u něho vzbudilo nevoli. Byl pro mírný konstitucionalismus; a nanejvýš pro volební právo kuriové. Zvěst, že bude zavedeno ženské volební právo, budila u něho rozrušení. Vždyť podle názorů deštníku jen mužové jsou povoláni k tomu, aby na půdě říšské rady hájili práva českého národa do posledního dechu. Pohled na ženy, které řídí automobil, budí u deštníku krajní roztrpčenost. Deštník je vůbec proti automobilům a tramvajím. Jenom železnice uznává a žasne při pohledu na dýmající lokomotivu, obdivuje mohutnost lidského ducha. Ale i po železnicích cestuje nerad a s jistými obavami. Není tudíž divu, že s těmito názory jest deštníku umíratí

v osamocení. A nezabrání jeho úplné zkáze ani pokus organizovati se ve straně domácích pánů. Ani sympatie národního hnutí nezabrání jeho zkáze. Zemře deštník po životě plném hodnot, ale zemře zapomenut. Zplesniví v koutku šatníku co potrava molům. Nemůže žít, neboť jeho dráty chrastí konzervatismem a jeho charakter jest intranzigentní^[24] ke všemu novému. Avšak musíme mu přiznati, že jeho hedvábí mělo solidní povahu; a odpustíme mu jeho stařeckou nesnášenlivost.

Krinolína

Jednou večer potkal jsem na ulici dámu v krinolíně, provázenou pierotem. Krinolína se houpala jako zvon o klekání a pierotovi třásl se na hlavě paví péro. Bylo to ve chvíli, kdy tempo ulice dosáhlo vrchole jako krevní oběh u člověka stíženého horečnatou nemocí. K večeru, jak víme, stoupá horečka člověka i města. I titulky telegramů ve večerních vydáních novin jsou jaksi potřeštěné a divočejší než v ranních listech.

Není nic nápadnějšího než maska na ulici uprostřed civilního davu. Církevní tradice přikazuje lidem, aby v masopustní době brali se ulicí s pomoučenými obličejí a podivně namalovanými rty. Veselost a bujnost je racionovaná pro tuto dobu; a vyjímaje tento čas, je údělem lidstva trávit život ve španělském límcí vážnosti a serióznosti a seděti strnule na hromadě nakupených hodnot. Kdo, vyjímaje masopust, je vesel, ten ztrácí nároky na společenské pocty. Ministerští radové nekřepčí, leč v době masopustu. Vrtí se sice, chodí tanečním krokem, ale to je tanec notáblů, tanec aktovky a spisů, nenápadný a bezpečný tanec na půdě seriózní existence.

Avšak nám je sledovati krinolínu, která cupitá po ulici. Krinolína je růžová a její bář je poseta modrými kvítky a krajkami. Po ulici lomoží nákladní automobily, vzbuzující svojí hřmotnou existencí nevraživost a bojechtivost psů. Tramvaje netrpělivě zvoní jako předseda schůze uprostřed vzbouřených vášní. Cestu jim zkrížil speditérský vůz, jenž je ohromný a těžko pohyblivý jako plesiosaurus. Nějací vousáči tlačí ruční vozík, naložený železnými tyčemi. Železniční viadukt zaduněl jako blížící se bouře. Hučí nákladní vlak, metaje ohnivý chvost jisker.

Nuže, a co krinolína? Nikdy, pravím, neviděl jsem většího kontrastu jako tuto krinolínu uprostřed civilizace. Bylo to, jako bychom spatřili jednoho večera čínského kuli, an tlačí vozík s mandarínem do Obecního domu, neboť mandarín, jenž ovívá svoji tvář vějířem, chce navštívit koncert ve Smetanově sále. Krinolína vystoupila z osmnáctého století a octla se na křižovatce v Hyberské ulici. Šla drobnými krůčky, pomalu a úzkostlivě. Každé chvíle hrozila jí pohroma. Neboť dnešní lid nepodobá se galantním pastýřům, jaké vidáme na rytinách starožitnických krámů. Dnešní lid velmi pospíchá, uskakuje, tlačí se a strká. Avšak krinolína vznikla v době, která měla mnoho prostoru. Nebylo jí třeba obávati se, že světský shon poruší její galantní tvar. Pod vládou absolutních knížat není dovoleno lidu, aby se tlačil. Naopak lid jest tlačěn. Zbylo pro něj málo místa; neboť krinolína svým zvonovitým tvarem opanovala větší část prostoru. V osmnáctém století byla země tichá. V palácích se galantně šeptalo; hluk nebyl oblíben. Tehdy bystřiny milostně bublaly; pažit vyzýval k pastýřským hrám. Paláce byly rozsáhlé; svět končil se železnou mříží parku. I hudba byla tichá; sloupkové hodiny drnkaly stařeckým hláskem menuety. Panstvo tančilo vážným krokem; klanělo se zvolna, až k zemi, přičemž kavalíři kladli si ruku na srdce.

Je pozoruhodno, že kdykoliv změní se násilně forma vládní, zjeví se náhle množství lidí; a kde srotí se dav, je hluk a nepořádek. Zdá se nám, když pohlížíme na obrazy z doby Ludvíka Patnáctého, že tehdy byla země obydlena pouze markýzi, krinolínami a ovečkami. Větší množství lidí jeví se pouze při slavnostních příležitostech a v bitvě. Kde se vzal náhle takový dav, když pařížský lid vzal útokem Bastilu? Nebylo do té doby králi známo, že jeho země má tolik lidí. Kdo se to opovážil vniknouti do královského paláce a tropiti tam hluk, ačkoli králové, jak známo, nemilovali hluku ve svém obydlí? Ukázalo se, že je to Třetí stav, jemuž bylo v království poněkud těsno, ježto krinolína potřebovala pro sebe místa, a proto Třetímu stavu bylo se tlačiti tak, že králi nebylo známo ničeho o tom, že v království žil ještě někdo jiný kromě dvora.

Tento Třetí stav nadělal tolik hluku, že vyplnil značnou část dějin nového věku. Ukázalo se, že je velmi pohyblivý a podnikavý, což bylo zejména umožněno tím, že vzdal se těžkých paruk, které byly vysoké jako pagody; a způsobil zánik krinolín. Počínal si tak, aby způsobil kolem sebe pokud možno nejvíce prostoru. A když se mu podařilo získati si pro sebe největší část povrchu zemského, tehdy, jak to žádá přírodní zákon, počal se šířiti. Mužové nabývali objemu. Justiciáři, napodobující markýzy z osmnáctého století, kráčeli rozhazující nohy a opírali se o hůl se stříbrnou hlavicí na délku ruky. Takže obecnému lidu bylo ustupovati z cesty, když kráčela úřednická vrchnost. Břicho těší se společenské vážnosti. A dámám počaly

se opět rozšiřovati sukně do tvaru zvonu. To je Restaurace. Sprostý lid jal se opět hlučet, tlačil se na scénu Čtvrtý stav. Počíná se zase zjevovati množství lidí; a ruší se idyla.

Za dnešních časů funguje krinolína pouze jako maškara. Doba demokratických řádů a oficiálního socialismu způsobila veliký hluk, chvat a tísnění. Duch dnešního času vynutil si štíhlost v módě; což je pouze estetická formulace sedmi hladových let. Je doba tlačence a strkání. Jsou v oblibě davové zábavy. Jak by se vedlo krinolíně na ligovém zápase Sparta-Slavia? Jak by kvílela krinolína, kdyby jí bylo jeti v poledne třináctkou na Žižkov? Představme si krinolínu v nedělní frontě u pokladny biografu; nebo u nádražní pokladny za horkého svátečního dne. Ženy musely si dáti ustříhnouti vlasy, aby byly pohyblivější. Této době schází těžiště. Dojde ještě jednou svět k poznání, že není dovoleno obecnému lidu, aby dělal hluk? Je hluku čím dál tím více, protože vrchnost nejeví schopnost se rozšiřovat. Jedině bankovní paláce se roztahují. A zdá se, že přichází doba, kterou prorokuje Wells, že bude světu vládnouti Sedm Správních Radů v bílých řízách. A není vyloučeno, že věk Sedmi Správních Radů oživí opět slávu krinolíny.

Přechodník a kravata

Pravím, že s přechodníkem v české řeči má se to tak jako se svatými v katolické církvi, kteří se uctívají, jejichž skutků však nikdo z věřících nenásleduje. Čili, abychom parafrázovali Macharovo přirovnání, přechodník (i vyvolení svatí a světice boží) podobají se parádnímu porculánu, který se chová ve vitrínách, ale nikdo ho neužívá, neboť slouží jen pro potěchu očí.

Neboť je známo, že v obecné mluvě se přechodník nevyskytuje, a velmi by byl překvapen muž, kdyby manželka pronesla při obědě tuto větu: „Jsem velmi rozmrzena pozorujíc, že pohrdáš knedlíky s rajským sosem, tváře se, jako bych tě chtěla otrávit. Proč jsi, ohrnuje nos nad tímto pokrmem a jsa lačen nádherných krmí, nenarodil se královským princem?“

Daleko rozšířenější než participium v obecném životě je kravata. Kravatu nosí v tomto stáť každý muž, vyjma lid rolnický všedního dne; potom rekruty, kteří místo límce nosí na krku kostěný knoflíček, jenž zapíná košili na ohryzku; dále některé uvědomělé občany, jako učitele, rodáky, volné myslitele, tamburaše, abstinenty a hádankáře, jichž odznakem jejich přesvědčení je slovanská košile s pestrým vyšíváním, která se pomocí tkaniček u krku zavazuje. Postrádají kravaty také občané, které úřady posílají šupem do jejich domovské obce, dále ti, jimž jest dlíti ve vyšetřovací vazbě.

Nyní tertium comparationis^[25]. Přechodník je okrasa spisovné řeči jako kravata oděvu. Trochu frajeřinka. Oba však, aby byly okrasou, jsou podrobeny přísným zákonům. Dbejme toho, aby uzel kravaty prodléval v přesné blízkosti brady, rozděluje půvabně krk na dvě jednostranné polovice. Je hanebností, pošinuje-li se svévolně uzel ke krku; je zpupností, opouští-li uzel své přírodou vykázané místo a pošinuje-li se k uchu; je bídáctvím, snaží-li se kravata, nedbajíc knoflíku, jehož úkolem je udržovati kravatu v pravých mezích, vyšvihnouti se do výše, aby dostihla boltců ušních.

Rovněž nelibě neseme, vyhřežne-li kravata zpod vesty a chce „nemyslit, necítit, jen vesele vlát...“ Pak řekneme, že lépe by bylo tomu pánovi, aby kráčel po světě neozdoben kravatou.

A všimněte si, mužové a ženy, že stejně je to s přechodníkem. Jak nápadně třpytí se věta důmyslně posázená participií praesentis, perfecti et futuri! Avšak, ó té hanebnosti, vmísí-li se do věty přechodník nepatřičný, nenáležitý; pak zmítá se ve vazbě jako netopýr, jenž zapletl se slečně do vlasů. Situace takového přechodníku je málo záviděníhodná; tady participium trpí jako Izraelité v otroctví egyptském.

Konečně upozorňujeme na příměr přechodníku s kravatou v souvislosti se ženskou otázkou. Ženy, to je obecně známo, nedbají ve příčině módy přírodních zákonů. Dámám, které ozdobují se vázankou, nedostává se zajisté obratnosti; avšak frivolnost, se kterou váže si dáma kravatu, je neobyčejná. Je lhostejná k požadavku přitáhnouti uzel; a kravatě jest zapomenouti na to, že je ozdobou v podstatě mužskou, a stává se hříčkou ženiných rozmarů.

Tu pak vězte, že tento nevážný a frivolní duch jeví se v ženském písmě a že je přechodníkům ve větě psané ženskou rukou velmi trpěti. Tady není nikdy participium na svém místě; žena podstupuje od nepaměti s přechodníkem zápas velmi krvelačný, v němž obyčejně participium bídne podlehne. Ani zrovnoprávněním žen nedostalo se přechodníku lepšího údělu. Tak jeví se budoucnost přechodníku v tomto směru ve velmi pochmurném světle, a kdyby participium obživlo a odhodlalo se napsat úvodníky, pak učinilo by tak s nadpisem: „Kam spějeme?“

Avšak, dámy, nehleďte na svět černě! Údělem ženy je neznalost přechodníků a jich užití. To ale nic nevadí. Pepička Kondelíková neuměla také užívatí přechodníků, a přece se vdala. A nejen to, ale i udělala štěstí, neboť dostala doktora magistrátu, pana Vejvaru.^[26] Tak i já vám přeji, abyste udělaly štěstí, třeba i prostřednictvím nesprávných přechodníků.

O závoji

Oddal jsem se úvahám o věcech minulých; a není divu, že moje slova bývají naplněna melancholií. Tentokráte budu hovořiti s jistou nostalgií o ženském závoji, který zemřel, jsa jednou z obětí světové války.

Žil kdysi ženský závoj a byl mohutný a slavný. Byl odznakem třídy měšťanské, která uchopila se vlády v době, kdy Ludvík Capet^[27] přišel o hlavu. Ženský závoj značil údobí Restaurace, která je typická příkloněním k hospodářské teorii zlatého podkladu měny. Byl to věk konsolidace a imperialismu. V této době byli v patrné úctě nejen panující rod, ale i manželé, kteří doprovázeli kočárek svého potomka za bránu. Stála vysoko nejen zlatka, ale rodinný princip, a majitelé četných rodin byli odměňováni; a nezřídka byl sám panovník kmotrem desátému dítěti veselého otce. V tomto čase budila pouze Amerika pozornost svými cyklony. V Evropě nebylo cyklonů, ale sjezdy vlasteneckých ozbrojených sborů měšťanských. Čas od času vzbudil nějaký anarchista bombou veliké zděšení a poplach v kruzích společnosti, která nedovedla pochopiti, že spiklenci vybírali si za cíl svého vražedného útoku právě ty nejšlechtnější mocnáře. Avšak ševcovští učedníci měli hlavy rozsochaté a přes rameno přehozený pár faldovaček. Kuřích ok bývalo za tehdejších časů více než nyní, ježto průmysl obuvnický byl ještě v plénkách, nehledě k tomu, že kuřích ok bylo vedle deštníků a tchyní velmi zapotřebí k provozování humoristické tvorby. Ve školách učily se dívky písním V Čechách tam jsem já zrozený a Krásný vzhled je na ten boží svět; a ulice byly plny kupletu:

*Ty pražský fešačky,
kuchařky, děvečky,
která zná bylinu,
ta nosí ofinu,
musí jít s Pepíkem,
nesmí dát košíkem,
sic facek jako much –
pomoz jí Bůh!*

Tenkrát, vzpomeňme si, nebylo barů ani koktajlu manhattanu. Avšak byly útulné hospůdky a šenkýři byli přepásáni bílou zástěrou a na hlavě měli kulatou čepičku. Nemírné pití piva považovalo se jaksi za projev národního cítění. Věru, v hospodách kvasilo vlastenecké nadšení a nad šenktišem visely pletence scvrklých buřtů. Mladíci, kteří měli plyšové vesty,

zpívali št'avnatými hlasy: „A proto dím: Vesele jen, každíčkový den... dívkenku svou k boku viň a v druhé ruce pěnný chmel. Život je krátký, nevrátí zpátky, co jsi užít zapomněl.“ A to byla také idea výtvarných umělců, kteří malovali plakáty k slavnostním příležitostem.

Na tuto epochu vzpomínají vlastenecká ledví se stříbrnými bradkami s elegií, a právem: Nelze zapomenouti na onu epochu lidstva, kdy pletenec fiků stál tři krejcary –

A tak tehdy dospívající slečny, které opustily klášter, kdež naučily se počátkům jazyka francouzského; a na klavír uměly zahrát se skoro přesnou jistotou Zvonky cornevillské; a vyšily si větší počet milieu do příštího manželství; tedy tyto dospívající slečny jaly se nositi sukně dlouhé jako romány ženských autorek, a co navíc: byly-li z velmi dobrých rodin, tedy počaly nositi závoje.

Ženský závoj byl obrazem této doby, ba možno říci insignií tohoto údobí, která se charakterizovala zálibou v diskrétních polotónech. Vždyť tehdy ani modré hory, ani dumné bory nespokojovaly se se syrovou nahotou, ale halily se v mlžné závoje. Epochu poezie parnasistické a paséistické nelze si mysliti bez závoju. Chvěla se ve vzduchu mstivá kantiléna; a s gestem odhazovala se prázdná číš; na rtech zůstával lpěti rmut pomíjejících rozkoší.

Ženský závoj byl jemný, průhledný a delikátní. Ale velmi přesně odděloval od sebe třídy. Tenkrát nebylo oněch podivných žen, které vídáme v nynějších módních časopisech. Nebylo takových dam, které jsou nadmíru dlouhé, ve tvaru obdélníku, a jichž obličej je chlapecký, jedna noha posunutá dozadu a ruce pohrávají si náhrdelníkem. Za tehdejších časů byly ženské půvaby vysoko v kursu. Nikomu nenapadlo brutálně potlačovati ženských zaoblin. Naopak: Diskrétních prostředků, které podporovaly mohutné vykypění a účinné prospívání ženských vnaď, byla veliká hojnost. Měšťanské ztučnění mělo oporu v tehdejší světovém názoru, který sám byl solidní a bez kazu jako těžké mahagonové kredence. Do závoje zahalovala se ctnost i neřest. Tato doba volá po jemných přechodech, i vzniká v umění výtvarném impresionismus.

Pravil jsem, že tehdejší horští olbřímové halili se v závoje. Nebylo skutečně tehdy hor, které by nepocítily náklonnost k závoju mlhy. Rozhodně však proti závoju, které byly rekvizitami přírodních lícní, hrály skutečné, ženské závoje v tehdejší romanopisectví nepoměrně větší roli. A bylo to hlavně francouzské písemnictví, které důkladnou exploatací ženských závoju překonávalo ostatní literatury evropské. To, co v ruském písemnictví byla trojka, zasněžená krajina, zvuk rolniček, nuda, popíjení čaje, návštěvy v rodinách

poměščíků^[28], vodka a úplatky carských činovníků, to znamenal v západní próze závoj. Za průhledným závojem cítil čtenář přítomnost dvou žhavých zraků. Nebylo takřka Armanda z literatury konce století, jenž by prudce neodstoupil, když neznámá odhalila svůj závoj. Tehdy býval zhusta závoj zaplétán v cizoložné aféry. Hraběnky klesaly v náruč mladým mužům, kterým bylo lze trávit bezstarostně svůj život, neboť jejich jmění poskytovalo jim patnáct tisíc roční renty, a tyto hraběnky odhalovaly svůj závoj a jejich rty pronášely horečně: „Och, líbej mne...!“ Dámy, jichž obličej mizel pod hustým černým závojem a které kladly kytici tuberóz na hřbitově Père-Lachaise na hrob zesnulého chotě, stávaly se zpravidla předmětem pozornosti nějakého Gastona (který také míval až patnáct tisíc renty) a tento hustý smuteční závoj býval východiskem nějaké tklivé historie lásky. Závoje vcházely do domů, kde byly garsoniéry zasmušilých světáků a ateliéry proslulých malířů; a závoje zastavovaly se na schodech čekající, až se jejich rozbouřené srdce upokojí; a závojem klesly přechásto ruce s rozevřeným dopisem.

Z našeho veřejného života odešel ženský závoj tiše a nenápadně; zvedl se jako závoj mlhy za studeného zářijového jitra. Bylo by možno po příkladu starožitného slohu měšťanských novinářů říci, že slunko svobody, vystoupivší nad náš národní obzor, roztrhalo závoj, který ležel na nás jako kleté dědictví Bílé hory. A skutečně značí zmizení závoje zánik patrimonální epochy lidstva, kdy pilná práce dala vzniknouti industrialismu, industrialismus pak imperialismu, který na vrcholu své slávy byl pohlčen svým milovaným synem, militarismem. Závoj zmizel z evropského ovzduší klidně, neboť naše klima je mírně temperované. A zdá se nám, že by toto rozhraní dvou epoch měly provázeti bouřlivé výjevy jako v Turecku. Neboť to, co značil u nás dámský závoj, to byl v Osmanské říši fez. Také tam vládl fez po tisíciletí, jsa svědkem vojenské slávy litých janičářů a ukrutných bašibozuků, zatímco národ záhadně mlčel jako černý eunuch, jenž se zkříženýma rukama hlídal vchod do harému. Tak dlouho vládl fez jako v Cařihradě sultán, za jehož panování dívaly se odalisky toužebně zamřížovanými okny harému a pod jehož vládou mizeli spiklenci, byvše házeni zašití v pytlicích do vln Mramorového moře. Zánik fezu provázal zánik kalifátu, což neobešlo se bez jistých nepokojů. Mustafa Kemal paša poručil národu odložití fezu; a v Cařihradě prodalo se prý za jeden den přes tři sta tisíc klobouků. Byla to zajisté zajímavá podívaná na tuto ztřeštěnou národní slavnost. A v Asii strhla prý se nějaká řež mezi přívrženci fezu a klobouku.

A tak zanikl u nás závoj. Jenom nevěsty předstupují před fotografický aparát se svatebním závojem. Tento anachronismus udržel se přes urputný příboj událostí, jako udržuje se

tvrději staromódní mrav vdávání a ženění. Obřady manželství tkví svojí náladou v klasicistické době; a tak tedy končíme reminiscencí na školní četbu: „Mit dem Gürtel, mit dem Schleier reisst auch der schöne Wahn entzwei.“^[29]

O ženském klobouku

„**Ve-liké**, bratře, jsou privileje ženského pohlaví,“ praví jeden pán k druhému v povídce Pohřeb generálův od Čechova.

Pravda: Veliké.

Dejme tomu, že by se nějakému muži zachtělo chodit po ulici s obráceným kloboukem na hlavě. Jisto je, že takový případ by vzbudil veřejnou pozornost, a našlo by se množství mimojdoucích, kteří by přátelsky upozorňovali pána s obráceným kloboukem, že jeho klobouk je posazen obráceně a že je potřeba, aby se klobouk obrátil. Pán byl by nucen posadit si klobouk jak se patří: neboť klobouk obráceně nošený stal by se otázkou veřejnosti a otázkou veřejného pokoje a řádu. Představme si však, co by se dělo, kdyby jiný pán vyšel si na procházku s kloboukem barvy citronově žluté. Takový klobouk vzbudil by jistě nevoli strážníků, ačkoli nikde není psáno, že by bylo zakázáno mužům nosit klobouky barvy citronově žluté. Avšak přesto taková věc nejde: ani osobám velmi vysoko postaveným, jako je například rada od Nejvyššího správního soudu, nedovolí veřejnost, aby vzbuzoval nevoli a pohoršení klobouky barvy ať již jasně růžové, či se zlatým krumplováním, nebo s chocholem pestrého peří. Neboť mužský klobouk smí mít fazónu střízlivou jako celní tarif, tradičně suchou, prostou a nenápadnou.

Ženský klobouk však je posměch všem zákonům přírodním; základem přírodní estetiky je symetrie; veškeré tvorstvo je sestrojeno pravidelně buď podle osy svislé, nebo příčné. Již po této stránce vymyká se ženský klobouk přírodním zákonům. Dále: Všechny hmotné kusy světa vnějšího jsou zařazeny v nějaký systém, všechny části přírody jsou členy nějaké vědecké rodiny. Jenom ženský klobouk nedá se zařadit do Linnéovy soustavy; prostě proto, že ženský klobouk vyskytuje se v přírodě pouze jako species, a nikdy genus. Přeloženo do češtiny: Viděli jste někdy dvě úplně cizí dámy, které by měly stejné klobouky? Je zvykem, že maminky oblékají své dcerušky stejným úborem; to však je možno asi tak do patnácti let. Pozdější věk však žádá, z důvodů sňatkové ekonomiky, aby úbor starší lišil se od oděvu mladší sestřičky. Znal jsem pouze jediný příklad, kdy dvě sestry šatily se až do dosti

pokročilého věku stejně. Žil jakýsi pastor a ten měl dvě dcery, jménem Rafaelu a Gabrielu. Již od mládí dbal na to, aby dcery vyjadřovaly se správnou mluvou. Zvláště dbal na genitiv záporový. Občané se podívovali, slyšíce pastora napomínati: „Ráfinko, netep Gábinky!“ Zde konečně je přirozeno, že obě sestry šatily se do pokročilého věku stejně; a také provdaly se obě za dva úplně stejné kandidáty teologie, kteří oba vyznamenávali se pečlivě vyčištěnou obuví.

Odchýlili jsme se značně od původního tématu; od ženského klobouku až k protestantskému pastorovi. Z toho lze viděti, že klobouk ženský je sám výrazem anarchistické morálky a způsobuje anarchii i v logice. Pro ženský klobouk neplatí ani tradice, ani historie, ani světový názor – nic. Zde je zákonem čirá svévole. Řekne-li si žena, že portička bude napřed – bude napřed; a třeba si jich přišije na klobouk pět, a nikdo nebude křičeti, že je to hanba, protože mají býti jen čtyři. Otázka, proč střecha klobouku oné dámy je napřed zdvižena a tvoří trojúhelník, vyplněný divokým ornamentem, nenajde odpovědi, stejně jako není důvodu, proč by klobouk jiné dámy neměl se podobati ocelové přilbě nárazových oddílů a neměl míti vpředu ozdabu v podobě červené destičky. Nikdy nevíme, je-li dámský klobouk posazen obráceně; ani po tom nepátráme. Co není dovoleno radovi Nejvyššího správního soudu, ba ani druhému prezidentovi, to je zajisté samozřejmo u jejich manželek. Smějí nositi klobouk barvy citronové, a nikdo jich nesmí proto tupiti, zatímco tento počin by se pro jejich manžele stal otázkou stavovské cti a zajisté byl by příčinou disciplinárního vyšetřování.

Řekli jsme, že ženský klobouk je výrazem anarchistické morálky, že ruší tradici, láme kontinuitu a je hříčkou módy. Ba co více: Je popřením zákona přírodního, jenž velí samecům odívati se v nádheru peří, pestré kožišiny, mohutné hřívy a statečné vousy, kterýmiž okrasami mají se zalíbiti samičkám, jež oděny jsou v prosté, popelavé a nenápadné roucho mají ctnostně a zdrženlivě očekávati vyznání lásky. V lidské společnosti je tomu naopak: Ženy zdobí se plerézami, cizím peřím, cizími kožišinami, zatímco mužové kladou si na hlavu vážnou bouřku, nevinný veluráček či patricijský cylindr. V poslední době byli jsme svědky, že volání po návratu k přírodě nabývá opět nového ohlasu. Vnikne-li idea J. J. Rousseauova v praktický život a nalezne-li rozšíření, pak následky toho budou se jistě jevit na kloboucích. Mužové budou svoje tvrdé klobouky zdobiti chocholem peří, veluráčky budou hráti všemi barvami a pestrá rozeta, která dříve zdobila cylindr panského kočího, nebude odznakem lokajství, ale naopak bude výrazem důstojenství a majetnosti. Taková zavládne móda, že čím vyšší hodnost, tím pestřejší růžice na cylindru.

Psychologie manžet

Obral jsem si za úkol věnovati některým kusům šatstva, které ještě v nedávné době hrály vynikající úlohu v lidském exteriéru, pietní úvahu. Myslím, že nemohu opomenouti ani manžet, jichž význam v uplynulé epoše je nade vši pochybnost postaven.

Do vypuknutí světové války obraly si manžety za svoji povinnost rozdělovati svět na dvě přesně oddělené třídy: buržoazní a proletářskou. A proletářskou: na proletáře všední a nedělní.

Doba, ve které manžety vstoupily do lidského života, aby provázely jej až do hrobu, dá se určití okamžikem, kdy občan oblékl po prvé dlouhé kalhoty. Je to jeden z obřadů dospívání, jako bylo u Římanů oblečení tógy virilis, u Slovanů slavnost postřižin. Tedy vedle břimování u křesťanů a slavnosti bar-micve u izraelitů je první navlečení manžet na zápěstí jedním ze symptomů dospívání mladého muže. V životě řemeslnickém a obchodním značilo první oblečení manžet, že jejich majitel byl právě povýšen ze stavu uřednického do tovaryšského; anebo přijel domů na svátky co čerstvě natřený příručí a jakožto takový byl podroben ze strany rodičů přísnému zkoumání. Zjistilo-li se, že mladému muži čouhají z rukávů manžety a na vestě houpá se mu řetízek, byl tento fakt přijat s uspokojením, neboť to byla znamení, že syn je na cestě rozšafnosti a důstojnosti.

Nyní chci pověděti několik slov o zevním rozdělení manžet. A pravím: Manžety možno dělití podle toho, jak byly obě dírky spojeny knoflíkem. Podle toho rozeznáváme manžety oblé a manžety na plocho zmáčknuté. Co mám pověděti o manžetách oblých? Snad nepřeháním, pravím-li, že politicky stály oblé manžety v táboře staročeském. Myslím, že oblé manžety zásadně odmítaly rozluku církve a státu, že byly pro kuriový parlament a v hospodářských názorech byly pro přísný merkantilismus. Ovšem podotýkám, že je to pravda pouze částečná. Neboť oblé manžety byly oblíbeny též u stavu profesorského, archeologů, notářů, lékárníků a sociálnědemokratických řečníků. Oblé manžety mají totiž cennou vlastnost, že při divoké gestikulaci provázejí pohyb zařatých pěstí automatickým pohybem od loktů k zápěstí. Tato vlastnost podškrtařovala pak červenou tužkou chmurný charakter sociálnědemokratických táborových řečí. A posluchači, vidouce divoký, kmitavý pohyb na mávajících rukou řečníkových, cítili, kterak hrouť se shnilé staré řády. Tedy ve službách davové psychologie měly oblé manžety jistě význam vynikající. Naproti tomu manžety na plocho zmáčknuté

neměly tuším charakteru politického. Jejich úděl byl skromnější: Měly svojí bělostností zvyšovati půvaby svého nositele.

Dovolte, abych se zmínil o privátním charakteru manžet. Myslím, že neukřivdím manžetám, budu-li tvrditi, že jejich funkce dala by se charakterizovati podle trestního zákona jakožto předstírání nepravých skutečností. To, že manžety čouhaly pouze cípkem z rukávu, odhaluje nám jejich lstivý charakter, jenž byl nakloněn přehánění a aufšnajderství^[30], chtěje v obecenstvu vzbuditi zdání vznešenosti. Že nepřeháním, jak by se zdálo, toho důkazem je role, jakou hrály manžety v podnikání sňatkových podvodníků. Neboť mohl by sňatkový podvodník tvrditi o sobě, že je baron, lékař, inženýr, nebo dokonce bankovní úředník, kdyby neměl manžet? Tuším, že hlavně manžety to byly, jež ukolébávaly oběti sňatkových podvodníků ve sladké snění o stavu manželském. Já konstatuji, že občanský charakter manžet býval pln podlé bonhomie, která s harašivým pochechtáváním poklepávala na ramena svého bližního. Snad bude mi dovoleno, abych v manžetách zjistil symptomy mladočeské radniční psychologie.

Manžety značí éru pomalých, důstojných pohybů a záliby v dlouhých titulaturách na obálkách dopisů. Výtvarnický kvetly za doby secesního směru. Hodily se do doby knírů, nakroucených do tvaru šnečí budky. Měly charakter Měšťanských besed; libovaly si ve vlasteneckém horování. Dnes jsou již rekvizitami minulosti, neboť neodolaly náporu revolučních dob. Snad vstoupí opět ve svá práva tehdy, jakmile naroste mužům opět kozí bradka, zastřižená do tenké špičky. Zatím nemůžeme dnes pokládati manžety leč za útvar historický.

O vestě

Úkolem vesty je tvořiti přechod mezi kabátem a kalhotami. Vidno z toho, že charakter vesty je kompromisní. Vesta nelibuje si v extrémech, ale dává přednost spolehlivé střední cestě. Kdyby se vesta rozhodla žítí politickým životem, tehdy bylo by nepravděpodobno, že by směr svého myšlení řídila podle tezí Třetí internacionály, či dokonce že by propadla náladě probouzejících se fašistických výrostků. Komunistu zdobí zelená flanelová košile; a vesta nemá místa tam, kde černá košile ukazuje svoje půvaby. Mám za to, že vesta kloní se spíše k liberálnímu středocestí, majíc v účtě vymoženosti západní civilizace a kultury. – Varujme se extrémů, které skrývají v sobě ruská rubaška a černá košile Mussoliniho! Vězte, že tam, kde

lidé vystavují své košile na odív, tam ukládá se o tradici, klidný kulturní vývoj a solidní myšlení pokojného občanstva.

Úloha vesty je již dána tím, že objímá prsa a břicho. Pod vestou bije srdce; a v kapsičce vesty hodinky. Jest krásné, mají-li občané srdce; a neméně krásný je pohled na břicho, na němž tkví řetízek od hodinek a haraší přívěsky řetízku. Srdce bije pravidelným chodem pro národ a vlast. Hodinky tikají, ukazující čas k práci i k obědu.

Ovšem, jsou různé vesty; i jejich povahy nejsou stejné. Máme například bílou vestu s perleťovými knoflíčky, která se ráda druží ke skořicově hnědému žaketu, panamskému klobouku a viržince. Tuto vestu, pánové, osočujeme ze starého radničního mladočešství. Neboť její rozkvět padá do doby vystavění Obecního domu, tedy éry rourových dodávek, grošovaného „nic se nestalo“. Život této vesty byl klidný, bez vzrušujících senzací. Ona vesta milovala přírodu, reprezentovanou oleandry, černým pivem a svazkem ředkvičky. Bílá vesta byla oblíbena v kruzích inspektorů pojišťovny, obecních úředníků a sokolů, kteří před namáhavým cvičením na nářadí dávali přednost sokolským zábavám s hudbou a klidným posezením. Bílá vesta však značí proti zelené plyšové, takzvané „pikové“ vestě pokrok na dráze politického vývoje. Piková vesta byla úplně konzervativního charakteru, zaujatá proti jakýmkoliv novotám. Vždyť na pikové vestě můžeme ještě nalézt stopy šňupavého tabáku. A co nám vypravuje šňupavý tabák? Vypravuje, že pamatuje doby konkordátu, památníků, zastaveníček pod okny; a šlechtných kněží, kteří šňupli si z tabatěrky a pohladili nevěstu, která přišla s ženichem na katechismus, po tvářince; a pánů lékárníků, jichž líc byla zarudlá a krok důstojný; a starců penzistů, kteří co jinoši kladli ucho na zem, aby slyšeli dunění děl od Hradce Králové.

V poslední době však viděli jsme takové vesty, které nejsou hodny, aby nosily jména vest. To jsou ony pletené vesty, jež nosí mladíci, kteří velmi obratně hrají kulečnick. Taková pletená vesta – co je to? – Vždyť je to pusté frajerství, které jest přece tak vzdáleno povaze poctivých soukenných, hedvábných i plyšových vest. Pletená vesta ukazuje na vrtošivou, frejírskou, hazardní a sportovní povahu; slovem není daleko od strany československých socialistů. Ale pak se tato vesta minula svým povoláním. Neboť úkolem poctivé a povinnosti dbalé vesty je něžně objímati bář břicha, jež v překotném dění tohoto světa značí pevný bod, ježž kdyby měl Archimedes, tehdy pohnul by vesmírem.

POZNÁMKY:

^[1] Gurta = pevný látkový pás, popruh na stěhování nábytku. *Pozn. red.*

^[2] Barzoj = ruský chrt, nejstarší ruské psí plemeno. *Pozn. red.*

^[3] *Novarum rerum cupidus* – „žádnostiv nových věcí“. Citát z díla Julia Caesara *Zápisky o válce galské*. *Pozn. red.*

^[4] Varyto = fiktivní staročeský hudební nástroj na způsob harfy, zmiňovaný v Rukopise královédvorském. Zvukomalebnou předlohu měl v řeckém slově *barbitos*, označujícím hudební nástroj podobný lyře. *Pozn. red.*

^[5] Kolatura = farnost, farní obvod. *Pozn. red.*

^[6] Džempr = volná, delší pletená halena, oblékaná přes hlavu. *Pozn. red.*

^[7] A. P. Čechov (1860–1904), povídka *Štába Přišibejev* (1885). *Pozn. red.*

^[8] Infámie = pohana, potupa, hanebnost, neúcta. *Pozn. red.*

^[9] Básník Adolf Heyduk (1835–1923), dlouho žijící a působící v Písku, zde zmiňována báseň *Dědův odkaz* (1879). *Pozn. red.*

^[10] Viz *Numeri*, čtvrtá kniha Starého zákona (4. Kniha Mojžíšova). *Pozn. red.*

^[11] Lada – beletristický a módní časopis, vydávaný v Nakladatelství a vydavatelství Karel Vačlena. *Pozn. red.*

^[12] František Langer (1888–1965), divadelní hra *Periferie* (1925). *Pozn. red.*

^[13] Karetní hra. *Pozn. red.*

^[14] Flavius Belisarius (505–565), slavný římský vojevůdce, byl nespravedlivě osočen ze zrady a místo vděku a pocty byl císařem Justiniánem oslepen a jako žebrák vyhnán na ulici. Avšak namísto pohany a zneuctění byl ubožák pobouřenými davy zahrnut dary, brzy se před ním vršily hory jídla a celé pytle peněz. Císař mu v obavách z povstání „odpustil“ a navrátil mu majetek i postavení. *Pozn. red.*

^[15] Šlojír = závoj, obdélná rouška, jíž si ve středověku ovíjely ženy hlavu. *Pozn. red.*

^[16] Cutaway (angl.) – žaket, pánský formální oděv, vhodný pro nejslavnostnější denní příležitosti. *Pozn. red.*

^[17] James Douglas, věrný rytíř skotského krále Roberta Bruce (1274–1329), se snažil po králově smrti splnit jeho slib o tažení do Svaté země, a vydal se tam s královým srdcem ve stříbrné skříňce. Cestou se výprava střetla s Maury a sir Douglas vida, že podlehnou přesile, mrští královým srdcem do shluku nepřátel, aby se vzápětí oddaně vrhl za ním. Skříňka se srdcem byla později pohřbena na jihu Skotska v opatství Melrose. *Pozn. red.*

^[18] Gaudium (lat.) – potěšení, radost, veselí, švanda. *Pozn. red.*

^[19] Vilajet = pašalik, provincie v osmanské říši. *Pozn. red.*

^[20] Bonhomie = dobromyslnost, dobráctví, dobrosrdečnost. *Pozn. red.*

^[21] Ferdinand August Bebel (1840–1913), německý politik, spisovatel a marxistický filozof. *Pozn. red.*

^[22] Supremace = autorita, svrchovanost, nadvláda. *Pozn. red.*

^[23] Desinteressement = nezaujatost, nezájem. *Pozn. red.*

^[24] Intransigence = neústupnost, nesmiřitelnost, nekompromisnost, nesmlouvavost. *Pozn. red.*

^[25] Tertium comparationis (lat.) – bod porovnání. *Pozn. red.*

^[26] Ignát Herrmann (1854–1935), román *Otec Kondelík a ženich Vejvara* (1898). *Pozn. red.*

^[27] Ludvík Kapet – občanské jméno Ludvíka XVI., jež byl během Francouzské revoluce zbaven královského majestátu a 1793 v Paříži popraven. *Pozn. red.*

^[28] Statkářů. *Pozn. red.*

^[29] Friedrich Schiller (1759–1805), báseň *Píseň o zvonu* (*Das Lied von der Glocke*, 1799), „pás a závoj roztržený rázem zničí luzný klam.“ (překl. J. Vrchlický). *Pozn. red.*

^[30] Aufschneider (něm.) – chlubitivý, též mluvka, chvástal, tlučhuba, prášil. *Pozn. red.*

